

SAYI
57

Kentli

Ekonomi - Ekoloji

TÜRKİYE SAĞLIKLI KENTLER BİRLİĞİ

İmtiyaz Sahibi

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği adına,
Cemil Tuğay, Dr., İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı
Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Başkanı

Yayın Direktörü (Sorumlu)

H. Gökçe Başkaya, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Genel Sekreteri

Editör

Çiçek Ş. Tezer, Dr.

Misafir / Tema Editörü

Prof. Dr. Funda Barbaros

Yayın Kurulu

Akın Erdoğan
Deniz Güner, Prof. Dr.
Dalya Hazar, Doç. Dr.
Zarife Kalındamar
Pınar Okyay, Prof. Dr.
Semahat Özdemir, Doç. Dr.
Cem Yiğit Türkay, Dr.
Ferhat Yıldız, Dr.
(soyadına göre alfabetik)

Grafik Tasarım

Aslı Aypak Şentürk

Kapak Görseli

Fikirtepe, İstanbul, 2021
Fotoğraf: Dilek Aşkın
@dilekaskin

Bilimsel Danışma Kurulu

Şuay Nilhan Açıkalin, Doç. Dr.
Ejder Akgün, Prof. Dr.
Tülin Vural Arslan, Prof. Dr.
Gül Sayan Atanur, Prof. Dr.
Asım Mustafa Ayten, Doç. Dr.
Meltem Şenol Balaban, Doç. Dr.
Funda Barbaros, Prof. Dr.
Başak Aydem Çiftçioğlu, Prof. Dr.
İskender Güle, Prof. Dr.
Emel İrgil, Doç. Dr.
Feza Karaer, Prof. Dr.
Ruşen Keleş, Prof. Dr. (Onursal Üye)
Emine Didem Evcı Kiraz, Prof. Dr.
Seda Kundak, Prof. Dr.
Yusuf Kurucu, Prof. Dr.
Kültekin Ögel, Prof. Dr.
İnci Parlaktuna, Prof. Dr.
Ender Peker, Doç. Dr.
Erdem Saker, Bursa Büyükşehir Belediyesi (E)
Belediye Başkanı (Onursal Üye)
Mustafa Sarı, Prof. Dr.
Cengiz Türe, Prof. Dr.
Alpaslan Türkan, Prof. Dr.
Handan Türkoğlu, Prof. Dr.
Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr.
Ebru Yalçın, Prof. Dr.
Hülya Yüksel, Prof. Dr.
Bercu Zeybek, Doç. Dr.
(soyadına göre alfabetik)

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği

Santral Garaj Mah. Dr. Sadık Bey Cad.
Merinos Atatürk Kongre ve Kültür Merkezi Kuzey Girişi 17 Nolu Kapı Kat:B 16140
Osmangazi-Bursa

Kentli dergisi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.
Dergimizde yer alan yazı ve makaleler kaynak gösterilerek yayınlanabilir.
Yazıların telif ve haklarla ilgili sorumluluğu yazarlarına aittir.

TEMA	Kentsel Ekosistemler ve Adil Geçiş: Krizden Dayanıklılığa	Funda Barbaros	4
TEMA	Yaşamın Ağına Dönmek: Bağlantısallık Bilimi ve Yaşamdaşlık Işığında Beyin-Bilim Modelli “Yeni Kentler”	Türker Kılıç	8
TEMA	Kentli Kalkınmanın Ötesinde Yaşamı Sürdürme Sanatı	Levent Kurnaz	13
TEMA	Dengeli Bir Kent Planı Yaptığını Söyleyen Planıcı Neyi Anlatmaya Çalışıyor?	İlhan Tekeli	17
TEMA	Kentsel Ekosistemler ve Adil Geçiş: Krizden Dayanıklılığa	Funda Barbaros	23
TEMA	İklim Değişikliğinin Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Strateji Eksikliği Sorunları	A. Erinç Yeldan	31
TEMA	Küresel Eğilimler ve İşgücü Piyasalarına Yansımaları	Neşe Kumral	38
TEMA	Ekonomi, Ekoloji ve İyi Olma Hâli: Kentte Yeni Bir Denge Arayışı	İlker Bulut	46
RAPOR	İklim Eşitsizliği Raporu 2025		54
RAPOR	Küresel Sera Gazı Emisyonları Raporu		55
RAPOR	İnsani Gelişme Raporu 2025		56
RAPOR	Küresel Gezegen Sağlığı Kontrolü 2025		57
RAPOR	Ekolojik Tehdit Raporu 2025		58
RAPOR	Üçlü Gezegenel Kriz Üzerine Çevresel Görünüm		59
RAPOR	Bir Bakışta Çevre Göstergeleri		60
RAPOR	2025 Etki Raporu		61
RAPOR	UNEP Strateji ve Eylem Planı Belgeleri		62
RAPOR	1,5 Derece Yaşam Tarzları Raporu		63
ÇOCUK GENÇ	Çocuk ve Genç Gözünden Ekonomi ve Ekoloji		65
SAYILARLA	1,5°C Eşiğinde	Meltem Karaca, İmran Özfesli	68
DÜNYADAN	Sınırları Aşan Bir Miras		72
DÜNYADAN	Atıktan Değere: Seberang Perai'nin 8R Devrimi		74
DÜNYADAN	Geleceğin Yeşil İşgücü		76
BAKIŞ	İklim Nötr Şehirler Ağı		78
BAKIŞ	Yerel Yönetimler ve Belediyeler Gündemi Seçmen Grubu		80
GÜNDEM	COP30'dan COP31'e Giderken	Dalya Hazar	84
GÜNDEM	Yerel İklim Konferansları	Dalya Hazar	87
GÜNDEM	COP Burdur	Dalya Hazar	90
BİRLİK'TEN GÜNCEL			92
ÜYELERDEN GÜNCEL			99

Kentli dergisinin değerli okurları,

Kentli'nin 57. sayısı ekonomi ve ekolojiyi iç içe düşünmek için bir davet. Çünkü bugün kentler, krizlerin yoğunlaştığı mekânlar olmanın ötesinde, bu krizlere verilecek yanıtların da şekillendiği en canlı alanlar. Ekonomik kararların doğrudan yaşam koşullarına, ekolojik sınırların ise gündelik kent deneyimine temas ettiği bir eşikteyiz. Bu nedenle mesele, “nasıl büyürüz?” sorusundan çok, “nasıl sürdürürüz, nasıl paylaşıyoruz ve nasıl iyileştiririz?” sorularında dögümleniyor.

Bu sayıda ele aldığımız tema, kentlerin geleceğini tekil politikalarla ya da teknik çözümlerle değil, bütüncül bir denge arayışıyla düşünmeye davet ediyor. Ekonomi ve ekoloji arasındaki ilişkiyi, bir uzlaşma arayışından öte, birlikte yeniden kurulan bir yaşam zemini olarak ele almak istedik. Kentleri üretimin, tüketimin ve dolaşımın mekânı olmanın yanı sıra, müştereklerin, dayanışmanın ve ortak sorumluluğun da alanı olarak tartışmaya açmak bu sayının temel motivasyonunu oluşturuyor. Ekonomi – ekoloji tamamının uzun erimli bir kent tahayyülüne temas ettiğine inanıyoruz.

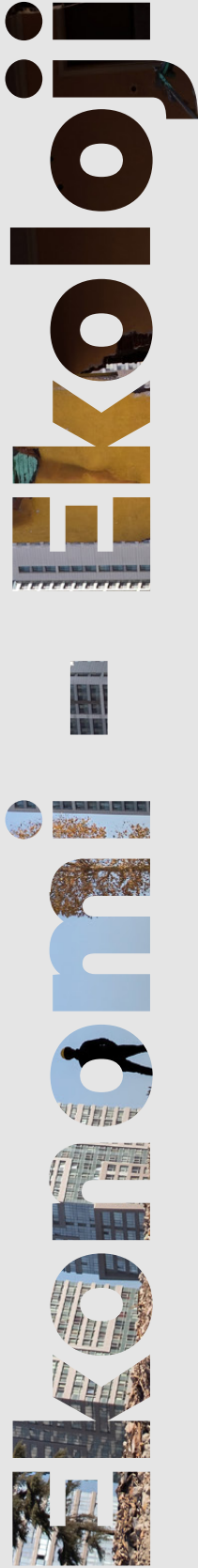
Sayımızın içeriği bu çerçevede, farklı disiplinlerden güçlü katkıları bir araya getiriyor. İçerikte temaya odaklı yazılar iklim krizi, adil geçiş, planlama, kalkınma, emek ve iyi olma hâli gibi başlıkları çok katmanlı biçimde ele alıyor. Rapor bölümü küresel ölçekte 2025 yılı verileriyle mevcut durumu görünür kılıyor. Dünyadan bölümündeki iyi uygulama örnekleri, Sayılarla ve Gündem başlıkları ise bu büyük çerçeveyi somut deneyimler ve güncel gelişmelerle tamamlıyor. Çocuk ve Genç bölümünde yer verdiğimiz taze bakış ise yeni neslin tema ile ilişkili bakış açısını görünür kılıyor.

Kentli'nin bu sayısı, farklı disiplinlerin ve deneyimlerin yan yana gelerek çoğaldığı; kent üzerine düşünen, karar alan ve uygulayan herkes için, tekil yanıtlar yerine birlikte düşünmeye ve yeni müşterek üretim biçimlerine alan açan bir karşılaşma zemini kurmayı hedefliyor.

Keyifli okumalar dileriz.

Kentli Dergisi Yayın Kurulu

Ekonomi - Ekoloji: Kentlerin Yeni Denge Arayışı

“Refahın Sınırlarını Yeniden Tanımlamak, Yeryüzünün Sesini Kentlerden Duymak”

21. yüzyılın kentleri, insanlık tarihinin en yoğun ekonomik faaliyet alanları olduğu kadar, aynı zamanda ekolojik, ekonomik ve sosyal baskıların da merkezine dönüşmüş durumda. Küresel gelirin yarısından fazlası artık kentlerde üretiliyor; ancak bu ekonomik canlılık, enerji, su, toprak ve biyoçeşitlilik gibi sınırlı kaynaklar üzerinde giderek artan bir baskı yaratıyor. Bu nedenle günümüz kentleri, “büyüme” ve “yaşam” arasındaki yeni bir dengeyi kurma zorunluluğuyla karşı karşıya.

Ekonomi ile ekoloji arasındaki ilişki, uzun yıllar boyunca karşıt bir düzlemde tartışıldı: kalkınma ve çevre, üretim ve koruma, tüketim ve tutumluluk... Oysa artık mesele bu ikiliklerin ötesinde. Bugün, ekonomik dayanıklılığın ekolojik sürdürülebilirlikten ayrı düşünülmemeyeceği açık biçimde görülüyor. Kuraklık, enerji krizi, gıda güvensizliği, artan borç yükü ve iklim göçü gibi birbirine bağlı çoklu krizler, kentlerin yalnızca yönetim kapasitesini değil, varlıklarını sürdürebilme güçlerini de tehdit ediyor; yaşanabilirliğin ve refahın temelleri sorgulanıyor.

Bu dosya, kentlerin bu yeni “denge arayışını” anlamaya, tartışmaya ve yeni yollar önermeye davet ediyor. Çünkü ekonomik refahın da, sosyal adaletin de, gezegenin taşıma kapasitesini gözeten bir zemin üzerinde yükselmesi gerekiyor. “Refahın sınırları” artık yalnız büyüme oranlarıyla değil, karbon emisyonu, su kullanımı, yeşil alan erişimi, yerel üretim ve dayanışma ağları gibi göstergelerle de ölçülmek zorunda.

Bu nedenle kentlerde yaşıyan milyonlarca insanın gündelik yaşamını şekillendiren ulaşım, enerji, barınma ve gıda sistemlerinin, yalnız verimlilik değil, adalet ve dirençlilik ilkeleriyle yeniden tasarlanması gerekiyor. Yerel ekonomiler, döngüsel üretim modelleri, dijital ve yeşil işler ve düşük karbonlu altyapılar bu dönüşümün anahtarlarını oluşturuyor.

Kent yönetimleri bu süreçte yalnızca politika üreticileri değil, aynı zamanda “ekonomik-çevresel uyumun laboratuvarları” hâline gelebilir. Yerel yönetimlerin, doğa tabanlı çözümler, yeşil yatırım stratejileri ve adil geçiş politikalarıyla kentleri hem ekonomik olarak dirençli hem ekolojik olarak yaşanabilir kılma potansiyeli çok yüksek.

Bu bağlamda, “kentli” olmanın anlamı da yeniden tanımlanıyor: sadece tüketen değil, koruyan, üreten, paylaşan ve öğrenen bir kent bilinci inşa etmek...

Prof. Dr. Funda Barbaros

Kentli 57 / Ekonomi & Ekoloji Tema Editörü

Ekolojik Denge

Doğa ile uyumlu kent yaşamı

Kentlerin ekonomik büyüme, toplumsal refah ve çevresel sürdürülebilirlik arasında kurmak zorunda olduğu yeni dengeyi temsil eder. Enerji, su, toprak ve biyoçeşitlilik gibi sınırlı kaynakların korunması; yaşam kalitesiyle gezegenin sınırları arasındaki uyumun yeniden tesis edilmesi anlamına gelir.

Adil Geçiş

Yeşil dönüşüm sosyal adaletle mümkündür.

İklim politikalarının ve teknolojik dönüşümün, gelir, istihdam ve fırsat eşitliğini gözeterek biçimde hayata geçirilmesi gerektiğini vurgular. Geçiş süreçlerinde kimsenin geride kalmaması ilkesine dayanır.

Döngüsel Ekonomi

Atıktan kaynağa, tüketimden yeniden kullanıma.

Kaynakların verimli kullanımını, ürünlerin ömrünün uzatılmasını ve atığın yeniden ekonomiye kazandırılmasını hedefler. Kentlerde yerel üretim, geri dönüşüm ve paylaşım ekonomisiyle ekolojik sürdürülebilirliği destekler.

Yeşil İşler

Yeni refahın emeği yeşil alanlarda.

Enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım ve çevre teknolojileri gibi alanlarda istihdam yaratan işlerdir. İş dünyasında çevre dostu üretim anlayışını kalıcı hâle getirir.

İyi Olma Hâli [Well-Being]

Refahın yeniden tanımı:

sürdürülebilir yaşam kalitesi

İyi olma hâli, yalnız ekonomik kazançla değil; sağlıklı çevre, adil toplumsal ilişkiler, güvenli gıda ve kapsayıcı kent yaşamı gibi göstergelerle ölçülür. Ekolojiyle uyumlu kentler, bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal esenliğini bütüncül biçimde destekler.

Kent Dirençliliği

Krizlere karşı dayanıklı, geleceğe hazırlıklı kentler

İklim, enerji, gıda ve ekonomik şoklara karşı uyum ve toparlanma kapasitesini ifade eder. Doğa tabanlı çözümler, güçlü topluluk bağları ve kapsayıcı politikalarla desteklenir.

Ekolojik Vatandaşlık (Kentli Bilinci)

Koruyan, paylaşan, öğrenen bir kent kültürü

Kentte yaşayan bireylerin yalnız tüketici değil; doğayı ve toplumu gözeterek, birlikte üreten ve karar süreçlerine katılan bir bilinç geliştirmesini anlatır. Etik bir sorumluluk ve ortak yaşam kültürünü ifade eder.

Yaşamın Ağına Dönmek: Bağlantısallık Bilimi ve Yaşamdaşlık Işığında Beyin-Bilim Modelli “Yeni Kentler”

Türker Kılıç, Prof. Dr., İstinye Üniversitesi

Krizlerin Birbirine Bağlı Anatomisi

21. yüzyılın ortasına yaklaşırken şehirler artık yalnızca “yaşanan mekânlar” değil, gezegenin sürdürülebilirliğini belirleyen biyososyal organizmalar hâline geldi. Enerji krizleri, kuraklık, gıda güvensizliği, iklim göçleri ve borçlanma döngüleri artık birbirinden ayrı “sorunlar” değil; aynı sinir sistemine bağlı düğümler gibi işleyen birbiriyle etkileşimli ağ krizleri. Bu nedenle kent planlamasında, ekonomide ve ekolojide kökten bir paradigma değişimi yaşanıyor: Artık mesele büyüme değil, yaşamın kendisini sürdürebilme becerisi.

Klasik şehir kuramları, mekânı çoğunlukla insan merkezli, ekonomik verimlilik eksenli bir sistem olarak ele alıyordu. Oysa bugünün dünyasında şehir, biyolojik bir ağ sistemi gibi işliyor. Kentin su hatlarından enerji sistemlerine, ulaşımından sosyal ilişkilere kadar her şey, bir yaşamsal bağlantısallık ağı

oluşturuyor. Bu bakış, nörobilimin temel kavrayışıyla derin bir paralellik içindedir: Beyin de bir “merkez” değil, sürekli kendini örgütleyen bir ağıdır. Yeni kent bilinci, işte bu nörobilimsel farkındalıktan kültürel bir dönüşüm olarak doğmaktadır: Bağlantısallık Biliminden Yaşamdaşlık Kültürüne.

Bağlantısallık Bilimi: Sinapslardan Kent Ağlarına

Bağlantısallık Bilimi [Science of Connectivity], yalnızca sinirbilimin değil, tüm karmaşık sistemlerin ortak yasalarını açıklayan bir düşünce biçimidir.

Beyinde her nöron, yüzlerce başka nöronla ilişki kurarak “anlam” üretir. Tek bir hücre, kendi başına “düşünmez”, ancak ağın içindeki konumu sayesinde “bilgi”nin taşıyıcısı olur. Benzer şekilde bir şehirde de anlam, tekil yapılarla değil, ilişkilerle doğar: sokaklarla, enerji akışlarıyla, sosyal bağlarla, bilgi ağlarıyla. Bu benzerlik rastlantı değildir.

Çünkü doğanın her düzeyinde -nöronlarda, ekosistemlerde, kentlerde- yaşamın özü bağlantısallıktır.

Bir sinaps nasıl ki öğrenme kapasitesini belirlerse, bir kentin kamusal mekânları, yeşil ağları, su döngüleri ve dijital hatları da onun öğrenme, yenilenme ve dayanıklılık kapasitesini belirler.

Bu noktada kent artık bir “beyin” metaforuyla düşünülebilir:

- Altyapılar sinir yolları,
- Kamusal alanlar beyin bölgeleri,
- Vatandaş katılımı sinaptik etkileşim,
- Veri akışları bilgi iletimi,
- Kolektif karar verme süreçleri bilinçleşme süreci gibidir.

Eğer bir şehirde bu bağlantılar zayıfsa, tıpkı Alzheimer’lı bir beyinde olduğu gibi, bütünlük duygusu ve kolektif öğrenme yetisi kaybolur. Kentlerin geleceği, dolayısıyla

nörobiyolojik bir kavrayışa dayanır: yaşamı sürdürabilen sistemler, sürekli bağlantı kurabilen sistemlerdir.

Ekonomi ile Ekolojinin Buluştuğu Zihin: Yaşamdaşlık

Bağlantısallık Bilimi'nin etik ve kültürel karşılığı Yaşamdaşlıktır. Yaşamdaşlık, insanı doğanın üstünde değil, içinde konumlandıran; yaşamı bir ortak varoluş ekosistemi olarak gören bir felsefedir. Buradaki "ekonomi" artık sadece üretim-tüketim dengesini değil, yaşamın enerjetik dengesini de içerir. Bir kentin gerçek zenginliği, gayri safi yurt içi hasılasında değil, yaşamsal bağlantı ağlarının bütünlüğünde ölçülür: suyun döngüsünde, toprağın sağlığında, sosyal adalette, bilgi paylaşımında.

Yaşamdaşlık, hem biyolojik hem de ahlaki bir ilkedir: Bir sistemin sağlığı, kendi sınırlarını değil, ilişkilerini nasıl yönettiğiyle belirlenir. Bu, kentsel düzeyde yeni bir yönetim biçimini zorunlu kılar: etik ekoloji. Artık şehir planlaması yalnız mühendislik değil, aynı zamanda bir etik mühendisliğidir. Çünkü her karar, yaşam ağının bir başka yerinde yankı üretir.

Şehirlerin Nöro-Ekolojik Dönüşümü

Geleneksel kentleşme paradigması, "merkez ve çevre" ayırımına dayanıyordu. Oysa bağlantısal düşünce, kentin merkezsizleşmesini ve

ağsal yapılanmasını savunur. Yeni kent modeli de, tıpkı beyin gibi "çok merkezli" ve dağıtık zekâyâ sahip olmalıdır.

Bu çerçevede üç temel dönüşüm eksenini ortaya çıkar:

• Enerji Dönüşümü: Yaşayan Altyapılar

Beyinde enerji, sinaptik faaliyetlerin sürekliliğini sağlar, şehirlerde de enerji akışı yaşamın sürekliliğidir. Geleceğin kenti, merkezi üretim yerine yerel yenilenebilir ağlara dayalıdır: güneş cepheleri, rüzgâr koridorları, atık ısının yeniden kullanımı gibi. Bu yapılar yalnız teknik değil, kültürel de olmalıdır, çünkü enerji üretimi artık bir vatandaşlık pratiğidir - birey, yalnızca tüketen değil, üreten sinaps hâline gelir.

• Su ve Toprak: Kentin Hafızası

Su, bir kentin bilinçaltıdır. Yeraltı akiferleri, tıpkı beynin limbik sistemi gibi, geçmişin izlerini taşır. Kuraklık, yalnızca meteorolojik bir sorun değildir, aynı zamanda hafıza kaybı sorunudur. Bu nedenle her yeni kentsel tasarım, suyun yolunu "hatırlamak" zorundadır: geçirgen yüzeyler, yağmur bahçeleri, atık suların geri kazanımı, akıllı nem sensörleri... Bunlar, yaşamın belleğini koruyan "ekolojik sinapslar"dır.

• Mimari: Statik Yapıdan Dinamik Ağlara

Klasik mimari "form" üretti, yeni mimari ise bağlantı üretmelidir. Binalar artık

yalnızca barınak değil, aynı zamanda ekosistemle bilgi alışverişinde bulunan canlı yüzeylerdir. Bitki entegre cepheler, fotovoltaiik camlar, karbon yakalayıcı betonlar, su buharını toplayan çatı sistemleri - hepsi kentin "nöron zarları" gibidir. Bu dönüşüm, "akıllı şehir" kavramını teknolojiden kültüre taşır ve akıllı olan sensörler değil, bağlantı kurma biçimlerimizdir.

Kentlerin Beyni: Kolektif Zeka ve Etik Bilinç

Bir şehirde yolların, veri hatlarının, su kanallarının sayısı ne kadar artarsa artsın, bunlar bir bilinç düzeyi oluşturmaz. Tıpkı beyinde olduğu gibi, bilinç bağlantıların anlamlı örüntüler oluşturduğu anda doğar. Kent bilinci de böyle oluşur: Yurttaş katılımı, paylaşım ekonomileri, yerel inisiyatifler, ortak yaşam alanları gibi kolektif farkındalık süreçleri şehirlerin "korteksini" kalınlaştırır.

Bu noktada Yaşamdaşlık yalnız ekolojik değil, aynı zamanda etik bir bilinç biçimidir.

Kentin geleceği, "ben ne alırım?"dan "biz ne sürdürebiliriz?"e geçişle mümkün olur. Çünkü bir toplum, yalnızca paylaştığı değerler kadar zekidir. Enerji verimliliği kadar "anlam verimliliği" de önemlidir; her mekânın bir sosyal ve duygusal bağ kurma potansiyeli vardır.

Ekonomi-Ekoloji Dengesinin Nörolojisi

Ekonomi [oikonomia] ve ekoloji [oikologia], köken olarak aynı sözcüğün -oikos, yani “ev”in- iki yüzüdür. Bugün bu iki alan yeniden birleşmek zorundadır; çünkü gezegen artık tek bir evdir.

Bağlantısallık bilimi bize gösteriyor ki, verimlilik yalnızca nicelikle değil, ilişki kalitesiyle ölçülür.

Bir nöronun etkinliği, onun ne kadar çok sinapsa sahip olduğuyla değil, bu bağlantıların zamanlaması ve senkronizasyonu ile belirlenir. Ekonomiler de böyledir: sermaye akışlarının niceliği değil, doğayla ve toplumla senkronizasyonu sürdürülebilirliği belirler. Bu yüzden “yeşil ekonomi” yeterli değildir; yaşamdaş ekonomiye, yani kaynakların ahlaki döngüsüne ihtiyacımız var.

Yaşamdaş ekonomi, karbon ayak izini değil, bağlantı ayak izini ölçer: Bir yatırım, ne kadar yaşamı birbirine bağladı? Bir plan, hangi ekosistemleri iyileştirdi? Bir mimari karar, hangi canlılara yeni yaşam alanı sundu? Bu sorular, geleceğin ekonomik göstergeleridir.

Kentin Nöronları: Vatandaşlar

Bir kentin canlılığı, yurttaşlarının bağlantı kurma biçimiyle ölçülür. Bireyler arası etkileşim azaldığında şehir, nörolojik anlamda “hipoaktif” hâle gelir; sosyal

sinapslar zayıflar. Bu yüzden sürdürülebilirlik yalnız enerjiyle değil, empatiyle ilgilidir. Kentte karşılaşma, birlikte üretim, komşuluk, kamusal ritüeller – bunlar toplumsal dopamin döngüleridir; motivasyonu, güveni ve kolektif öğrenmeyi besler.

Yeni kentsel stratejiler bu biyolojik sezgiden yola çıkmalıdır:

- Her kamusal mekân bir duygusal sinaps işlevi görecektir biçimde tasarlanmalı,
- Mimarlık, yalnız görsel değil, sosyal bağ kurma sanatı olmalı,
- Veri yönetimi, insan deneyimini soğurmak yerine derinleştirmelidir.

Kentler, yapay zekâ altyapılarından önce yaşam zekâsını kurmalıdır.

Mimarinin Yeni Ahlakı: Yaşamdaş Tasarım

Yaşamdaşlık, mimari için yalnız biçim değil, niyet sorusudur. Her bina, kendi “varlığını” değil, etkisini düşünmelidir: Hangi canlıların yaşam döngüsüne katkı veriyorum? Hangi ekolojik süreçlerle temas kuruyorum?

Bu bakış, mimariyi “nesne” olmaktan çıkarıp ilişki kuran bir özneye dönüştürür. Biyomimikri, çevresel adaptasyon, karbon-nötr malzeme kullanımı gibi teknikler, bu etik bilincin araçlarıdır. Ancak öz, teknolojiye değil, zihniyettedir:

Mimar artık yalnız yapılar değil, yaşam örüntüleri tasarlamaktadır.

Kent Hafızasında Yaşamdaşlık Kültürü

Kentlerin hafızası yalnızca arşivlerde değil, bağlantılarda yaşar. Bir meydan, bir köprü, bir bostan, bir park; hepsi ortak duyguların sinaptik izleridir. Ne yazık ki modern şehirler, bu sinapsları koparan unutma mimarileri üretti. Oysa yaşamdaş bir kent, anımsayan kenttir: suyunu, toprağını, komşuluğunu, tarihini hatırlar. Bu hatırlama, nostalji değil, nöroekolojik sürekliliktir – beyin de geçmiş izlerini silemeden öğrenemez.

Kent hafızasını yeniden örgütlemek, ekolojik restorasyon kadar kültürel restorasyondur. Bir ağacı korumakla bir hikâyeyi korumak artık aynı eylemdir. Yaşamdaşlık, bu ikisini birleştiren etik bellektir.

Sonuç: Yaşamın Kenti

Bağlantısallık bilimi bize yaşamın nasıl çalıştığını, yaşamdaşlık ise nasıl yaşanması gerektiğini anlatır. Biri doğayı anlama, diğeri doğayla uyumlanma biçimidir. Kentlerin yeni dengesi, bu iki bilgi katmanının birleştiği noktada kurulacaktır. Bir şehir artık enerji tüketen bir organizma değil, yaşam üreten bir sinir ağı olmalıdır. Bu dönüşüm, yalnız mühendislikle değil, bilinçle mümkündür. Kentlerin

geleceğini belirleyecek soru, artık “nasıl büyürüz?” değil, “nasıl bağ kurarız?” olmalıdır.

Bağlantısallık bilimi, sinapsın gücünü anlatır; yaşamdaşlık, o sinapsın ahlakını. Ve belki de insanlık, ilk kez şehirler aracılığıyla kendi beynini –yani doğanın beynini– yeniden örgütlemeyi öğreniyor.

Sonsöz

Geleceğin kenti, yalnızca sürdürülebilir değil, yaşamdaş olandır.

Çünkü yaşam, ancak birlikte yaşandığında sürdürülebilir.

Ve her bağlantı, ister nöronlar arasında ister insanlar arasında olsun, aynı cümleyi fısıldar:

“Her şey içinde bulunduğu ağ ile anlamlıdır. Bu ağ içinde her şey yaşantılar aracılığı ile birbirlerini yaratırlar. Kent bu yaşantı ağlarının desenlediği yaşam ağları olmalıdır.”

Kentli Kalkınmanın Ötesinde Yaşamı Sürdürme Sanatı

Levent Kurnaz, Prof. Dr., *Boğaziçi Üniversitesi*

Enerji krizi, kuraklık, gıda güvensizliği, iklim göçü ve artan borç yükü artık soyut kavramlar değil; kent yaşamımızın gündelik gerçekleri. Sokakta yürürken hissettiğimiz boğucu sıcak, markette hızla artan fiyatlar, çok sayıda şehrimizde musluktan akan suyun kesilme olasılığı, bu çoklu krizlerin görünür yüzleri. Kentler, bir zamanlar ekonomik kalkınmanın motoru olarak görülürdü, bugünse yaşamın sürdürülebilirliği için verilen mücadelenin ön cephesi hâline geldi. Uzun yıllar boyunca şehirlerin başarısı, ekonomik büyüklükleriyle, altyapı yatırımlarıyla ya da nüfus artışıyla ölçüldü. Fakat artık mesele büyüme değil, mesele yaşamın kendisini sürdürebilme becerisi. Bu nedenle geleceğin kentleri, büyüme ve kalkınma söyleminin ötesine geçerek, dirençlilik kavramı etrafında yeniden tanımlanmak zorunda.

Dirençlilik, yalnızca krizlere dayanma gücü değildir. Aynı zamanda değişime uyum sağlama, sarsıntıdan sonra yeniden denge bulma ve hatta krizlerden öğrenme kapasitesidir. Kent dediğimiz yapı, beton binalar ve yollar kadar görünmeyen ağırlardan

da oluşur: suyun döngüsü, toprağın canlılığı, rüzgârın yönü, insanların ilişkileri, kurumların karar alma biçimleri gibi. Bu ağırlardan biri zayıfladığında sistemin tamamı kırılanlaşır, yani kriz anında dirençliliği azalır. Dolayısıyla kentsel dirençlilik, dayanıklı betonla değil, sistemin bütünlüğüyle ilgilidir. Büyüme kentleri nicel olarak genişletir; dirençlilik, onların niteliksel sürekliliğini korur. Bu fark, 21. yüzyılın en kritik zihinsel sıçramasıdır. Bugün artık kentlerin karşısındaki soru şudur: Daha fazla inşa ederek mi ayakta kalacağız, yoksa yaşamı onararak mı?

Yirminci yüzyılın kalkınma ideolojisi, ilerlemeyi üretim artışıyla, refahı tüketime dayalı bir bolluk anlayışıyla tanımladı. Modernleşme, insanın doğa üzerindeki hâkimiyetinin sembolüydü. Ancak bu model, kısa vadeli başarıların ardında uzun vadeli tahribatlar bıraktı: tükenen su kaynakları, bozulmuş topraklar, ısınan şehir iklimleri ve artan sosyal eşitsizlikler... Kalkınmanın sınırına gelmiş durumdayız. Şehirler daha yüksek gelir seviyelerine rağmen giderek daha kırılğan hâle geliyor; enerjiye bağımlı, gıdada dışa

bağımlı, borçla dönen ekonomilere mahkûm olmuş durumda. Modern kent, artık kendi konforunun bedelini ekolojik bir borçla ödüyor. Bu noktada bize yeni bir zihniyet gerekiyor: Dirençlilik, kalkınmanın düz çizgisel mantığının yerine döngüsel bir düşünme biçimi öneriyor, ilerleme artık bir büyüme eğrisi değil, bir denge arayışıdır.

Ekonomi ile ekoloji arasındaki tarihsel kopuşun onarılması, bu yeni düşüncenin merkezinde yer alıyor. Ekonomi de ekoloji de aynı kökten gelir: Yunancadaki oikos, yani "ev." Ekonomi evin yönetimi, ekoloji evin bilgisidir. Fakat modern çağda yönetim bilgiye, bilgi yönetime yabancı hâle geldi. Bu yabancılaşmanın sonucu olarak, ekonomik kararlar ekolojik gerçekleri dışladı, ekolojik koruma ise ekonomik sistemden kopuk bir etik alan gibi görüldü. Oysa dünya, hâlâ aynı evdir. Bu ev artık daralıyor, odalar birbirine karışıyor, duvarlar su sızdırıyor. Eğer bu evin düzenini yeniden kuramazsak, ne ekonomi ne ekoloji kendi başına varlığını sürdürebilir. Bu yüzden ekonominin yeni amacı, daha fazla üretmek değil, yaşam döngülerini korumak olmalı.

Ekolojinin amacı da yalnızca doğayı savunmak değil, insanın yaşamını mümkün kılan tüm sistemleri ayakta tutmak olmalıdır. Günümüzde ve gelecekte kentlerin geleceği, bu iki alan arasında kurulacak yeni dengeye bağlıdır.

Dirençliliği üç katmanda düşünmek mümkündür: ekolojik, sosyal ve kurumsal.

Ekolojik dirençlilik suyun, toprağın, havanın ve biyoçeşitliliğin döngülerini koruma kapasitesidir. Kuraklık, seller, aşırı sıcaklar ve orman yangınları artık olağandışı olaylar değil, yeni normallerimizdir. Bu koşullar altında yağmur bahçeleri, yeşil çatılar, geçirgen yüzeyler ve kent ormanları gibi doğa temelli çözümler birer estetik unsur değil, yaşamsal altyapıdır. Kentin direnci beton duvarlarda değil, canlı sistemlerin sürekliliğinde yatar. Dolayısıyla bir kentin ne kadar “yeşil” olduğuna değil, yeşilin yaşam döngüsünü ne kadar koruduğuna bakmak gerekir.

Sosyal dirençlilik toplumun kriz anlarında dayanışma gösterebilme gücüdür. Afet, salgın ya da ekonomik çöküş anlarında ayakta kalan toplumlar, güçlü sosyal ağlara sahip olanlardır. Mahalle ilişkileri, gönüllü ağları, kooperatifler, dayanışma mutfakları ve topluluk bahçeleri kentin görünmeyen sinir sistemini oluşturur. Dirençli bir toplum, bireylerin birbirine güveni üzerine inşa edilir. Dayanışma, yalnızca insani bir

erdem değil, stratejik bir direnç aracıdır. Modern kent, bireysel başarıyı ödüllendirir; oysa dirençli kent, ortak hayatta kalma becerisini ödüllendirir.

Kurumsal dirençlilik ise yönetim sistemlerinin krizlere karşı esneklik ve öğrenme kapasitesidir. Klasik planlama anlayışı, her şeyin öngörülebilir olduğu varsayımına dayanır, oysa artık öngörülemezlik kalıcı hâle gelmiştir. Bu durumda dirençli kurum, değişen koşullara hızla uyum sağlayabilen, hata yaptığına bunu gizlemek yerine öğrenen kurumdur. Katı hiyerarşiler yerine ağ tipi ilişkiler, emir-komuta zinciri yerine paylaşılan sorumluluk gereklidir. Belediyelerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve yurttaşların bir arada çalıştığı esnek yönetim modelleri, geleceğin zorunluluğudur. Dirençlilik planlarla değil, etkileşimlerle inşa edilir.

Bu noktada ekonomik sistemin de dönüşmesi gerekir. Büyümeye dayalı ekonomik model, görünürde refah üretirken gerçekte kırılganlık yaratır. Aslında bu modelin refah ürettiği de şüphelidir. Enerji fiyatları arttığında, COVID 19 pandemisinde olduğu gibi tedarik zincirleri bozulduğunda ya da finansal akışlar kesildiğinde, sistem kolayca sarsılır. Bunun yerine dirençlilik ekonomisi düşünülmelidir. Bu ekonomi, yerel üretimi, kısa tedarik zincirlerini, yenilenebilir enerji topluluklarını ve dögüsel kaynak kullanımını

merkeze alır. Atığın kaynağa dönüşmesi, yalnızca çevre politikası değil, ekonomik istikrar aracıdır. Gerçek refah, artık kişi başı gelire değil, sistemin kırılganlığa karşı dirençli olma kapasitesiyle ölçülmelidir. Dirençlilik ekonomisi, büyüme ekonomisinin zıttı değil, onun sürdürülebilir biçimidir: daha az savurgan, daha yerel, daha paylaşımcı.

Dirençlilik yukarıdan tasarlanamaz; aşağıdan öğrenilir. Her kriz, aslında bir derstir. Bir kentin dirençli olup olmadığı, krizden sonra ne kadar hızlı toparlandığıyla değil, krizden hangi dersi çıkarabildiğiyle anlaşılır. Dirençli şehir, bilgiye açık, hatalardan öğrenebilen, yurttaşlarını karar süreçlerine dahil eden şehirdir. Şeffaflık, katılım ve ortak bilgi üretimi, kentsel dirençliliğin temel sütunlarıdır. Kentin geleceği artık tek bir otoritenin elinde değil; birbirine bağlı çok aktörlü ağların, yani kentlilerin ortak aklında şekillenecek. Bu ağlar etkin çalıştığında, dirençlilik bir yönetim tercihi değil, bir yaşam biçimi hâline gelir.

Bu dönüşümün teknik olduğu kadar kültürel bir boyutu da vardır. Dirençlilik bir politika değil, bir kültürdür. Tüketim yerine onarma, rekabet yerine paylaşma, hız yerine denge kültürüdür. Kentte dirençli olmak yalnızca afetlere hazırlıklı olmak değil, tükenmeyen bir yaşam etiği geliştirmektir. Kentin geleceği, daha fazla bina inşa etmekte

değil, yaşamı sürdürebilecek bağları güçlendirmektedir. Bu yeni etik, insanın doğayla olan ilişkisini yeniden tanımlar: doğa artık sömürülecek bir kaynak değil, birlikte var olunacak bir ortak sistemdir. Dirençlilik, doğayı taklit eden değil, doğayla birlikte düşünen bir aklın ürünüdür.

Kalkınma uzun süre insanlığın ilerleme miti oldu. Bugün o mitin yerini, kırılma ile barışın bir bilgelik almak zorundadır. Dirençlilik, modernliğin yeni adı değildir; tersine, modernliğin yarattığı kırılma ile yüzleşmenin

adıdır. Geleceğin kentleri büyüklükleriyle değil, yaşamı sürdürebilme becerileriyle ayakta kalacak. Dirençli kent, kendini doğanın parçası olarak gören kenttir. Ekonomisini doğa döngüleriyle, yönetimini toplumsal dayanışmayla uyum içinde kurar. Krizleri engellemeye değil, onları dönüştürmeye odaklanır. Ve en önemlisi, büyümenin değil, yaşamın tarafında yer alır. Birleşmiş Milletler araştırmalarına göre gelecekte büyümesi beklenen bugünün sorunlarıyla boğuşan megakentler değil sorunlarla başetmeye hazırlıklı daha

küçük ölçekli şehirler ve kasabalar olacaktır. Bugün kentlerin önünde iki yol var: Ya kalkınma mitine sarılıp kırılmanın içinde büyüyormuş gibi yapacağız, ya da dirençliliği seçip gerçekten yaşayacağız. Dirençli kent, insanın doğayla savaşını değil, uzlaşısını temsil eder. Çünkü asıl mesele, ekonomiyi büyütmek değil, yaşamı sürdürmektir. Yaşamın dirençliliği, geleceğin en önemli sermayesidir. Onu kaybettiğimizde, ne ekonomi kalır, ne ekoloji, ne de kentlerin kendisi.

Dengeli Bir Kent Planı Yaptığını Söyleyen Plancı Neyi Anlatmaya Çalışıyor?

İlhan Tekeli, Prof. Dr., ODTÜ Emekli Öğretim üyesi

Şehir plancıları plan yaparken yapacakları planın dengeli olacağını söylerler, bu genellikle olumlu bir hava yaratır. Ama Türkiye’de hem pratikte hem söylemde dengeli plan kavramı muğlaktır, çünkü farklı aktörler tarafından farklı anlamlarda kullanılmaktadır. “Denge”, özünde normatif bir kavramdır; neyin dengeli olduğu, hangi değer/hedefin baskın olduğu ile her gruba göre değişir. Çevreciler için ekolojik yüklerin dengelenmesi, ekonomistler için yatırımın mekânsal dağılımının dengelenmesi, belediyeler için altyapı hizmetlerinin dengelenmesi, siyasetçiler için nüfus/oy dağılımının dengelenmesi anlamı kazanabilir. Ayrıca, denge çok boyutludur; nüfus, işlevler, ulaşım, çevresel yük, ekonomik fırsat, kamusal hizmet, vb. Hangi boyutlar arasında “denge” arandığı çoğu zaman belirtilmez. Bu yüzden kavramın, politik ve teknik anlamı karışmış, herkesin kendi ihtiyacına göre doldurduğu bir şemsiye terim hâline gelir.

Eğer bu kavramı kavramsal olarak temizlemek istersek şöyle bir tanım önerilebilir: “Dengeli şehir planı, kentin nüfus, işlevler, çevresel yükler ve hizmetlere erişim açısından aşırı yoğunlaşma veya yoksunlaşma üretmeyecek biçimde; sosyal, ekonomik ve ekolojik sistemler arasında sürdürülebilir eşikler içinde uyum sağlamayı hedefleyen planlamadır.” Bu tanımlama bir bakıma denge konusunun işaretlediği alanların çok kapsamlı bir saptamasını yapmakta, ama pratikte uygulaması büyük ölçüde çözümsüz kalmaktadır.

Ben bu yazımda şehir plancılarının denge arayışını bir ölçüde daha yapılabilir [feasible] bir çözümünü geliştireceğim. Bunu da şehir planlama faaliyetinin çok hedefli olmasından yola çıkarak, şehir plancılarının denge kavramına basit bir tanım getireceğim. Denge konusunda sezgisel olarak kastedilenin, bu çok sayıda hedeften bir kısmına öncelik verilerek, diğerlerinin geri

plana itilmesine bir karşı çıkış olduğunu düşünüyorum.

"Denge" Hedefler Arasında Hiyerarşileşmeye Karşı Bir Karşı Savunmadır

Şehir planlaması çok hedeflidir: toplumsal yaşam kalitesi, ekonomik gelişme, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik, kültürel mirasın korunması, mekânsal bütünleşme, afet güvenliği, ulaşım etkinliği, vb. Pratikte uygulayıcı kurumlar -özellikle siyasi ve ekonomik baskı altında olan belediyeler- bu hedeflerden bazılarını sistematik biçimde önceliklendirebilirler. Örneğin, ekonomik büyüme ve yatırım çekme kaygısıyla, sosyal adaletin ya da ekolojik duyarlılığın geriye itilmesi; ulaşım akışkanlığını sağlamak için, yaya mekânlarının geriye itilmesi; konut arzı artırma güdüsüyle, mekânsal kalite hedeflerinin ötelenmesi sayılabilir. Bu seçicilik aslında

örtük bir hedef hiyerarşisi kurar. “Dengeli şehir planı” söylemi: çoğu durumda işte bu hiyerarşiyi reddeden veya en azından sorgulayan bir pozisyonu temsil ediyor:

- Tek hedefe odaklanmayın.
- Bütün hedefleri aynı anda hesaba katın.
- Gizli hiyerarşi kurmayın.
- Bir hedefi diğerlerinin pahasına abartmayın.

Bu anlamda “denge”, çok hedefli planlamada gizli önceliklendirmeye karşı normatif bir direnç olarak okunabilir.

Bu yaklaşımın arka planında normatif bir düşünce bulunmaktadır.

“Denge” söylemi her zaman teknik değil, aslında güçlü bir adalet ve yönetim duyarlılığı içeriyor:

- Farklı toplumsal grupların ihtiyaçlarının aynı ciddiyetle ele alınmasını,
- Kısa vadeli çıkarlar ile uzun vadeli toplumsal fayda arasında gözetici bir tutumu,
- Ekonomik baskınlığın planlamayı tek yönlü hâle getirmesine karşı bir duruşu gerektiriyor.

Bu nedenle “denge”, teknik bir optimumdan çok, çoğul hedeflerin siyasal ve etik olarak birlikte tutulması talebidir denilebilir. Denge bu çerçevede bir

“sonuç” değil, bir “tutum” olmaktadır. Denge rasyonel bir plan çıktısı olmaktan çok, hedefler arası diyalogun açık kaldığı bir düşünme biçimi oluyor. Bu da bizi refleksif normativite yaklaşım fikrine getiriyor. “Dengeli plan” ifadesi, normatif hedefler açıklığı kavuşturulmadığından, bir başka deyişle refleksif normatif çerçeve oluşturulmadığı için muğlak kalmaktadır. Bu muğlaklıktan kaçınılması için hedeflerin açık hâle getirilmesi ve planlamayı bir öğrenme kurumu hâline getirmenin ilk adımının atılması gerekir. Plancı hiçbir hedefi mutlaklaştırmaz; hedefler arası ilişkiyi sürekli, yeniden düşünür.

Bu denge anlayışının kuramsal kökenleri; topluma ilişkin planlamanın tek hedefi olmadığı fikri 1960’lardan sonra genel kabul hâline geldi. Bundan sonra yaşanan kuramsal gelişmeleri dört alt başlıkta toplayacağız.

1. Çok hedefli planlama

kuramı: Planlamanın bu yaklaşımında, hedefler arasında kaçınılmaz gerilimler vardır (etkinlik-deşlik, büyüme-sürdürülebilirlik, hareketlilik-erişebilirlik). Bu gerilimler matematiksel olarak optimize edilemez, çünkü hedefler kamu değerleriyle ilgilidir. Dolayısıyla denge, bir çözümden çok sürekli müzakere edilen bir durumdur.

Bu bakış, teknik optimizasyon yerine “hedefler arası adil dağılım” a vurgu yapar.

2. Rawlsçu yaklaşım:

Hedeflerin hiyerarşikleşmesine sınır koymayı gerektirir. Bu bağlamda Rawls’un adalet teorisinin planlamaya uyarlanması özellikle önemlidir. Temel ilkesi: Bazı haklar ve değerler, daha yüksek toplam fayda uğruna feda edilemezdir. Planlamada karşılığı:

- Ekonomik büyüme uğruna çevre felaketi yaratılamaz.
- Ulaşım hızını artırmak için kamusal alan yok edilemez.
- Kentsel dönüşüm “en az zarar görecekerin” aleyhine işlemez.

Bunlar, “denge” fikrinin normatif temelidir. Denge = hiçbir hedefin mutlak hâkimiyet kurmaması anlamına gelir.

3. Kompleks sistemler ve

değiş-tokuş: Kentler karmaşık sistemlerdir; bir alanda yapılan müdahale başka bir alanı etkiler. Örneğin: Ulaşım akışkanlığını artırarsınız → trafik talebi artar → karbon salımı yükselir. Konut arzını hızla artırarsanız → mekânsal kalite ve altyapı kapasitesi zorlanır. Bu nedenle denge, aslında: “Bir hedefe yoğunlaşmanın başka alanlarda yaratacağı maliyeti sınırlamak” anlamını da

taşımaktadır. Bu perspektif, dengeyi bir tür zarar azaltma prensibi olarak konumlandırır.

4. Habermasçı iletişimsel

planlama: Habermas'a göre planlama çok aktörlü bir iletişim alanıdır. Denge burada: Farklı aktörlerin makul taleplerinin aynı masada var olmasını sağlamak, tek bir çıkar grubunun planı domine etmesini engellemek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla "denge" hem teknik hem demokratik bir kavramdır.

Türkiye'de Denge Kavramı Kullanılırken Ne Tür İşlevler Kazanıyor

Denge kavramının Türkiye'de sevilerek kullanılmasının nedenlerini beş alt başlık altında toplayacağım.

1. Söylemsel düzeyde "denge" bir meşruiyet üretim aracı olarak çalışmaktadır.

Türkiye'de plancılar ve belediyeler "denge"yi sıkça kullanırken: "Konut+yeşil alan dengesini", "Trafik akışı+kamusal alan dengesini", "Koruma+kalkınma dengesini" sağlamayı kastederler. Bu çoğu zaman, planlama kararının belirli bir hedefi fazla öne çıkardığı eleştirisine karşı savunma oluşturan bir söylemdir.

2. Fiiliyatta hedefler arasında asimetrik bir öncelik vardır.

Türkiye'de hangi hedefler geriye itilip hangileri öne çıkarılıyor?

• Ekonomik büyüme ve rantın maksimize edilmesi → çoğu zaman birincil.

• Sosyal adalet, çevre, kamusal mekân → sistematik olarak ikincilleşiyor.

• Koruma → kalkınma baskısı karşısında genellikle geriye itiliyor.

Yani "denge" söylemsel olarak hep var, pratikte ise açık bir hiyerarşi işliyor denilebilir.

3. Planlama mevzuatının etkisi

Mevzuat iki yönlü bir yapı sunuyor:

• Planlar çok hedefli tanımlanıyor (İmar Kanunu, ÇDP rehberleri).

• Ancak uygulama araçları (ötelenebilir onay süreçleri, istisna planları, yatırımı "kamu yararı" sayan özel maddeler) tek hedefi -ekonomik büyümeyi- fiili öncelik hâline getiriyor.

Norm "denge" derken, mekanizma ise "önceliklendirme" üzerinden gelişiyor.

4. Kurumsal zayıflıklar dengeli bir planı neredeyse imkânsız kılıyor

• Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) siyasal olarak etkilenebilmektedir.

• Katılım mekanizmaları güçlü değildir, "mı" gibi yapılmaktadır.

• Finansal bağımlılık (ÖİV, yatırımcı baskısı) belediyeleri tek hedefli davranmaya itmektedir.

• Plancılar siyasal pazarlıkları müzakere edememekte uygulamak durumunda kalmaktadırlar.

Denge talebi güçlüdür, ama dengeli çıktı üretimini mümkün kılacak kurumsal zemin çoğu kez eksik kalmaktadır.

5. Bu nedenle yönetici olan norm ile pratik arasında keskin bir gerilim bulunmaktadır.

Türkiye'de "denge":

• Normatif düzeyde güçlü bir ideal,

• Operasyonel düzeyde zayıf bir kapasite,

• Söylemsel düzeyde güçlü bir meşruiyet gereci,

• Siyasal-ekonomik düzeyde bastırılmış bir pratik.

Sonuçta şöyle diyebiliriz; planlamadaki "denge" söylemi, çok hedefli bir planlama evreninde bazı hedeflerin domine edilmesine yönelik bir karşı çıkışın normatif adı gibi çalışır, fakat uygulama çoğu zaman hiyerarşıktır.

Bu Tutarsızlıktan Kurtulabilmek İçin Nasıl Bir Kurumsal Mimari Gereklidir?

Bir plancı böyle bir tutarsızlık saptaması yaptığında, yazısını bitiremez. Bundan kurtulmak için ne yapmalıdır, sorusunun yanıtını vermek durumundadır. Bu durumda söylemde kalan "denge"yi, Türkiye'nin güncel

kurumlarına uyarlanabilecek; normatif, analitik ve öğrenmeye açık bir kurumsal tasarımla pratiğe dönüştürmenin yolunu arayacağım. Bu amaçla dört katmanda tasarım yapılacaktır. Her katmanda, uygulanabilir adımlar, kısa örnek formülasyonlar ve hayata geçirirken dikkat edilmesi gereken riskler/önlemlere yer verilecektir.

Bu katmanlar:

1. Temel Amaçlar ve İlkeler (kurumsal mimarinin etik çerçevesi) Düzeyi

Söz konusu tutarsızlıklardan kaçınmanın bir yolu çok hedefli sistemin hedefleri konusunda açıklık sağlanma ve buna ulaşmak için çalışma ilkelerine uygun davranmak olacaktır. Bu hedefler şöyle sıralanabilir:

- Refleksif normativite olmak: Kararlar açık normatif tercihler içermeli; hangi hedeflerin neden korunduğu gerekçelendirilmelidir.
- Çok-amaçlı denge sağlamak: Ekonomi, ekoloji, adalet, erişim, kültür vb. hepsi asgari koruma eşiğiyle garanti altına alınmış olmalıdır.
- Ölçülebilirliği ve hesap verebilirliği gerçekleştirmek: Hedefler metriklerle tanımlanarak, sonuçlar düzenli raporlanmalıdır.
- Adaptif yönetim / toplumsal öğrenme: Denetimler bulgulara göre planları revize etmeye zorlamalıdır.

- Yerel özerklik ve eşgüdüm: Yerel inisiyatif desteklenmelidir, bölgesel/ulusal eşgüdüm mekanizmaları işlemelidir.

2. Yasal-Mevzuat Reformları (yüksek düzey zorunluluklar)

Bu reformlarla amaçlanan plan süreçlerine bağlayıcı normlar koymak; “denge”yi retorikten hukuka taşımaktır. Bunun için yapılacaklar: (1) Plan Yapım Yönetmeliği’ne “denge ilkesi” hakkında bağlayıcı bir hüküm koymak, (2) ilgili kurumların yetki ve sorumluluklarını ve bu bağlamda kamu yararını operasyonel düzeyde yeniden tanımlamak, (3) eşik ve göstergelerin alt ve üst sınırlarını mevzuatta belirtmek, (4) plan hükmünü ihlal edenler için yaptırımlar koymak, bu konudaki denetim mekanizmasını tanımlamak; diye sayılabilir.

3. Kurumsal Yapı ve Süreçleri (uygulayıcı mimari) Düzenlemek

Bu katmanda amaçlanan; plan kararlarını üreten, değerlendiren ve düzelten bir kurumlar ağı oluşturmaktır. Bunlar: (1) Denge Ofisi / Planlama Denetim Birimi (her büyükşehirde) gelen planları “denge raporu” açısından değerlendirir, uygunluk sertifikası verir. (2) Bölgesel Eşgüdüm Konseyleri (1/100.000 ölçeğinde), bölgesel denge hedeflerinin çatışmalarını çözmeye çalışır. (3) Yerel Erişim ve Adalet Gözlemevi, vatandaş şikâyetlerini izler ve açık veri portalı ile şeffaflık sağlamaya çalışır. (4) Adaptif Planlama

Komisyonu (APC) periyodik (yıllık/üç yıllık) gözden geçirmeler yapar, gerektiğinde plan revizyonlarını tetikler. (5) Projeleri değerlendiren Çok-Kriterli Değerlendirme Paneli (ÇKDP) her büyük proje için ekonomik, çevresel, sosyal, erişim kriterlerini puanlayan bağımsız paneldir. Sonuçları kamuyla paylaşılır.

4. Operasyonel Araçlar - İzleme, Finansman, Katılım, Kapasite Yaratma Mekanizmaları

Bunlar: (1) İzleme ve Bilgi Sistemleri, (2) Finansman Mekanizmaları (denge hibe fonu, fon koşulları, uzun vadeli altyapı yatırımlarında eşgüdüm kredileri), (3) Katılım ve Hesap Verme, (4) Kapasite Geliştirme (eğitim programları, akademi-belediye ortaklıkları, teknik yardım birimleri), diye sayılabilir.

5. Uygulamada Karşılaşılabilecek Riskler ve Önlemler

Bu yazıda önerilen kurumsal mimari çerçevesinde yapılacak düzenlemeler de risklerle karşı karşıyadır ve bazı önlemler alınmasını gerekli kılmaktadır. Bunlar: (1) Siyasi müdahalelerin yaratacağı riskler ve bunun karşısında önlem olarak APC ve Denetim Biriminin bağımsızlaştırılması ve şeffaf raporlama ile hukuki teminat verilmesi gerekir. (2) Veri eksikliği/teknik kapasite yetersizliğidir. Bu konuda, akademi-belediye ortaklıklarının geliştirilmesi,

merkezi teknik yardım fonundan yararlanılması ve açık veri zorunluluğunun getirilmesi önerilebilir.

(3) Finansman darboğazı karşısında, fon havuzlarından yararlanılmasında, performansa dayalı ödeme yöntemlerinin geliştirilmesinde yarar vardır. (4) Yerel direniş (mülkiyet, rant çıkarları) karşısında katılım zorunluluğu, tazminat ve alternatif konut önlemleri getirilebilir.

Sonuç

Denge kavramının kent planlamasındaki kullanılışı

konusunda yürüttüğümüz oldukça ayrıntılı tartışmanın sonuna geldik. Bu tartışma sonunda gördük ki planlama etkinliğinde daha çok düzenleyici etkinlikler ağırlık kazanıyor, ama toplumdaki eylemlerin yönlendirilmesinde etkisi görece olarak az oluyor. Bu nedenle “denge” ele alınması kolay ama uygulanması zor ideal olarak kalıyor. Bu zorluğu aşabilmek için bu yazının son bölümünde geliştirilen kurumsal mimarinin planlamayı; (1) Temel hedeflerin asgari korunması yoluyla normatif olarak koruyacağını, (2) Anahtar Performans

Göstergelerini kullanarak, eşiklerle ölçülebilirlik sağlayarak analitik olarak işlerlik sağlayacaktır. (3) Denetim, adaptif yönetim ve fonlama yönüyle de kurumsal olarak sürdürülebilirlik gerçekleştirilecektir. (4) Şeffaflık, katılım ve hukuki bağlayıcılıktan yararlanarak planın savunabilirliğinin gerçekleşeceğini düşünüyorum. Ama bu sonuçları almak günümüzün eşitsizlikçi dünyasında hiç de kolay olmayacaktır. Ama unutulmamalı ki plancılar iyimser olmak durumundadır.

Kentsel Ekosistemler ve Adil Geçiş: Krizden Dayanıklılığa

Funda Barbaros, Prof. Dr., Ege Üniversitesi

Kentler, günümüzde iklim krizinin hem en görünür hem de en yoğun hissedilen etkileriyle karşı karşıya kalan başlıca mekânlar hâline gelmektedir. Artan sıcak hava dalgaları, seller, hava kirliliği, enerji ve barınma yoksulluğu gibi sorunlar, kentsel yaşamı derinden dönüştürmekte ve kentlerde yaşayan kırılgan topluluklar üzerinde orantısız baskılar oluşturmaktadır. Bu nedenle adil geçiş yaklaşımı, yalnızca enerji politikalarının dönüşümünü değil, kentlerin sosyal, ekonomik ve mekânsal dokusunun yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılan bütüncül bir çerçeveye sunmaktadır.

Kentsel adil geçiş, sürdürülebilirlik hedefleri ile toplumsal eşitlik ilkelerini birlikte ele alarak, yeşil dönüşümün kent sakinleri için yeni fırsatlar yaratmasını ve mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirmemesini güvence altına almayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda adil geçiş, kentlerin iklim krizi çağında daha dayanıklı, kapsayıcı ve

hakkaniyetli bir gelecek inşa etmesini mümkün kılan ve kentsel politikaların yönünü belirleyen üst bir ilke olarak kabul edilmektedir.

Ulusal adil geçiş politika tasarımlarının yanı sıra şehir ve hatta ilçe ölçeğinde de düşük karbonlu geçişleri yönetmek için tasarlanmış yerel politikaları ve eylemleri gerektiren kentsel adil geçiş süreçleri, fosil yakıt bağımlılığından kurtulma çabalarında ortaya çıkabilecek bireysel, hanehalkı ve topluluk kırılganlıklarını yönetecek/giderecek şekilde tasarlanmaktadır.

Adil Geçişin Kentlerdeki Anlamı: Çok Boyutlu Bir Dönüşüm Çerçevesi

Kentsel adil geçiş, çevresel hedeflerin gerektirdiği dönüşümlerin kent sakinlerinin yaşam koşullarını iyileştirecek biçimde gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Eadson ve çalışma arkadaşlarının¹ ortaya

koyduğu üzere, adil geçiş yalnızca karbon yoğun sektörlerde çalışan işçilerin desteklenmesini hedefleyen dar bir yaklaşım olmaktan çıkmıştır. Artık kentlerin ekonomik yapılarında ortaya çıkabilecek olumsuzlukların giderilmesini, yeni fırsatların ise toplumun tüm kesimlerine adil biçimde dağıtılmasını öngören geniş kapsamlı bir dönüşümü içermektedir.

Bu dönüşümün üç temel boyutu bulunmaktadır. Birincisi, sosyal adalet boyutu; iş kayıplarının, beceri dönüşümü ihtiyaçlarının, enerji ve konut yoksulluğunun ve kentsel kırılganlıkların giderilmesini hedeflemektedir. İkincisi, mekânsal adalet boyutu; temiz hava, güvenli konut, ulaşım ve yeşil altyapı gibi kentsel hizmetlerin adil biçimde paylaşılmasını gerektirmektedir. Üçüncüsü, ekolojik adalet boyutu; kent ekosistemlerinin korunmasını, biyolojik çeşitliliğin güçlendirilmesini ve iklim kaynaklı risklerin azaltılmasını içermektedir.

¹ Eadson, W., Castaño Garcia, A., Parkes, S. ve Butterworth, E. (2025). What is an urban just transition? Grappling with an unsettled concept in an industrial region. *European Urban and Regional Studies*, 32(4), 359-380. <https://doi.org/10.1177/09697764251322472>

UIA'nın² bulguları, bu üç boyutun eşzamanlı olarak ele alınmadığı durumlarda iklim eyleminin kentlerde yeni eşitsizlikler üretme potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Bu nedenle adil geçiş yaklaşımı, kentsel politika tasarımında vazgeçilmez bir ilke hâline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) [United Nations Environment Programme] Adaptation Gap Report³ bulguları da, hızlanan iklim etkilerinin özellikle düşük gelirli kent topluluklarını orantısız biçimde etkilediğini ve uyum finansmanındaki küresel açığın kırılgan mahallelerde sosyal eşitsizlikleri derinleştirme riski taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle kentsel adil geçiş, yalnızca bir sosyal politika tercihi değil, aynı zamanda küresel iklim direncinin vazgeçilmez bir bileşenidir.

Kentsel Adil Geçişin Temel İlkeleri

Kentsel adil geçiş üç ana adalet ilkesi üzerine inşa edilmektedir: dağıtımçı adalet, işlemsel adalet ve onarıcı adalet.⁴

Dağıtımçı adalet yeşil dönüşümün kazanç ve

maliyetlerinin toplum kesimleri arasında adil biçimde paylaşılmasını hedeflemektedir. C40'in⁵ değerlendirmelerine göre, kentlerde en kirli ulaşım hatlarına ve en riskli konut bölgelerine en düşük gelirli gruplar yerleşmektedir. Bu nedenle dağıtımçı adalet, kentsel adil geçişin temel bileşeni olarak öne çıkmakta ve kentsel hizmetlerin mekânsal dağılımından yeşil işlere erişime kadar geniş bir politika alanının yeniden tasarlanmasını gerektirmektedir.

İşlemsel adalet karar alma süreçlerine katılımın, bilgiye erişimin ve temsilde hakkaniyetin güçlendirilmesini gerektirmektedir. Eadson vd.⁶, katılımcı mekanizmaların sınırlı olduğu kentlerde adil geçişin meşruiyet kazanmakta zorlandığını vurgulamaktadır. Bu nedenle kent planlamasında şeffaflığı ve toplumsal katılımı artırarak dönüşümün demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Onarıcı adalet geçmiş çevresel haksızlıkların giderilmesini amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, örneğin kirli endüstrilerin uzun yıllar etkilediği mahallelerin

öncelikli olarak iyileştirilmesini ya da yeşil altyapıdan en yoksun bölgelerin dönüşüm süreçlerinde önceliklendirilmesini gerekli kılmaktadır.⁷ Örneğin, tarihsel çevresel eşitsizliklerin merkezde olduğu mahallelerde öncelikli yatırımlar yapılması adil geçişin yalnızca bugüne değil geçmişten gelen toplumsal kırılmalara da yanıt vermesini sağlamaktadır.

Bu adalet ilkelerinin her biri, kentsel politikanın farklı ölçeklerinde somut karşılıklar üretmektedir. Böylece kentsel adil geçiş yaklaşımı, kentlerin iklim krizine uyum sağlama kapasitesini artırmanın ötesine geçerek, sosyal bağları güçlendiren, toplumsal dayanıklılığı artıran ve ortak bir kentsel gelecek tahayyülünü mümkün kılan bütüncül bir dönüşüm çerçevesi sunmaktadır.

Bu üç ilke birlikte ele alındığında, adil geçiş kentlerde yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda demokratik ve toplumsal bir yeniden yapılanma süreci olarak şekillenmektedir.

² Urban Innovative Actions. (2022). Just urban transitions: Accessibility & affordability. https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2023-04/Affordable%20transitions_UIA

³ United Nations Environment Programme. (2023). Adaptation gap report 2023: Underfinanced, underprepared – Inadequate investment and planning leave millions exposed. UNEP.

⁴ World Resources Institute. (2025). *What is a just transition? Tracking progress*. WRI Insights.

⁵ C40 Cities. (2024). An urban just transition: Issue brief. <https://www.c40.org/wp-content/uploads/2024/10/RC4040a-Issue-Brief-A-Urban-Just-Transition-v8.pdf>

⁶ Eadson vd., 2025

⁷ Sun, Y., Luo, Y., Qian, X. ve Dong, L. (2025). Understanding the dynamics of urban just transitions: An interdisciplinary analysis with Latent Dirichlet Allocation (LDA). *Journal of Urban Management*, 14(2).

Dünyanın birçok kentinde adil geçiş yaklaşımı kentsel politika tasarımının merkezine yerleştirdiği görülmektedir. Örneğin, Bogota ulaşımında kapsayıcı bir elektrikli otobüs dönüşümü yürütmekte; Seattle yeşil işlere erişimi artıran beceri programları geliştirmekte; Salvador riskli bölgelerde doğa temelli çözümlerle sosyal dayanıklılığı güçlendirmekte; Accra kayıt dışı atık emekçilerinin sosyal korumaya erişimini desteklemekte; Addis Ababa ise toplumsal cinsiyet odaklı ulaşım politikalarıyla adil geçişi mekânsal eşitlik üzerinden somutlaştırmaktadır. Bu uygulamalar, adalet ilkelerinin (dağıtımıcı, işlemsel, onarıcı) farklı kentlerde farklı ölçeklerde karşılık bulunduğunu göstermektedir.

Türkiye’de adil geçiş kavramı henüz ulusal düzeyde kurumsal bir çerçeveye kavuşmamış olmakla birlikte, birçok kentte pratik düzeyde önemli adımlar atılmaktadır. İstanbul, İzmir ve Eskişehir gibi büyükşehirlerde toplu taşıma elektrifikasyonu, enerji yoksulluğunu azaltmaya yönelik konut verimliliği programları ve iklim uyum eylem planları geliştirilmektedir. İzmir’de

doğa temelli çözümlerle su yönetiminin güçlendirilmesi, yangın riskine karşı kent kırılabilirliğinin azaltılması ve yeşil altyapının erişilebilirliğinin iyileştirilmesi adil geçiş ilkeleriyle paralel ilerlemektedir. Ankara ve Bursa’da bisiklet yolları ve düşük karbonlu ulaşım projeleri yaygınlaşmakta, Gaziantep’te gıda güvenliğine yönelik kentsel tarım uygulamaları sosyal kapsayıcılığı desteklemektedir. Ancak Türkiye’de adil geçişin tam anlamıyla kurumsallaşabilmesi için enerji yoksulluğuna yönelik sistematik politikaların, kiracıların korunmasına dönük konut stratejilerinin ve kırılabilir grupların karar süreçlerine aktif katılımını sağlayan yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kentler Neden Temel Aktörler?

Kent yönetimleri, adil geçişin uygulanmasında belirleyici aktörler hâline gelmektedir. Bunun üç temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, kentler uygulamaya en yakın yönetim ölçeğini temsil etmektedir. Enerji verimliliği, toplu ulaşım, kentsel planlama, yeşil alan yönetimi

gibi birçok alanda doğrudan yetki ve politika aracına sahiptirler.⁸ İkincisi, kent yönetimleri topluluklara en yakın temas noktasını oluşturmaktadır. Kırılabilir grupların ihtiyaçları, mahalle düzeyindeki eşitsizlikler ve yerel riskler belediyeler tarafından en doğru biçimde gözlemlenebilmektedir.⁹ Üçüncüsü, kentler yenilikçi iklim çözümlerinin ilk denendiği laboratuvarlar olarak işlev görmektedir. Topluluk enerjisi projeleri, bisiklet altyapıları, yeşil koridorlar ve dayanıklılık merkezleri gibi uygulamalar öncelikle kentlerde hayata geçirilmektedir.¹⁰

Bu nedenlerle kent yönetimleri, adil geçişin yalnızca uygulayıcısı değil, aynı zamanda tasarımcısı ve dönüştürücü aktörü olarak konumlanmaktadır. Kentlerde yeni denge arayışlarının belirleyici olduğu günümüzde, adil geçiş yaklaşımı kent yönetimlerine yalnızca mevcut sorunları hafifletme görevi vermemekte, aynı zamanda kentsel sistemlerin nasıl daha adil, daha dayanıklı ve daha sürdürülebilir bir şekilde yeniden kurulabileceğine dair stratejik bir yön göstermektedir.

⁸ C40 Cities. (2024). *An urban just transition: Issue brief*.

<https://www.c40.org/wp-content/uploads/2024/10/RC4040a-Issue-Brief-A-Urban-Just-Transition-v8.pdf>

⁹ Urban Innovative Actions-UIA (2022). *Just Urban Transitions: Accessibility & Affordability*.

https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2023-04/Affordable%20transitions_UIA

¹⁰ Eadson, W., Castaño Garcia, A., Parkes, S., & Butterworth, E. (2025). "What is An Urban Just Transition? Grappling With An Unsettled Concept in an Industrial Region. *European Urban and Regional Studies*, 32(4), 359-380.

<https://doi.org/10.1177/09697764251322472>

İklim krizi, ekonomik dönüşüm ve toplumsal eşitsizliklerin kesiştiği noktada yer alan kentler, bu çok katmanlı dengeyi ancak adalet ilkelerini merkezine alan bütüncül politikalarla kurabilmektedir. Bu bağlamda adil geçiş, kentlerdeki yeni denge arayışlarının hem etik hem de pratik temelini oluşturmaktadır: Çevresel sürdürülebilirlik toplumsal kapsayıcılıkla, ekonomik dönüşümü mekânsal eşitlikle ve yerel yenilikçiliği demokratik katılımı ile birlikte ele alan bir çerçevede ele alınmalıdır.

Adil Geçişin Kentsel Politika Alanları

Kentsel adil geçiş süreci, kentlerin iklim hedeflerine ulaşırken toplumsal eşitliği ve mekânsal hakkaniyeti koruyabilmesi için bir dizi politika alanının bütüncül biçimde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu politika alanları, hem kentlerin çevresel dayanıklılığını artırmakta hem de dönüşümün sosyal ve ekonomik etkilerinin dengeli biçimde yönetilmesini

sağlamaktadır. Literatür, adil geçişin kent ölçeğinde özellikle enerji, konut, ulaşım ve istihdam/beceri dönüşümü gibi dört temel alanda somutlaştığını göstermektedir.¹¹ Aşağıdaki alanların her biri, kentlerde yeşil dönüşümün hem fırsatlarını hem de risklerini derinleştiren dinamiklere sahip olduğu için, adil geçişin yönetim kapasitesini belirleyen kritik müdahale noktaları olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu dört alanın adalet ilkeleri temelinde yeniden tasarlanması, kentlerin sürdürülebilirlik ve sosyal bütünleşme arasında yeni bir denge kurabilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Enerji Alanında Adil Geçiş:

Enerji dönüşümü, kentlerde yeni fırsatlar kadar yeni riskler de yaratmaktadır. UIA¹², enerji yoksulluğunun düşük gelirli haneleri orantısız biçimde etkilediğini, yenilenebilir enerji yatırımlarına erişimin ise çoğu zaman mülk sahipleriyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu nedenle adil bir enerji dönüşümü, hem teknolojik hem sosyal politikaların

birlikte tasarlanmasını gerektirmektedir.

UNEP'e göre enerji alt yapısının dönüşümünün sosyal boyutu dikkate alınmadığında, (kiracıların korunması, faturaların erişilebilirliği ve yerinde üretim modellerine eşit katılım gibi) yeni eşitsizlikler üretme riski taşımaktadır.¹³ Bu nedenle kentlerde enerji verimliliği programlarının, topluluk enerjisi projelerinin ve düşük gelirli hanelere yönelik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, adil geçişin temel unsurları arasında yer almalıdır.

Konut ve Yerinden Edilme:

Yeşil dönüşüm projeleri, bazı bölgelerde yaşam kalitesini artırmakta ancak aynı zamanda konut maliyetlerini yükselterek düşük gelirli grupların yerinden edilmesi riskini artırmaktadır. Bu süreç "yeşil soylulaştırma" olarak kavramsallaştırılmaktadır ve adil geçiş politikasının merkezî konularından biridir.¹⁴ Bu nedenle kentsel dönüşüm ve iklim uyum projelerinin, kiracıları ve düşük gelirli haneleri koruyan güçlü sosyal

¹¹ C40 Cities. (2024). *An urban just transition: Issue brief*.

<https://www.c40.org/wp-content/uploads/2024/10/RC4040a-Issue-Brief-A-Urban-Just-Transition-v8.pdf>

Urban Innovative Actions. (2022). *Just urban transitions: Accessibility & affordability*.

https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2023-04/Affordable%20transitions_UIA

Sun, Y., Luo, Y., Qian, X. ve Dong, L. (2025). Understanding the dynamics of urban just transitions: An interdisciplinary analysis with Latent Dirichlet Allocation (LDA). *Journal of Urban Management*, 14(2).

¹² Urban Innovative Actions, 2022

¹³ United Nations Environment Programme. (2022). *Just and inclusive transitions: Ensuring equity and resilience in climate action*. UNEP.

¹⁴ Sun vd., 2025

politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca konut piyasasında ortaya çıkabilecek spekülasyon baskılarının denetlenmesi ve erişilebilir konut üretiminin artırılması, adil geçişin mekânsal adalet boyutunu güçlendirecek ilave desteklerdir.

Ulaşımada Adalet: Ulaşım, kentsel adil geçişin kilit alanlarından birini oluşturmaktadır. C40¹⁵, toplu taşımanın ekonomik eşitliği ve sosyal hareketliliği güçlendiren temel bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle temiz ulaşım seçeneklerinin düşük gelirli bölgelerde erişilebilir olması, toplumsal cinsiyete dayalı ulaşım güvenliğinin sağlanması ve özel araç bağımlılığının azaltılması adil geçişin ana hedefleri arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede kentlerin toplu taşıma yatırımlarını yalnızca emisyon azaltımı hedefiyle değil, aynı zamanda ulaşım hakkının eşitlenmesi amacıyla planlaması gerekmektedir. Ayrıca bisiklet yolları, yaya öncelikli alanlar ve mikro mobilite çözümlerinin güvenli ve kapsayıcı biçimde yaygınlaştırılması, kentsel ulaşım sistemlerinin adil geçiş ilkeleriyle uyumlu hâle gelmesini desteklemektedir.

Yeşil İşler ve Dijital Beceriler:

C40 kentlerinde 16 milyonu aşan yeşil iş potansiyeli bulunmaktadır.¹⁶ Ancak bu işlerin toplumun tüm kesimlerine erişilebilir olabilmesi, yalnızca çevresel becerilerin değil, dijital yetkinliklerin de kapsayıcı biçimde geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Enerji verimliliği, akıllı şehir uygulamaları ve yenilenebilir enerji teknolojileri gibi alanlarda ortaya çıkan yeni iş modelleri, dijital okuryazarlık ve veri temelli karar alma becerilerinin güçlendirilmesini zorunlu hâle getirmektedir. Bu nedenle kentlerde yeşil işler ile dijital becerileri eşleştiren mesleki eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve gençler, kadınlar ile dezavantajlı grupların bu alanlara adil biçimde katılımının sağlanması, kentsel adil geçişin önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

Bu dönüşümün sağlanabilmesi için kent yönetimlerinin yeşil ekonomi yatırımları ile dijital beceri programlarını birlikte planlaması ve bu iki alan arasında kurumsal köprüler oluşturması gerekmektedir. Ayrıca üniversitelerin, meslek odalarının, teknoloji merkezlerinin ve belediyelerin ortak çalışmalarıyla erişilebilir eğitim platformlarının

geliştirilmesi, kentsel iş gücünün bu yeni ekonomiye hazırlanmasını mümkün kılacaktır.

Sonuç

Kentler İçin Adil Geçiş: Yeni Bir Toplumsal Sözleşme

Kentsel adil geçiş, kentlerin yalnızca çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasını değil, aynı zamanda sosyal eşitliği güçlendirmesini ve ekonomik dayanıklılığı artırmasını sağlayan bütüncül bir vizyon sunmaktadır. Adil geçiş, kentlerin geleceğini şekillendiren yeni bir toplumsal sözleşme niteliği taşımaktadır. Bu sözleşme, dönüşümün kimseyi geride bırakmamasını, karar süreçlerine katılımın güçlendirilmesini ve kentsel yaşam kalitesinin tüm sakinler için iyileştirilmesini amaçlayan yeni bir süreç tasarımına işaret etmektedir.

UNEP'in adil ve kapsayıcı dönüşüme ilişkin çerçevesi de, kentlerin yeni denge arayışının ancak sosyal eşitliği, ekonomik dayanıklılığı ve ekolojik bütünlüğü aynı anda gözetmesiyle mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.¹⁷ Kentlerde bu yeni bir denge arayışı, iklim kriziyle birlikte daha da acil hâle gelen

¹⁵ C40 Cities, 2024

¹⁶ C40 Cities, 2024

¹⁷ United Nations Environment Programme, 2022

sosyal, ekonomik ve ekolojik baskıların uyum içinde yönetilmesini gerekli kılmaktadır. Bu arayış, yalnızca karbon emisyonlarını azaltmayı değil; kentsel yaşamın bütününe yayılan eşitsizlikleri gidermeyi, kırılğan grupların korunmasını ve kent ekosistemlerinin dayanıklılığını artırmayı hedeflemektedir.

Kentler, bu bütüncül yaklaşım sayesinde hem çevresel hedeflerine ulaşma hem de toplumsal kapsayıcılığı artıran daha adil bir kentsel düzen kurabilme şansına sahip olacaklardır.

Sonuç olarak kentsel adil geçiş, kentlerin geleceğini

şekillendiren yeni denge arayışının hem etik hem de pratik temelini oluşturmaktadır.

“Kimseyi geride bırakmama” ilkesi, dönüşüm süreçlerinin yalnızca teknik çözümlerle değil, güçlü bir toplumsal dayanışma ve katılım kültürüyle desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu ilke sayesinde kentsel dönüşüm, yerinden edilmeleri önleyen, yeşil işlere eşit erişimi mümkün kılan, toplu taşımayı iyileştiren, afetlere karşı dayanıklılığı artıran ve kentsel mekânı hakkaniyetle paylaşan bir yapıya kavuşabilmektedir. Böylece kentler, yalnızca iklim krizinin etkilerine karşı hazırlık

yapan değil, aynı zamanda daha adil, daha kapsayıcı ve daha yaşanabilir bir geleceği birlikte inşa eden mekânlar hâline gelmektedir.

Bu vizyonun hayata geçirilebilmesi, her ölçekte karar vericilerin adaleti merkeze alan bir dönüşüm iradesi ortaya koymasına bağlıdır. Böylece kentler, yalnızca krizlere karşı ayakta kalmakla kalmayacak, aynı zamanda daha eşitlikçi, daha kapsayıcı ve daha yaşanabilir bir geleceğin kurucu öznesi hâline gelebilecektir.

Kaynaklar

C40 Cities. (2024). *An urban just transition: Issue brief*.

<https://www.c40.org/wp-content/uploads/2024/10/RC4040a-Issue-Brief-A-Urban-Just-Transition-v8.pdf>

Eadson, W., Castaño Garcia, A., Parkes, S. ve Butterworth, E. (2025). What is an urban just transition? Grappling with an unsettled concept in an industrial region. *European Urban and Regional Studies*, 32(4), 359-380.

<https://doi.org/10.1177/09697764251322472>

Sun, Y., Luo, Y., Qian, X. ve Dong, L. (2025). Understanding the dynamics of urban just transitions: An interdisciplinary analysis with Latent Dirichlet Allocation (LDA). *Journal of Urban Management*, 14(2).

United Nations Environment Programme. (2022). *Just and inclusive transitions: Ensuring equity and resilience in climate action*. UNEP.

United Nations Environment Programme. (2023). *Adaptation gap report 2023: Underfinanced, underprepared – Inadequate investment and planning leave millions exposed*. UNEP.

Urban Innovative Actions. (2022). *Just urban transitions: Accessibility & affordability*.

https://www.uia-initiative.eu/sites/default/files/2023-04/Affordable%20transitions_UIA

World Resources Institute. (2025). *What is a just transition? Tracking progress*. WRI Insights.

İklim Değişikliğinin Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Strateji Eksikliği Sorunları

A. Erinç Yeldan, Prof. Dr., Kadir Has Üniversitesi

İklim değişikliği, hepimizin bildiği üzere artık reel bir olgu ve bilim insanları mevcut tehdidin sadece deniz seviyesinin yükselmesinden, Covid benzeri yepyeni bakterilerin ve mikropların üremesinden veya ısı stresine bağlı işgücü kayıplarının artmasından ibaret olmadığını; dünyamızda yaşamın topyekûn sona erdirebileceğini işaret etmekte. Bilimsel gerçekler net bir şekilde karşımızda duruyor: Sanayi devriminden bu yana fosil yakıtların yakılması sonucu insan eliyle gerçekleşen karbondioksit (CO₂) ve diğer sera gazı atıklarının atmosferde yoğunlaşmasının gezegenimizin sıcaklığında ortalama 1 derece ilave artışa neden olduğunu; önlem alınmaz ise de yüzyılın sonuna kadar bu artışın ivmelenerek süreceğini ve gezegenimizin iklim deseninin kalıcı olarak değişime uğrayacağını

bilimsel olarak kanıtlandığını biliyoruz.

Çevre bilimcileri, söz konusu tehdidi önleyebilmek için yüzyılın sonuna değin gezegenimizin yüzey sıcaklığındaki artışın en fazla 1,5-20 C derece ile sınırlandırılması gerektiği uyarılarını dile getirmekte.¹ Bunun için ise sanayi devrimi öncesinde, 280 ppm² düzeyinde olduğu tahmin edilen atmosferdeki CO₂ düzeyinin, maksimum 450 ppm düzeyinin altında tutulması gerektiği biliniyor.

Dolayısıyla gezegenimizin sıcaklığını bu düzeyde tutabilmek için bundan böyle CO₂ ve diğer sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması gerekiyor. Bilim insanları söz konusu sınırı karbon bütçesi diye tanımlıyorlar. Hesaplamalara göre 2 °C ile tutarlı karbon bütçesi 2,9

trilyon ton karbondioksit olarak belirlenmiş. Sanayi devriminden bu yana söz konusu karbon bütçesinin 1,9 trilyon tonluk bölümünün harcadığı, geri kalan 1.000 milyar tonluk bütçenin de tedbir alınmaz ise önümüzdeki otuz sene içerisinde tüketileceği öngörülmekte.

Bütün bu tehditlere karşın, başta AB olmak üzere, yaklaşık 140 ülke küresel ısınmaya karşı net sıfır emisyon hedeflerini ilan etmiş durumda. (Türkiye de İstanbul'un Fethinin 600. yılını referans alarak, ulusal net sıfır hedefimizi 2053 yılı olarak ilan etti).³ Söz konusu 140 ülke, küresel CO₂ emisyonlarının %90'undan sorumlu durumda. Ne var ki dile getirilen net sıfır hedefleri altında dahi, 2030'a değin 1,5 °C ile tutarlı emisyon düzeyinin en az iki misli sera gazı salımında bulunulacağı görülmekte.

¹ Gezegenimizin mevcut yüzey sıcaklığı 15 °C derece civarında

² *parts per million*: her bir milyon molekül içinde CO₂ eşdeğer molekülü

³ Türkiye'nin Net Sıfır Yol Haritası üzerine bir ön-çalışma bulguların için bkz.

Şahin, Ü., Tör, O. B., Kat, B., Teimourzadeh, S., Demirkol, K., Künar, A., Voyvoda, E. ve Yeldan, E. (2021). *Türkiye'nin karbonsuzlaşma yol haritası: 2050'de net sıfır raporu*. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.

Neden böyle?

Her şeyden önce not edelim ki hedeflenen net sıfır emisyon. Bu hedef, emisyonların brüt anlamda devam edeceği ve karbon yutakları ve depolama teknolojilerinin devreye girmesi ve genç ormanlaştırma aracılığıyla net olarak sıfırlanacağı beklentisine dayalı. “Bu beklenti ne kadar gerçekçi?” sorusu yakıcı.

Tam da bu beklentilere ve iyi niyet temennilerine uygun olarak son yıllarda yeşil finansman alanında büyük bir patlama yaşandığını gözlüyoruz. Sürdürülebilir fonlar, karbon emisyonu ticaret sistemi, denkleştirmeler, tahsisatlar, vb,... Bu araçlar, küresel iklim uyum ve azaltım hedeflerini desteklemenin yanı sıra biyolojik çeşitliliğin çeşitli biçimlerini de gözetmekte. Dolayısıyla, yepyeni bir finansal kaldıraç kurgulanmış

durumda: iklim finansmanı ve iklimin ticareti...

Bu finansallaşma sürecini sürükleyen en önemli dönüşüm ise, yeniden kurgulanan olağanüstü çeşitlilikteki yeni “ekolojik metalar” a dayanmakta. “Ekolojik kötüler” için tamamen yeni piyasalar bilinçli biçimde geliştirilmekte. Deyim yerindeyse, “izin verilen doğal yıkım” olarak adlandırılabilir yeni bir iktisadi meta yaratılmasıyla birlikte, doğamız da küresel bir finans mekânına dönüştürülmekte.⁴ Alami ve arkadaşlarının⁵ sözleriyle, iklim mücadelesi eylemlerinin temel bir aracı olarak yeşil finansman ve yeşil fonlar, küresel ekonomide finans sermayesinin büyütülmesi ve spekülasyona dayalı birikimin yoğunlaştırılması biçiminde yeniden tasarlanmakta.

Bugünkü tahminlere göre, sürdürülebilir finans araçlarında -ki bunun en

önemli parçası yeşil finans-toplanan sermaye 35 trilyon doları aşmış durumda.⁶ Bu dev yatırımların en büyük kısmı, son on yılda en hızlı büyüyen alan olan yeşil tahvillere gidiyor. 2015’ten bu yana tam 20 kat artan bu tahviller, bugün küresel borç piyasalarının yaklaşık %10’unu oluşturuyor.⁷ Bunun yanında, yeşil kredi programları, hisse senedi yatırımları ya da imtiyazlı ve “karma” finansman türleri de yeşil finans ekosisteminin büyümesine katkı sağlıyor.⁸

Daniela Gabor⁹, iktisadi kalkınma yazınında neoliberal küreselleşme döneminin anahtar sözcüğü olan “Vaşington Mutabakatı” [Washington Consensus] kavramından esinlenerek, günümüzün yeşil spekülasyon ve rant yaratma sürecini özetlemek amacıyla olarak “Wall Street Mutabakatı” [Wall Street Consensus] kavramını ortaya attı. Gabor ve meslektaşlarına göre, bu

⁴ Chenet, H., Ryan-Collins, J. ve van Lerven, F. (2021). Finance, climate-change and radical uncertainty: Towards a precautionary approach to financial policy. *Ecological Economics*, 183, 106957. Coupney, 2020

⁵ Alami, I., Alves, C., Bonizzi, B., Kaltenbrunner, A., Koddenbrock, K., Kvangraven, I. ve Powell, J. (2022). International financial subordination: A critical research agenda. *Review of International Political Economy*, 30(4), 1360-1386.

⁶ Huang, A. (8 Kasım 2021). The \$35 trillion sustainable finance market gets greater clarity. Bloomberg.

⁷ Toole, M. (2022). Sustainable finance continues surge in 2021. Refinitiv.

⁸ Naran, B., Connolly, J. ve Rosane, P. (2022). Global landscape of climate finance: A decade of data. Climate Policy Initiative. <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2022/10/Global-Landscape-of-Climate-Finance-A-Decade-of-Data.pdf>

Schmittmann, J. M. ve Teng, C. H. (2021). How green are green debt issuers? (WP/20/194; IMF Working Paper). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2021/English/wpia2021194-print-pdf.ashx>

⁹ Gabor, D. (2021). The Wall Street Consensus. *Development and Change*, 52(3), 429-459.

yaklaşımın temel iklim politikası araçları -uluslararası iklim piyasaları yoluyla karbon fiyatlaması, borçlanmaya dayalı iklim altyapı araçları ve “altyapı yatırım açığı” kapatmak için küresel finansal yatırımcılarla uyum arayışı- aslında gelişmekte olan ülkelerde finansal kırılganlığı artırmaktan başka bir işe yaramayacak ve yeşil kalkınma hedeflerine ise neredeyse hiçbir katkı sağlamayacaktır. Bu nedenle, aşırı derecede deregülasyona dayalı kaldıraç mekanizmalarıyla işleyen mevcut küresel finans düzeni hem Yeşil Yeni Anlaşma girişimlerinin hem de iklim adaleti hareketlerinin iddialı hedeflerini tehdit etmektedir.

Türkiye’de İklim Değişikliği Mücadelesinin Stratejisizliği

Türkiye’de ve tüm dünyada enerji sektöründe 2000’li yıllardan bu yana sert bir dönüşüm yaşanıyor. Enerjinin küresel bir meta olarak giderek daha çok önem kazanmasıyla birlikte, enerji sektörü ticarileşti, kamusal bir alan olmaktan

çıkartılarak piyasanın görünmez ellerine terk edildi. Türkiye’de de enerji sektöründe kamunun payının azaltılması ve gerek madencilik gerekse de elektrik üretiminin özel şirketler devri hızlandırıldı. Beklenti enerji talebinin karşılanmasında özel sektörün çok daha verimle çalışacağı ve elektriği daha ucuza ve daha az maliyetle karşılayacağı idi. Ne var ki, piyasanın kâr/zarar hesaplarına dahil edilmeyen bir maliyet unsuru söz konusuydu: doğanın maliyeti.

Çevre Mühendisleri ve Çevre İktisatçıları’nın dilinde “sosyal maliyet” kavramı altında dile getirilen çevresel kaynakların fiyatı olmadığı için piyasa bu maliyeti kendi işine geldiği biçimde “sıfır” kabul etmekte. Oysa bu kaynağa bir değer atfetmek gerekiyor. Türkiye ekonomi idaresi söz konusu sosyal maliyetleri göz ardı etmekle kalmayıp, üstelik ek olarak özel sektör enerji işletmelerini ek ödemeler, fiyat destekleri, fiyat avantajları ile ayrıca teşviklendirmekte. Örneğin, Makine Mühendisleri Odası tarafından hazırlanan Ulusal Enerji Görünümü Raporlarına¹⁰ göre özel elektrik şirketlerine verilen ek ödeme ve destekler millî gelirin

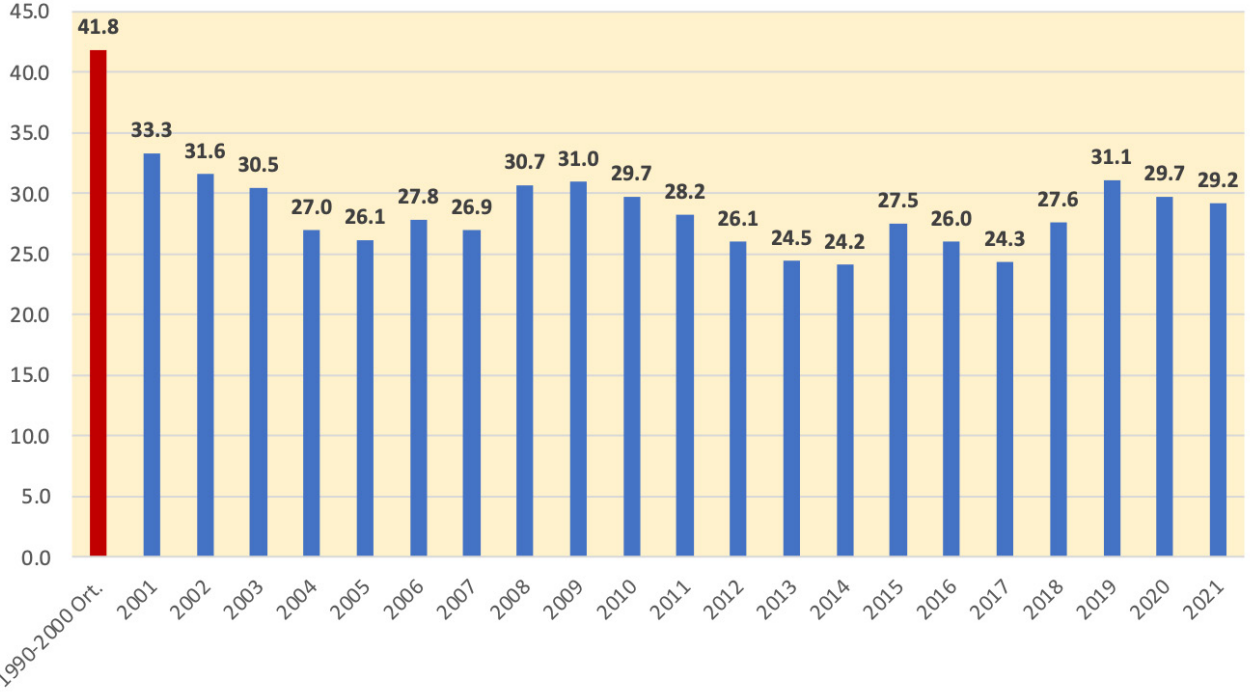
2018’de 18 milyar, 2019’da 25 milyar, 2020’de ise 31 milyar TL’ye ulaşmıştı. Bu rakamlar söz konusu yıllarda millî gelire oran olarak, sırasıyla, % 0,48, % 0,58 ve % 0,62 oldu. Bu teşvikler, YEKDEM kapsamında Piyasa Takas Fiyatı (PTF Ağırlıklı Ortalama) üzerinde yapılan ödemeleri, yerli kömür santrallerinden sabit fiyatlarla elektrik alımı için PTF üzeri yapılan ödemeleri ve Doğal Gaz Santrallerine Yakıt Maliyet Desteklerini içeriyor. 2020 yılı itibarıyla bu teşviklerin toplam tutarı bu şirketlerin elektrik üretim değerlerinin %43’üne ulaşıyor.

Bu cömert teşvik sisteminin tek bir amacı vardı: enerji güvenliğimizin sağlanması. Ancak Türkiye’nin son otuz yıllık deneyimi bunun gerçekleşmekten uzak kaldığını dile getiriyor. Aşağıda ETKB verilerinden yaptığımız hesaplamaları dile getiren Görsel’de de görüleceği üzere, toplam birincil enerji arzı içinde yerli üretimin payı 1990’da %47’den, 2021’de %29’a gerilemiş durumda. Yerli ve uluslararası enerji tekellerine sağlanan bunca desteğe rağmen birincil enerji arzı içinde yerli üretimin payı gerilemesini sürdürmekte.

¹⁰ TMMOB Makina Mühendisleri Odası. (2023). *Türkiye enerji görünümü 2023 sunum*.

https://enerji.mmo.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/Türkiye-Enerji-Görünümü-2023_Sunum_Mayis-2023.pdf

Toplam Birincil Enerji Arazı İçinde YERLİ ÜRETİMİN PAYI (%)

Görsel. Ulusal Enerji Genel Denge Tabloları. Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Öte yandan Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) tarafından "Enerji, Ekoloji ve Toplumsal Barış" adı altında Aralık 2019'da düzenlenen 12. Enerji Sempozyumu sonuç bildirgesinde şu satırlara yer veriliyordu:

"(...) fosil yakıtlardan, tükenmeleri beklenmeden, kesin bir şekilde vazgeçilmesi gerekmektedir. Kömür santrallerine alım garantileri verilmemeli, düşük karbon emisyonlu yatırımlar dışındakilere verilen teşvikler durdurulmalıdır. İşletmede olan fosil yakıtlı enerji santrallerinin bir plan çerçevesinde tasfiye edilmesi sağlanmalıdır. Ancak bu tasfiye gerçekleştirilirken oluşan maliyetler faturalara yansıtılmamalı, kamu

tarafından karşılanmalıdır. Enerjinin geleceği otonom, mikro ya da akıllı şebekeler ile düşük karbon emisyonlu enerji kaynaklarındadır. Enerjinin etkin ve verimli kullanımı sağlanmalı, enerji depolama teknolojilerindeki AR-GE çalışmaları desteklenmeli, yenilenebilir enerjiye yönelik akademik çalışmalar geliştirilmelidir."

"Türkiye'de 80'li yıllarda ilk adımları atılan neoliberal dönüşümün enerji alanındaki izdüşümü, özellikle 2000'lerden sonra üretimden dağıtıma kadar enerjinin tüm alanlarının, özelleştirme ve serbestleştirme uygulamalarıyla biçimlendirilmesi olmuştur. Enerji bu dönemden sonra kamu hizmeti niteliğini yitirmiş

ve ticari bir metaya dönüştürülmüştür. Uygulanan politikalar sonucunda dışa bağımlılık artmış, kamusal denetim kaybolmuş, parçalı yapı sebebiyle ortaya çıkan plansızlık kaynak israfına sebep olmuştur."

Türkiye Enerji Üretiminde Kömüre Mahkûm Değil

Türkiye'nin 2024 itibariyle 354,6 TWh olan yıllık elektrik üretiminin %52'si fosil yakıtlardan karşılanıyor. Elimizdeki senaryolar tarihsel gelişimi koruyan "baz senaryo" eğilimi altında elektrik üretiminin 2030'da 460 TWh'a, 2050'de ise 769 TWh'a çıkacağını, fosil yakıtlara dayalı elektrik üretiminden

kaynaklanan CO2 emisyonlarını ise 2050'de 15 milyon tona değin geriletebilir. Net sıfır patikası diye adlandırdığımız bu patikanın ana vurgusu 2035 itibariyle kömürden elektrik üretim teknolojisinin tamamen terk edilmesidir.

Dünya Bankası 2022 Ülke İklim ve Kalkınma Raporu (CCDR) [Country Climate & Development Report] Türkiye Raporu da aynı tespitleri paylaşmakta ve raporun 8. sayfasında aynen şu sözlere yer vermektedir: "Karbon kısıtı söz konusu olmasa dahi, (Türkiye'de) artan elektrik talebini karşılamak için yeni kömür santralleri ne gerekli ne de en düşük maliyetli seçimidir".

Bizim de sürdürmekte olduğumuz modelleme ve projeksiyon çalışmalarımız elektrik sektöründe bu dönüşümün 2030'a değin toplam yatırım, işletim ve yakıt maliyetinin 29 milyar

dolar olacağını göstermektedir. Ancak bu hedeflerin gerçekleşmesi için bugünden tasarımların tamamlanması ve ivedilikle uygulanmaya başlanması gerekmektedir.

Sonuç

Özenle vurgulamak durumundayız: İklim krizi sadece buzulların erimesi sonucunda deniz seviyesinin yükselmesi, küresel ısının artması gibi basit bir Holivud felaket filmi senaryosundan ibaret değildir. İktisatçıların anlayacağı dilden konuşmak gerekirse, örneğin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 2019 yılında yaptığı bir çalışmada tüm dünya için sadece ısı stresinden kaynaklanacak olası istihdam kayıplarını yılda 80 milyon kişi, üretim kayıplarını ise 2,5 trilyon dolar olarak tahmin etmekteydi. Bu kayıpların ardında aşırı ısıya bağlı ortamda çalışmanın getireceği salgın hastalıklar, fizyolojik yorgunlukla ve

yakında yaşadığımız Covid benzeri virüslerin yaratacağı salgın hastalıklardır. Türkiye ise coğrafi konumu bakımından söz konusu kayıpların en yoğun olarak yaşanacağı bir bölgede yer almaktadır.

Oysa Türkiye gerçekçi bir iklim kriziyle mücadele programı oluşturmadığı için uluslararası iklim diplomasisi sahasında itibar kaybediyor ve yalnızlaşıyor.

Türkiye, İngiltere'nin başını çektiği demiryolları, buhar ve kimya endüstrisine dayalı birinci sanayi devrimini ve Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında liderliğini üstlendiği montaj hattına dayalı robotik imalat sanayi devrimini uzaktan izlemiş idi. Şimdi yenilebilir enerji kaynaklarına dayalı yeşil enerji dönüşümünü coğrafi konumu nedeniyle en hızlı uygulayabilecek bir lider olabileceği bu fırsatı kaçırmamalı.

Kaynaklar

- Alami, I., Alves, C., Bonizzi, B., Kaltenbrunner, A., Koddenbrock, K., Kvangraven, I. ve Powell, J. (2022). International financial subordination: A critical research agenda. *Review of International Political Economy*, 30(4), 1360–1386.
- Chenet, H., Ryan-Collins, J. ve van Lerven, F. (2021). Finance, climate-change and radical uncertainty: Towards a precautionary approach to financial policy. *Ecological Economics*, 183, 106957.
- Christophers, B. (2017). Climate change and financial instability: Risk disclosure and the problematics of neoliberal governance. *Annals of the American Association of Geographers*, 107(5), 1108–1127.
- Gabor, D. (2021). The Wall Street Consensus. *Development and Change*, 52(3), 429–459.
- Huang, A. (8 Kasım 2021). The \$35 trillion sustainable finance market gets greater clarity. *Bloomberg*.
- Naran, B., Connolly, J. ve Rosane, P. (2022). *Global landscape of climate finance: A decade of data*. Climate Policy Initiative. <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2022/10/Global-Landscape-of-Climate-Finance-A-Decade-of-Data.pdf>
- Schmittmann, J. M. ve Teng, C. H. (2021). *How green are green debt issuers?* (WP/20/194; IMF Working Paper). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2021/English/wpia2021194-print-pdf.ashx>
- Şahin, Ü., Tör, O. B., Kat, B., Teimourzadeh, S., Demirkol, K., Künar, A., Voyvoda, E. ve Yeldan, E. (2021). *Türkiye'nin karbonsuzlaşma yol haritası: 2050'de net sıfır raporu*. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.
- TMMOB Makina Mühendisleri Odası. (2023). *Türkiye enerji görünümü 2023 sunum*. https://enerji.mmo.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/Türkiye-Enerji-Görünümü-2023_Sunum_Mayıs-2023.pdf
- Toole, M. (2022). *Sustainable finance continues surge in 2021*. Refinitiv.

Küresel Eğilimler ve İşgücü Piyasalarına Yansımaları

Neşe Kumral, Prof. Dr., Ege Üniversitesi

Küresel Eğilimler

İlk kez ünlü astrofizikçi Carl Sagan tarafından bir fikir olarak ortaya atılan Kozmik Takvim kavramı; yaklaşık 13,8 milyar yıllık evren tarihini, yılın günlerine ve aylarına göre gösteren, bir zaman ölçeğini ifade eder. Bu takvime göre, Büyük Patlama 1 Ocak'ta, Dünya'nın oluşumu 21 Eylül'de gerçekleşmiş, modern insan (homo sapiens) ise 31 Aralık gününün son dakikalarında ortaya çıkmıştır.¹ Bu zaman dilimi, yaklaşık olarak son 200-300 bin yıllık bir döneme karşılık gelmektedir.² Modern insan, çeşitli faaliyetlerinin sonucunda kozmik takvimde gösterilemeyecek kadar kısa bir sürede iklim değişimine neden olmuş ve bugün gezegenimizi 6. yok oluş tehdi ile karşı karşıya bırakmıştır. Mevcut politikalar devam ettiği sürece; 2020'de

sanayi öncesi döneme göre 1,2°C olan sıcaklık artışının, 2050'de 2,1°C'ye çıkması beklenmektedir.³ 2020'de doğan çocuklar, 1960'ta doğan insanlardan, iklim değişimi nedeniyle, 2 ile 7 kat daha fazla sıklıkta aşırı hava olaylarına maruz kalacaktır.⁴

Bugün yaşadığımız iklim değişimi, biyolojik çeşitlilik kaybı ve kirlilik, yalnızca yaşam koşullarını zorlaştırmamakta, aynı zamanda, gelecek nesillere aktarılan biyolojik mirası da etkilemektedir. Bir nesilden diğerine aktarılan genetik bilginin değişimi temel olarak iki mekanizma üzerinden gerçekleşmektedir: mutasyonlar ve epigenetik mekanizmalar. Mutasyonlar DNA dizilimini doğrudan değiştirirken, epigenetik mekanizmalar DNA diziliminde bir değişikliğe yol açmaksızın genlerin nasıl ve ne ölçüde

ifade edileceğini düzenlemektedir. Çevre kirliliği, beslenme biçimleri, zehirli maddelere maruz kalma ve benzeri faktörler epigenetik yapıyı etkileyebilmekte; bu değişimlerin bir bölümü kalıtsal nitelik taşıyarak, ebeveynlerden çocuklara ve hatta birkaç kuşak sonrasında kadar aktarılabilmektedir.⁵

Son yıllarda iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum politikaları, ülkelerin politika gündemlerinde yeşil dönüşüm başlığı altında öncelikli bir konum kazanmıştır. Bu çerçevede pek çok ülke, karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik uluslararası taahhütler altına girmiş ve ekonomik yapılarını çevre dostu, sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerine yönlendirmeyi hedefleyen stratejiler geliştirmiştir.⁶

¹ Sagan, C. (1977). The dragons of Eden. Random House.

² Evrim Ağacı. Evrim Ağacı - Türkiye'nin en kapsamlı popüler bilim platformu. <https://evrimagaci.org>

³ OECD. (2025a). Environmental outlook: The triple planetary crisis – stakes, evolution and policy linkages. OECD Publishing.

⁴ Thiery, W. vd. (2021). Climate change impacts on extreme events across generations. Science, 374(6564), 158-160. <https://doi.org/10.1126/science.abi7339>

United Nations Environment Programme. (2021). GEO-6 for youth. UNEP.

⁵ Evrim Ağacı

⁶ OECD. (2025a). Environmental outlook: The triple planetary crisis – stakes, evolution and policy linkages. OECD Publishing.

Yeşil dönüşüm sürecine, yapay zekâdan yeşil hidrojene ve gen düzenleme teknolojilerine uzanan geniş bir yelpazede yaşanan teknolojik gelişmeler eşlik etmektedir. Öncü [frontier] teknolojiler olarak adlandırılan bu alanlar, günümüz ekonomilerinin temel yapı taşları arasında yer almakta; birçok sektörde yenilikçiliği, verimliliği ve büyümeyi desteklemektedir. Aynı zamanda, net sıfır emisyon hedeflerine geçişi hızlandırabilecek çevre dostu çözümler üretme potansiyeline de sahiptirler. Bu teknolojilerin toplam pazar büyüklüğünün 2033 yılında 16,4 trilyon ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Aynı yıl itibarıyla, yaklaşık 4,8 trilyon dolarlık pazar hacmiyle yapay zekânın, öncü teknolojiler arasında en büyük paya sahip alan olacağı ve toplam pazarın yaklaşık %30'unu oluşturacağı öngörülmektedir. Yapay zekânın; akıllı makineler, insanlar ve robotlar arasındaki etkileşimi daha ileri bir düzeye taşıyarak, üretim süreçlerinde köklü dönüşümleri tetikleyebileceği

ve bu bağlamda beşinci bir sanayi devrimine yol açacağı düşünülmektedir.⁷

İşgücü Becerilerinde Değişen Öncelikler

Geleceğin işlerinde hangi becerilere ihtiyacın artacağı, yapay zekâ başta olmak üzere hızla ve ivmelenerek gelişen dijital teknolojiler ile yeşil ve demografik dönüşüm süreçleri belirlemektedir. Bu çok boyutlu değişim; işgücünün yeni beceriler edinmesini [upskilling] ve yeniden beceri kazanmalarını [reskilling] zorunlu hâle getirmektedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) öngörülerine göre, 2030 yılına kadar küresel işgücünün %59'u, yapay zekâyâ geçişin beraberinde getirdiği yeni beceri gereksinimlerine uyum sağlayabilmek için yeniden eğitim ihtiyacı duyacaktır. Bu süreçte analitik düşünme, esneklik ve dayanıklılık gibi üst düzey bilişsel ve sosyo-duygusal becerilerin yanı sıra teknik becerilere olan talebin de önemli ölçüde artacağı öngörülmektedir.⁸ Benzer biçimde, dijital becerilere yönelik talebin 2030 yılına kadar %70 oranında artması, yapay zekâ ile ilişkili

becerilerin ise birçok sektörde temel beceriler arasına yerleşmesi beklenmektedir.⁹

Bir diğer önemli küresel eğilim olan yeşil dönüşüm süreci, işgücü piyasalarında hem niceliksel hem de niteliksel bir yeniden yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda, emisyon yoğun sektörlerdeki bazı işlerin ortadan kalkması, buna karşılık düşük emisyonlu faaliyetlerde yeni iş alanlarının hızla ortaya çıkması beklenmektedir. Ayrıca mevcut işlerin önemli bir bölümü, görev tanımlarının ve çalışma yöntemlerinin giderek daha "yeşil" hâle gelmesiyle birlikte dönüşüm geçirecektir. Bu durum, iş rollerinin ve beceri gereksinimlerinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yeşil dönüşümden olumlu etkilenecek, "green-driven" mesleklerde, talebin özellikle bilgi ekonomisiyle doğrudan ilişkili üst düzey bilişsel yetkinlikler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Eleştirel düşünme, izleme ve değerlendirme, aktif öğrenme, karmaşık problem çözme ve karar verme bu beceriler arasında öne çıkmaktadır.¹⁰

⁷ United Nations. (2025). *Technology and innovation report 2025: Inclusive artificial intelligence for development*. United Nations Publications.

⁸ World Economic Forum. (2025). *The future of jobs report 2025*. World Economic Forum.

⁹ OECD. (2020). *OECD digital economy outlook*. OECD Publishing.

¹⁰ OECD. (2024a). *OECD employment outlook 2024: The net-zero transition and the labour market*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0c87f25f-en>

OECD. (2024b). *Training supply for the green and AI transitions: Equipping workers with the right skills (Getting Skills Right)*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ceb5fcb4-en>

LinkedIn tarafından yayımlanan 2024 Küresel Yeşil Beceriler Raporuna [Global Green Skills Report] göre, küresel yeşil yeteneklerin -profiline en az bir yeşil beceriyi açıkça eklemiş olan ve/veya yeşil bir işte çalışan LinkedIn üyelerinin- arzı ve talebi arasındaki açık, 2050 yılı itibarıyla %101,5 oranına ulaşabilir. Bu açığın önlenmesi ve dolayısıyla sürdürülebilirlik hedeflerinin riske girmemesi için, yeşil yetenek havuzunun 2050'ye kadar en az iki katına çıkarılması gerekmektedir. Z Kuşağı, bu hedefe ulaşmada küresel ölçekte en kritik ve umut vadeden gruplardan biri olarak öne çıkmaktadır. 1997-2012 yılları arasında doğan bu kuşak diğerlerine göre, işgücüne daha hızlı katılmakta ve iklim dönüşümünü, hem varoluşsal bir tehdit hem de önemli bir ekonomik fırsat olarak algılamaktadır. Net sıfır hedeflerine ulaşma yolunda kritik bir eşik olan 2030 yılı itibarıyla, Z Kuşağı küresel işgücünün yaklaşık üçte birini oluşturacaktır. Ancak mevcut ilerleme hızı korunursa, bu tarihte her on Z Kuşağı çalışanından yalnızca biri yeşil becerilere sahip olacaktır.¹¹

İşgücü Piyasalarında Yeni Yaklaşımlar: Beceri Odaklı Yaklaşım [Skill-first Approach]

Beceri-odaklı yaklaşım temel hedefi, beceri bilgilerini daha açık/standart hâle getirerek işverenlerin ihtiyaç duydukları becerileri daha kolay tanımlamalarını ve çalışanların da becerilerini daha etkili şekilde sergilemelerini sağlamaktır. Böylece işgücü piyasasında aday-işveren eşleşmesinin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Beceri odaklı yaklaşım uygulamada, iki temel bileşen arasındaki etkileşim etrafında şekillenir. Bu temel bileşenler şunlardır:

Beceri Odaklı İşe Alım

Geleneksel işe alım süreçlerinde çoğu zaman bir diploma ya da belirli bir iş unvanı, adayın gerekli becerilere sahip olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilir. Ancak geleneksel işe alım süreçleri, bireylerin sahip olduğu bilgi ve beceri düzeylerini her zaman tam olarak yansıtmamaktadır. Bu durum, işverenlerin becerileri dolaylı yoldan tahmin etmesine yol açarak, hem kurumsal verimliliği hem de bireysel kariyer beklentilerini etkileyen, uyumsuzluk riskini

artırmaktadır. Beceri odaklı işe alım, adayları sadece geçmişteki diploma ya da iş unvanlarına bakarak değerlendirmek yerine, pozisyon için gereken somut becerilerle, adayların sahip olduğu becerileri eşleştirmeye odaklanmaktadır.¹²

Beceri Sinyallemesi [skills signalling]

Bireylerin sahip oldukları becerileri potansiyel işverenlere veya diğer hedef kitlelere ifade etme ve aktarma sürecinde yer alan araçlar içinde; özgeçmişler, dijital öğrenme ve istihdam kayıtları (LER) gibi belgeler ve profesyonel sosyal ağ siteleri (SNS) gibi becerileri iletmeye yarayan platformlar yer almaktadır. Bu iletişimde belirli sektörlerde veya ülkelerde kullanılan beceri sınıflamaları gibi standartlaştırılmış çerçevelerden ve araçlardan yararlanılması (örneğin. ESCO veya O*NET), becerilerin işverenlere daha anlaşılır ve net bir şekilde aktarılmasını sağlar.

Bireylerin profesyonel ağ platformlarında becerilerini listeleterek ifade etmesi OECD ülkelerinde giderek yaygınlaşmaktadır. Bu

¹¹ LinkedIn. (2024). *Global green skills report 2024*. LinkedIn Economic Graph.

¹² OECD. (2025b). *Empowering the workforce in the context of a skills-first approach* (OECD Skills Studies). OECD Publishing.

uygulama en çok gençler, dijital ve iş dünyasında çalışan profesyoneller ile yükseköğrenim mezunları arasında görülmektedir. Bu platformlar son yıllarda büyük bir büyüme göstererek, bireylerin ve kuruluşların LinkedIn, Xing, Meetup ve AngelList gibi platformlar; işe alım, ağ kurma [networking], mesleki gelişim ve yeni iş fırsatlarını keşfetme konularında vazgeçilmez araçlar hâline gelmiştir.¹³

Beceri odaklı bu uygulamaların etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için hükümetlerin; işgücü piyasasındaki aktörlere gerekli altyapıyı, güveni ve teşvikleri sağlaması gerekir. Bu çerçevede öne çıkan uygulamalar arasında; becerilerin tanımlanması için ortak bir dil geliştirilmesi (ABD'deki O*NET veya AB'deki ESCO vb.), diploma dışındaki sertifikalar için standartların belirlenmesi, özellikle örgün olmayan (non-formal) eğitimlerin kalitesinin denetlenmesine yönelik çerçeve ve mekanizmaların (EQAVET vb.) oluşturulması, beceri talepleri ve arzı hakkındaki verilerin toplanıp analiz edilerek kamuya açık ve erişilebilir olmasının

sağlanması, beceri geliştirme fırsatlarının toplumun her kesimine ulaştırılması, sayılabilir.¹⁴

Genel Bir Değerlendirme

Günümüzde beceri geliştirme alanı, yaşam boyu öğrenmenin artan önemiyle birlikte köklü bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Geleneksel ve yapılandırılmış örgün (formal) eğitim modellerinin yanı sıra, hızla değişen beceri gereksinimlerine uyum sağlamayı kolaylaştıran; daha erişilebilir, esnek ve bireysel ihtiyaçlara duyarlı yaygın ve enformal öğrenme biçimleri giderek yaygınlaşmaktadır. Bu dönüşüm sürecinde eğitim sağlayıcıları müfredatlarını, öğretim yaklaşımlarını ve becerilerin belgelendirilmesine yönelik yöntemleri yeniden gözden geçirerek uyarlamakta, hükümetler ise düzenleyici çerçeveler ve standartlar oluşturmaya yönelik politikalar geliştirmektedir. Aynı zamanda bireyler, dijital, yeşil ve demografik dönüşümlerin ortaya çıkardığı yeni becerileri edinmeye ve bu becerilerin işgücü piyasasında görünürlüğünü artırmaya çalışmaktadırlar. Tüm bu çabalar, işgücünün ve özellikle

gençlerin istihdama erişimini kolaylaştırabilir, kayıtlı, güvenceli ve sahip oldukları becerilerle uyumlu insana yakışır işlerle eşleşmelerini destekleyebilir.¹⁵

Ancak, dönüşüm süreçlerinden gelecekte en fazla etkilenecek gruplar arasında yer alan genç işgücünün insana yakışır işlere erişiminin güvence altına alınması, yalnızca beceri-odaklı yaklaşımlarla mümkün değildir. Aynı zamanda, dijital, yeşil ve demografik dönüşümlere yön veren öncü teknolojilerin geliştirilmesinin, üretilmesinin ve kullanılmasının teşvik edilmesi, üretim yapılarının modernleştirilmesi, bu amaçla bütüncül ve uzun vadeli stratejilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu politikaların yokluğunda gençler, giderek artan biçimde işsizlikle, eğitimin ve öğretimin dışında kalma ile yoksulluk riskleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre, 2025 yılı itibarıyla 15-24 yaş aralığındaki yaklaşık 262 milyon genç -yani her dört gençten biri- ne istihdamda ne de eğitim veya öğretim sürecinde yer almaktadır (NEET¹⁶). Genç işsizlik oranı (%12,6), birçok ülkede yetişkin işsizliğinin üç ila dört katına

¹³ OECD, 2025b

¹⁴ OECD, 2025b

OECD. (2024c). *Bridging talent shortages in tech: Skills-first hiring, micro-credentials and inclusive outreach* (Getting Skills Right). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0c2b98d6-en>

¹⁵ Gonzalez Ehrlinger, E. ve Stephany, F. (2023). *Skills or a degree? The rise of skill-based hiring for AI and green jobs* (Çalışma Kağıdı No. 20/2023). Bruegel.

¹⁶ NEET: Not in Education, Employment, or Training [Eğitimde, İstihdamda veya Yetiştirmede Olmayanlar]

ulaşmakta, gençler aynı zamanda aşırı yoksulluk ve kayıt dışı istihdam açısından da çok daha kırılgan bir konumda bulunmaktadır.¹⁷

Uluslararası Çalışma Örgütü, genç işgücüne ilişkin küresel ölçekte bir diğer kritik soruna daha dikkat çekmektedir. Bu sorun, yapay zekâ değer zincirinin yapısı ve bu zincir içerisinde gençlerin konumuyla doğrudan ilişkilidir. Yapay zekâ; veri toplama, veri temizleme, etiketleme [data labeling], veri zenginleştirme, model eğitimi, dağıtım ve bakımı gibi birbiriyle bağlantılı ve çok katmanlı aşamalardan oluşan bir değer zincirine sahiptir. Bu zincirin özellikle veri etiketleme ve içerik moderasyonu aşamalarında; taciz, şiddet, nefret söylemi ve cinsel saldırı gibi zararlı içeriklerin tespit edilmesi ve sansürlenmesi süreci yürütülmektedir.

Bu aşamalarda görev alan çalışanlar; cinayet, intihar, cinsel saldırı ya da çocuk istismarı videoları gibi son derece rahatsız edici materyallere sürekli maruz kaldıkları için anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi

ciddi psikosozal sorunlar yaşayabilmektedir. Söz konusu ağır ve travmatik iş süreçleri, düşük ücretler ve sınırlı düzenleyici çerçeveler nedeniyle büyük ölçüde gelişmekte olan ülkelere kaydırılmakta, çoğu zaman yüksek eğitim düzeyine sahip gençler tarafından yürütülmektedir. Bu tür işlerin yoğunlaştığı ülkeler arasında Hindistan, Filipinler ve Kenya özellikle öne çıkmaktadır. Bu tablo, “yüksek teknoloji” olarak sunulan yapay zekâ sistemlerinin arka planında, görünmeyen ancak vazgeçilmez bir insan emeğinin bulunduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.¹⁸ Nitekim Amazon’un kurucusu Jeff Bezos’un, Amazon Mechanical Turk (AMT) platformunu “yapay-yapay zekâ” [artificial artificial intelligence] olarak tanımlaması, bu gerçeği çarpıcı bir biçimde ifade etmektedir. AMT, bilgisayarların henüz yeterince etkin biçimde yerine getiremediği görevlerin, talep üzerine erişilebilen insan emeği aracılığıyla tamamlanmasını amaçlamaktadır. Ancak bu platformlarda çalışanların büyük bir bölümü bağımsız yüklenici statüsünde istihdam

edilmekte; bu nedenle asgari ücret, sosyal güvenlik, iş güvencesi ve psikosozal destek mekanizmalarından yararlanamamaktadır.¹⁹

Yapay zekâ değer zincirinin üst aşamalarında -model tasarımı, ileri düzey model eğitimi, dağıtım ve bakımı gibi- ise tamamen farklı bir yapı söz konusudur. Bu aşamalar, yüksek düzeyde hesaplama altyapısı, ileri STEM becerileri ve yoğun araştırma-geliştirme yatırımları gerektirmekte; buna karşılık daha iyi ücretler ve daha nitelikli çalışma koşulları sunmaktadır. Ancak söz konusu faaliyetler büyük ölçüde gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmakta, gelişmekte olan ülkelerdeki gençler ise değer zincirinin alt ve daha kırılgan halkalarında konumlanmaktadır.

Bu yapı, literatürde giderek daha sık biçimde “sanal beyin göçü” [virtual brain drain] olarak tanımlanan bir olguyu beslemektedir. Gençler fiziksel olarak ülkelerinden göç etmeseler dahi, sahip oldukları beceriler ulusal ekonomilerinde değer yaratmak yerine, başka ülkelerde geliştirilen teknolojilerin hizmetine

¹⁷ International Labour Organization. (2025a). *World employment and social outlook: Trends 2025*. International Labour Office.

¹⁸ International Labour Organization. (2025b). *Mind the AI divide: Shaping a global perspective on the future of work*. International Labour Office.

¹⁹ International Labour Organization, 2025b

sunulmaktadır. Dolayısıyla, iyi yapılandırılmış bir beceri geliştirme ve yaşam boyu öğrenme sistemi tek başına yeterli değildir. Bu sistemin; hedeflenmiş kapasite

geliştirme politikaları, ülke içinde öncü teknolojilere dayalı üretim alanlarının güçlendirilmesi ve özellikle yapay zekâ değer zincirinin tüm aşamalarında insana

yakışır iş koşullarının güvence altına alınmasıyla desteklenmesi gerekmektedir.²⁰

²⁰ International Labour Organization, 2025b

Kaynaklar

Evrım Ağacı. Evrim Ağacı - Türkiye'nin en kapsamlı popüler bilim platformu. <https://evrimagaci.org>

Gonzalez Ehrlinger, E. ve Stephany, F. (2023). Skills or a degree? The rise of skill-based hiring for AI and green jobs (Çalışma Kağıdı No. 20/2023). Bruegel.

International Labour Organization. (2025a). World employment and social outlook: Trends 2025. International Labour Office.

International Labour Organization. (2025b). Mind the AI divide: Shaping a global perspective on the future of work. International Labour Office.

LinkedIn. (2024). Global green skills report 2024. LinkedIn Economic Graph.

OECD. (2020). OECD digital economy outlook. OECD Publishing.

OECD. (2024a). OECD employment outlook 2024: The net-zero transition and the labour market. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0c87f25f-en>

OECD. (2024b). Training supply for the green and AI transitions: Equipping workers with the right skills (Getting Skills Right). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ceb5fcb4-en>

OECD. (2024c). Bridging talent shortages in tech: Skills-first hiring, micro-credentials and inclusive outreach (Getting Skills Right). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0c2b98d6-en>

OECD. (2025a). Environmental outlook: The triple planetary crisis – stakes, evolution and policy linkages. OECD Publishing.

OECD. (2025b). Empowering the workforce in the context of a skills-first approach (OECD Skills Studies). OECD Publishing.

Sagan, C. (1977). The dragons of Eden. Random House.

Thiery, W. vd. (2021). Climate change impacts on extreme events across generations. *Science*, 374(6564), 158-160. <https://doi.org/10.1126/science.abi7339>

United Nations. (2025). Technology and innovation report 2025: Inclusive artificial intelligence for development. United Nations Publications.

United Nations Environment Programme. (2021). GEO-6 for youth. UNEP.

World Economic Forum. (2025). The future of jobs report 2025. World Economic Forum.

Ekonomi, Ekoloji ve İyi Olma Hâli: Kentte Yeni Bir Denge Arayışı

İlker Bulut, İzmir Planlama Ajansı

"Bu ruh hâli kendini her yerde hissettiriyor: siyasette, toplumda ve felsefede. Yunanların, 'tanrıların -yani temel prensiplerin ve sembollerin- başkalaşımı' için καίρός -doğru an-dediği şeyi yaşıyoruz. İnsanlığın, kendi teknolojiisinin ve biliminin gücü altında ezilip yok olmasını istemiyorsa, gelecek nesillerin bu büyük dönüşümü hesaba katması gerekecektir."

C. G. Jung

The Undiscovered Self
(1958)

Mauro Bonaiuti, Komünist Manifesto'nun ünlü giriş cümlesini yeniden ifade ederek, Avrupa'da bir heyula¹nın, küçülme [degrowth] heyulasının kol gezdiğini ilan etmektedir.² Bunun arka planında, 1950'li yıllardan bu yana ekonomik refahın en önemli göstergesi olarak sunulan Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın (GSYİH) toplumsal ilerlemeyi ölçmede yetersiz kaldığı 1990'lı yıllarda anlaşılmalı, çeşitli hesaplama yöntemleri geliştirilmiş ve refahı ölçen yeni göstergeler oluşturulmuştur (İnsani Kalkınma İndeksi gibi). GSYİH ölçülürken yalnızca üretilen mal ve hizmetlerin miktarı dikkate alınmakta; çevreye verilen zarar gibi üretim sürecinin olumsuz etkileri, görünmeyen emek ve bakım faaliyetleri gibi büyüklükler hesaba katılmamaktadır. Bu

duruma yapılan eleştiriler ve itirazlar sonucunda günümüzde toplumsal refahın anlaşılmasında GSYİH'nin tek başına yeterli olmadığı konusunda genel bir kabul oluşmuştur. Buna rağmen ülkeler ve kentler, GSYİH'nin sınırlı bir gösterge olduğunu kabul etseler de ekonomik büyümeyi iyi olma hâlinin sağlanması için hâlâ temel bir araç olarak görmeye devam etmektedir.³ Oysa GSYİH gösterge olarak iyi yaşamı veya toplumsal ilerlemeyi ölçmek için geliştirilmemiştir.⁴ Bu paradoks, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'ndan biri olan SKA-8'de de gözlemlenmektedir.⁵

Bununla birlikte, asıl sorun, büyümeden ziyade neye, kime ve hangi amaca hizmet ettiği belirlenmemiş bir büyüme anlayışıdır.⁶ Sürdürülebilir

¹ heyula: Almanca *gespenst*, İngilizce *spectre*

² Bonaiuti, M. (2012). Degrowth: Tools for a complex analysis of the multidimensional crisis. *Capitalism Nature Socialism*, 23(1), 30-50.

³ Bulut, İ. (2025b). *İyi olma hâli: Atlas*. İzmir Planlama Ajansı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.

⁴ Kuznets, S. (1934). *National income 1929-1932* (73. ABD Kongresi, 2. Oturum, Senato Doküman No. 124).

⁵ Coscieme, L., Mortensen, L. F., Anderson, S., Ward, J., Donohue, I. ve Sutton, P. C. (2020). Going beyond Gross Domestic Product as an indicator to bring coherence to the Sustainable Development Goals. *Journal of Cleaner Production*, 248, 119232.

Bulut, İ. (2025a). *İyi olma hâli: Kavramsal çerçeve*. İzmir Planlama Ajansı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.

⁶ Hickel, J. (2020). *Less is more: How degrowth will save the world*. Random House.

veya yeşil büyüme söylemleri ise, bu büyümenin, gezegensel sınırlar⁷ içerisinde gerçekleşmesini mümkün kılacak olan teknolojik gelişmeler ve verimlilik artışları sayesinde çevresel etkilerden ayrıştırılabileceği varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle, gerçek [genuiene] sürdürülebilir veya yeşil büyüme anlayışı, ekonomik büyümenin yer aldığı bir dünyada gezegensel sınırlar içerisinde sosyo-ekonomik ilerlemenin ve genel olarak iyi olma hâlinin sağlanıp sağlanamayacağına yönelik bir arayışa dönmektedir.⁸

Fakat bugün bu ayrışmanın gerçekleştiğine dair güçlü kanıtlar bulunmamaktadır.⁹ Üretkenlik artışı ve teknolojik yeniliklere duyulan güven iyi niyetli olsa da, ekonomik büyümeyi çevresel etkilerden yeterli hız ve ölçekte ayırabileceği varsayımını besleyen bir “üretkenlik tuzağı” da yaratmaktadır. Dahası, tüm bu tartışmalarda genel olarak küresel ısınmaya ve dolayısıyla

karbon salımına odaklanılsa da aynı zamanda aşırı avlanma, plastik kirliliği, su kıtlığı, ormansızlaşma ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi pek çok ekolojik kriz eşzamanlı olarak yaşanmaktadır. Bu nedenle temel soru, yalnızca ayrışmanın mümkün olup olmadığı değil, bunun zamanlamasına da ilişkindir.

Büyümenin ötesinde yaklaşımının bir boyutu iyi olma hâlidir ve burada temel soru, çevresel baskıların doğal ve insani yaşamı güvence altına alacak kadar hızlı biçimde azaltılıp azaltılamayacağıdır. Bugün hiçbir ülke, ekolojik sınırlar içinde istikrarlı bir yaşam sunmamaktadır.¹⁰ Dolayısıyla iyi olma hâli ile büyüme arasındaki ilişki, gezegensel sınırlar yaklaşımı ve yedi sınırın hâlihazırda aşılmış olması dikkate alındığında daha da sorunlu hâle gelmektedir.¹¹ Mevcut gidişat devam ederse [business-as-usual] 2030 ve 2050 yılları için hemen tüm

sınırlar açısından kötüleşmenin devam etmesi öngörülmektedir. Aşım hızını yavaşlatabilen tek olumlu senaryo; yüksek üretkenliğin, enerji verimliliğinin, yenilenebilir enerjinin yaygın entegrasyonu; elektrik ve hidrojen kullanımının artması; hızlı teknolojik ilerleme ve tarım-hayvancılık sistemlerinde ciddi verim artışları gibi güçlü varsayımlara dayanmaktadır.¹² Doğal olarak bunlar, iddialı politikaların aşım hızını veya derecesini azaltabileceğini, ancak bunun için acil kolektif eylemin ve farklı bir sistem düşüncesinin gerekliliğinin altını çizmektedir.

Ekonomik büyümenin iyi olma hâli çerçevelerine entegre edilmesi, Tim Jackson’ın “büyüme ikilemi”ni, yani büyüme olmadan refahı veya iyi olma hâlini hayal etmenin siyasi ve kurumsal zorluğunu yansıtmaktadır.¹³ Dolayısıyla burada bir ideolojiyle de mücadele söz konusudur: iyi olma hâlinin ancak sürekli ekonomik büyümeyle

⁷ Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S., Lambin, E. F., ... ve Foley, J. A. (2009). A safe operating space for humanity. *Nature*, 461(7263), 472-475.

⁸ Stoknes, P. E. ve Rockström, J. (2018). Redefining green growth within planetary boundaries. *Energy Research & Social Science*, 44, 41-49.

Raworth, K. (2018). *Doughnut economics: Seven ways to think like a 21st century economist*. Chelsea Green Publishing.

⁹ Hickel, J. ve Kallis, G. (2020). Is green growth possible? *New Political Economy*, 25(4), 469-486.

¹⁰ O'Neill, D. W., Fanning, A. L., Lamb, W. F. ve Steinberger, J. K. (2018). A good life for all within planetary boundaries. *Nature Sustainability*, 1(2), 88-95.

¹¹ Planetary Boundaries Science (PBScience). (2025). *Planetary health check 2025*. Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK).

¹² van Vuuren, D. P., Doelman, J. C., Tagomori, I. S., Beusen, A. H. W., Cornell, S. E., Rockström, J., ... ve van Zeist, W.-J. (2025). Exploring pathways for world development within planetary boundaries. *Nature*, 641, 910-916.

¹³ Jackson, T., Hickel, J. ve Kallis, G. (2024). Confronting the dilemma of growth: A response to. *Ecological Economics*, 220, 108089.

sağlanabileceğine ve büyümenin faydalarının zaman içinde tüm toplumsal kesimlere yayılacağına yönelik yaygın inanç. Büyümenin çevre ve iklim üzerinde yarattığı olumsuz etkileri önlemedeki başarısızlığına yönelik eleştirilerin ilk örneklerinden biri olan Roma Kulübü'nün 1972 tarihli Büyümenin Sınırları [Limits to Growth] raporunun başyazarı Donella Meadows'un ifade ettiği üzere:

“Toplumu oluşturan zihinlerdeki paylaşılan fikirler, büyük ifade edilmemiş varsayımlar -ifade edilmemiş çünkü ifade edilmesi gereksiz; herkes onları bilir- o toplumun dünyanın nasıl işlediğine dair en derin inançlar kümesini oluşturur. İsimler ile fiiller arasında bir fark vardır. Daha az ücret alan insanlar daha az değerlidir. Büyüme iyidir. Doğa, insan amaçlarına

dönüştürülmesi gereken bir kaynak stokudur. Evrim, Homo sapiens'in ortaya çıkmasıyla durmuştur. İnsanlar toprağa 'sahip olabilir'. Bunlar, kültürümüzün sadece birkaç paradigmatik varsayımdır ve bunların hepsi diğer kültürlerden gelen insanları tamamen afallatır.”¹⁴

Bu düşünce geleneğinden hareketle¹⁵, GSYİH'nin ötesinde ve büyüme sonrası yaklaşımları, öznel, nesnel ve kolektif iyi olma hâlini normatif bir çerçeveden ele alınan temel ihtiyaçların karşılanması biçiminde kavramsallaştırmaktadır.¹⁶ Burada temel amaç, doğayı ve sosyal ilişkileri ekonominin değil, ekonomiyi doğanın ve sosyal ilişkilerin parçası hâline getirerek¹⁷ daha yeşil, daha sağlıklı ve daha adil toplumlar yaratmaktır. Böylece kentler, salt ekonomik büyümenin motorları

olmalarının ötesinde iyi olma hâlinin uygulanabilir modellerinin test alanları olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır¹⁸ ve sosyal, ekonomik ve ekolojik krizlerin ortasında (büyümenin ötesinde) iyi olma hâlinin sağlanması, yeni bir meşruiyet ve denge arayışı söyleminin bir parçası hâline gelmektedir ya da gelmelidir.¹⁹

Kentlerin Rolü

Kentlerin nasıl bir rol üstleneceği ve bu dönüşümde hangi araçlarla öne çıkabileceği kritik bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Zira kentleşmenin hızlı temposu, 21. yüzyılın en önemli demografik dönüşümlerinden birini temsil etmektedir ve insan sağlığı ile iyi olma hâli üzerinde derin etkilere sahiptir.²⁰ Dünya nüfusunun %55'inden fazlası şu anda kentsel alanlarda yaşamaktadır

¹⁴ Meadows, D. (1997). Places to intervene in a system. *Whole Earth*, 91(1), 78-84.

¹⁵ Max-Neef, M. (1991). *Human-scale development: Conception, application and further reflection*. Apex Press.

¹⁶ Gough, I. (2020). Defining floors and ceilings: The contribution of human needs theory. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 208-219.

Fuchs, D., Sahakian, M., Gumbert, T., Di Giulio, A., Maniates, M., Lorek, S. ve Graf, A. (2021). *Consumption corridors: Living a good life within sustainable limits*. Taylor & Francis.

Robeyns, I. (2022). *Why limitarianism*. *Journal of Political Philosophy*, 30(2), 249-270.

¹⁷ Polanyi, K. (2001). *The great transformation*. Beacon Press. (Orijinal eserin yayımlanma tarihi 1944).

¹⁸ Agostinho, F., Costa, M., Coscieme, L., Almeida, C. M. ve Giannetti, B. F. (2021). Assessing cities growth-degrowth pulsing by emergy and fractals: A methodological proposal. *Cities*, 113, 103162.

Kronenberg, J., Andersson, E., Elmqvist, T., Łaszkiwicz, E., Xue, J. ve Khmara, Y. (2024). Cities, planetary boundaries, and degrowth. *The Lancet Planetary Health*, 8(4), e234-e241.

¹⁹ Burgess, M. G., Carrico, A. R., Gaines, S. D., Peri, A. ve Vanderheiden, S. (2021). Prepare developed democracies for long-run economic slowdowns. *Nature Human Behaviour*, 5(12), 1608-1621.

²⁰ Mell, I. ve Whitten, M. (2021). Access to nature in a post Covid-19 world: Opportunities for green infrastructure financing, distribution and equitability in urban planning. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1527.

Xu, J., Liu, N., Polemiti, E., Garcia-Mondragon, L., Tang, J., Liu, X., ... ve Schumann, G. (2023). Effects of urban living environments on mental health in adults. *Nature Medicine*, 29(6), 1456-1467

ve 2050 yılına kadar %68'e ulaşacağı hesaplanmaktadır.²¹ Kentlerin, dünya kara yüzeyinin yalnızca %3'ünü kaplamalarına rağmen, sera gazı emisyonlarının yaklaşık %70'inden, küresel tüketimin 75'inden ve küresel GSYİH'nin %80'inden sorumlu oldukları tahmin edilmektedir.²²

Dolayısıyla, her ne kadar yenilikçiliğin, yaratıcılığın ve iddialı politika yapımının merkezleri olarak görülseler de kentler aynı zamanda hava kirliliği, gürültü, ısı adaları, yeşil alan eksikliği ve hareketsizlik gibi artan çevresel stres faktörleriyle ve mekânsal eşitsizliklerle de tanımlanabilmektedir.²³ Zira kentsel yaşam tarzları; kamusal alanların metalaştırılması, gösterişçi ve aşırı tüketim gibi süreçler yoluyla kentleri büyümenin nedeni ve sonucu hâline getirmektedir. Bu durum,

insanlığın çoğunluğunun günlük yaşamını sürdürdüğü çevresel bağlamları temelden değiştirmektedir. Bu nedenle, iyi olma hâlinin daha geniş bir kesim tarafından hissedilmesini sağlayacak şekilde kentsel karar alma süreçlerinin ve planlamanın yönlendirilebilmesi, tek başına üretim değerini değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi bireysel ve toplumsal değerleri (beslenme, fiziksel güvenlik, sevgi, özsaygı, katılım, adalet, eşitlik, hem doğaya hem de birbirimize olan bağlılık vb.) daha iyi ölçmenin ve karşılamanın yollarını bulmaya bağlıdır. Bu, ekolojik sınırlar içinde yaşayabilmek ve herkesin iyi olma hâlini sağlayabilmek için üretim ve tüketim düzeylerini ayarlamaktan adalet ve demokrasiyi güçlendirmeye kadar birçok sınır ve eşiği içermektedir.²⁴ Bu değerlere dayalı bir kent inşası için,

mevcut ekonomik sistemin zorunluluklarının ve sürdürülebilir veya yeşil büyüme idealinin ötesinde dönüştürücü toplumsal değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Kentlerde yeni bir denge arayışı, üretim-tüketim döngüsünden ekolojik bilinçlenmeye, su ve enerji yönetiminden mekânsal planlamaya kadar uzanan bütüncül bir dönüşüm anlamına gelmektedir. Bu çerçevede kentler; gıda, su, enerji ve malzeme alanlarında israfı ortadan kaldıran, yerel ve bölgesel üretimi güçlendiren, döngüsel ekonomiyi ve uzun ömürlü ürün tasarımını teşvik eden; aynı zamanda düşük emisyon bölgeleri ve toplu taşımayla ulaşım, kompakt kentleşme ve yenilenebilir enerjiye geçiş gibi davranışsal ve yapısal değişimleri destekleyen

²¹ United Nations. (2018). *World urbanization prospects*.

<https://www.un.org/uk/desa/68-world-population-projected-live-urban-areas-2050-says-un> (Erişim: 03.11.2025).

²² IPCC. (2022). *Climate change 2022: Mitigation of climate change*.

<https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-3/>

International Energy Agency. (2021). *Empowering cities for a net zero future*.

<https://www.iea.org/reports/empowering-cities-for-a-net-zero-future> (Erişim: 04.11.2025).

²³ Nieuwenhuijsen, M. J. (2016). Urban and transport planning, environmental exposures and health-new concepts, methods and tools to improve health in cities. *Environmental Health*, 15, 161-171.

GBD 2013 Risk Factors Collaborators. (2015). Global, regional, and national comparative risk assessment of 79 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks in 188 countries, 1990-2013: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *Lancet*, 386(10010), 2287.

Karlı Ölmez, B. ve Kaya, M. (2025). *İzmir 3+30+300 analizi*. İzmir Planlama Ajansı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.

²⁴ Demaria, F., Schneider, F., Sekulova, F. ve Martinez-Alier, J. (2013). What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*, 22(2), 191-215.

sistemler kurmak zorundadır.²⁵ Bununla birlikte, kentlerin yeni dengesi sadece kaynak yönetimiyle sınırlı değildir; doğayla bağın güçlendirilmesi, biyoçeşitliliğin kent içinde yeniden var edilmesi, toprağın ve suyun bir müşterek olarak yönetilmesi, doğa temelli çözümleri önceleyen bir yaklaşımı benimsemesi ve sosyal adaletin çevresel adaletle birlikte ele alınması temel bileşenlerdir.²⁶ Böyle bir kentsel planlama anlayışının, 2050 yılına kadar kentsel

enerji kullanımını %23-26 oranında azaltabileceği tahmin edilmektedir.²⁷

Sonuç

21. yüzyılın başlarında çözülmesi gereken zorluk, “bilinçli bir mekânsal devrim”²⁸ ile “gezegenin sınırları içinde herkes için iyi olma hâli”ni²⁹ garantileyen bir kentsel ekosistem oluşturmaktır. Bu tartışmanın merkezinde ise, GSYİH’nin ötesine geçmenin gerekli olmakla birlikte,

büyüme zorunluluklarını olduğu gibi koruyup yalnızca alternatif göstergelerle ikame etmenin yeterli olmayacağı; bunun yerine ekonomik yapıları, mekânsal düzenleri ve toplumsal ilişkileri gezegensel sınırlar içinde yeniden tanımlayan daha derin bir dönüşümün şart olduğu gerçeği bulunmaktadır. Böylece kentler; sürdürülebilir, adil ve yaşanabilir bir geleceğe yönelik bir dönüşümün parçası hâline gelebilecektir.

²⁵ United Nations Environment Program. (2020). *Sustainable cities*.

<https://www.unenvironment.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/sustainable-cities> (Erişim: 13.11.2025).

²⁶ Newman, P. (2020). Cool planning: How urban planning can mainstream responses to climate change. *Cities*, 103, 102651.

²⁷ Beatley, T. (2011). *Biophilic cities: Integrating nature into urban design and planning*. Island Press. (IPCC, 2022)

²⁸ Soja, E. W. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. Verso.

²⁹ IPCC. (2023). *Sixth assessment report (AR6)*. Intergovernmental Panel on Climate Change.

Kaynaklar

- Agostinho, F., Costa, M., Coscieme, L., Almeida, C. M. ve Giannetti, B. F. (2021). Assessing cities growth-degrowth pulsing by emery and fractals: A methodological proposal. *Cities*, 113, 103162.
- Beatley, T. (2011). *Biophilic cities: Integrating nature into urban design and planning*. Island Press.
- Bonaiuti, M. (2012). Degrowth: Tools for a complex analysis of the multidimensional crisis. *Capitalism Nature Socialism*, 23(1), 30-50.
- Bulut, İ. (2025a). *İyi olma hâli: Kavramsal çerçeve*. İzmir Planlama Ajansı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Bulut, İ. (2025b). *İyi olma hâli: Atlas*. İzmir Planlama Ajansı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Burgess, M. G., Carrico, A. R., Gaines, S. D., Peri, A. ve Vanderheiden, S. (2021). Prepare developed democracies for long-run economic slowdowns. *Nature Human Behaviour*, 5(12), 1608-1621.
- Coscieme, L., Mortensen, L. F., Anderson, S., Ward, J., Donohue, I. ve Sutton, P. C. (2020). Going beyond Gross Domestic Product as an indicator to bring coherence to the Sustainable Development Goals. *Journal of Cleaner Production*, 248, 119232.
- Demaria, F., Schneider, F., Sekulova, F. ve Martinez-Alier, J. (2013). What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*, 22(2), 191-215.
- Fuchs, D., Sahakian, M., Gumbert, T., Di Giulio, A., Maniates, M., Lorek, S. ve Graf, A. (2021). *Consumption corridors: Living a good life within sustainable limits*. Taylor & Francis.
- GBD 2013 Risk Factors Collaborators. (2015). Global, regional, and national comparative risk assessment of 79 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks in 188 countries, 1990-2013: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *Lancet*, 386(10010), 2287.
- Gough, I. (2020). Defining floors and ceilings: The contribution of human needs theory. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 208-219.
- Hickel, J. (2020). *Less is more: How degrowth will save the world*. Random House.
- Hickel, J. ve Kallis, G. (2020). Is green growth possible? *New Political Economy*, 25(4), 469-486.
- International Energy Agency. (2021). *Empowering cities for a net zero future*. <https://www.iea.org/reports/empowering-cities-for-a-net-zero-future> (Erişim: 04.11.2025).
- IPCC. (2022). *Climate change 2022: Mitigation of climate change*. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-3/>
- IPCC. (2023). *Sixth assessment report (AR6)*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Jackson, T., Hickel, J. ve Kallis, G. (2024). Confronting the dilemma of growth: A response to. *Ecological Economics*, 220, 108089.
- Jung, C. G. (2002). *The undiscovered self* (Çev. R. F. C. Hull). Routledge. (Orijinal eserin yayımlanma tarihi 1958).
- Karlı Ölmez, B. ve Kaya, M. (2025). *İzmir 3+30+300 analizi*. İzmir Planlama Ajansı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Kronenberg, J., Andersson, E., Elmqvist, T., Łaszkiwicz, E., Xue, J. ve Khmara, Y. (2024). Cities, planetary boundaries, and degrowth. *The Lancet Planetary Health*, 8(4), e234-e241.
- Kuznets, S. (1934). *National income 1929-1932* (73. ABD Kongresi, 2. Oturum, Senato Doküman No. 124).
- Max-Neef, M. (1991). *Human-scale development: Conception, application and further reflection*. Apex Press.
- Meadows, D. (1997). Places to intervene in a system. *Whole Earth*, 91(1), 78-84.

- Mell, I. ve Whitten, M. (2021). Access to nature in a post Covid-19 world: Opportunities for green infrastructure financing, distribution and equitability in urban planning. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1527.
- Newman, P. (2020). Cool planning: How urban planning can mainstream responses to climate change. *Cities*, 103, 102651.
- Nieuwenhuijsen, M. J. (2016). Urban and transport planning, environmental exposures and health-new concepts, methods and tools to improve health in cities. *Environmental Health*, 15, 161-171.
- O'Neill, D. W., Fanning, A. L., Lamb, W. F. ve Steinberger, J. K. (2018). A good life for all within planetary boundaries. *Nature Sustainability*, 1(2), 88-95.
- Pirgmaier, E. (2020). Consumption corridors, capitalism and social change. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 274-285.
- Planetary Boundaries Science (PBScience). (2025). *Planetary health check 2025*. Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK).
- Polanyi, K. (2001). *The great transformation*. Beacon Press. (Orijinal eserin yayımlanma tarihi 1944).
- Raworth, K. (2018). *Doughnut economics: Seven ways to think like a 21st century economist*. Chelsea Green Publishing.
- Robeyns, I. (2022). Why limitarianism. *Journal of Political Philosophy*, 30(2), 249-270.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S., Lambin, E. F., ... ve Foley, J. A. (2009). A safe operating space for humanity. *Nature*, 461(7263), 472-475.
- Slameršak, A., Kallis, G. ve O'Neill, D. W. (2022). Energy requirements and carbon emissions for a low-carbon energy transition. *Nature Communications*, 13(1), 6932.
- Soja, E. W. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. Verso.
- Stoknes, P. E. ve Rockström, J. (2018). Redefining green growth within planetary boundaries. *Energy Research & Social Science*, 44, 41-49.
- Tilsted, J. P., Bjørn, A., Majeau-Bettez, G. ve Lund, J. F. (2021). Accounting matters: Revisiting claims of decoupling and genuine green growth in Nordic countries. *Ecological Economics*, 187, 107101.
- United Nations. (2018). *World urbanization prospects*. <https://www.un.org/uk/desa/68-world-population-projected-live-urban-areas-2050-says-un> (Erişim: 03.11.2025).
- United Nations Environment Program. (2020). *Sustainable cities*. <https://www.unenvironment.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/sustainable-cities> (Erişim: 13.11.2025).
- van Vuuren, D. P., Doelman, J. C., Tagomori, I. S., Beusen, A. H. W., Cornell, S. E., Rockström, J., ... ve van Zeist, W.-J. (2025). Exploring pathways for world development within planetary boundaries. *Nature*, 641, 910-916.
- Xu, J., Liu, N., Polemiti, E., Garcia-Mondragon, L., Tang, J., Liu, X., ... ve Schumann, G. (2023). Effects of urban living environments on mental health in adults. *Nature Medicine*, 29(6), 1456-1467.

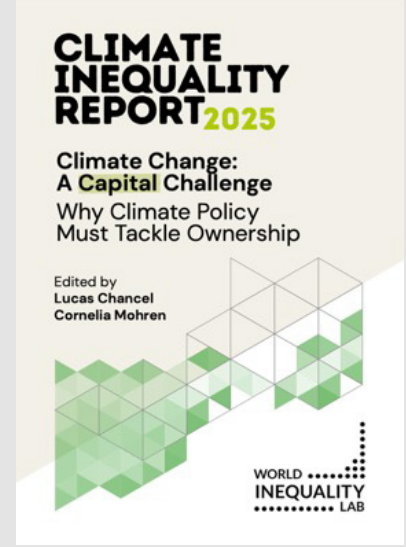
İklim Eşitsizliği Raporu 2025

Rapor adı	Climate Inequality Report 2025
Yayınlayan kurum	World Inequality Lab (WID)
Yayınlanma tarihi	Ekim 2025
Tematik alanlar	Sosyal Adalet, Karbon Vergisi, Gelir Dağılımı, İklim Finansmanı
Hedef kitle	Ekonomi ve Maliye Bakanlıkları, Sosyal Politika Yapıcılar, Akademisyenler, STK'lar
Erişim	Climate Inequality Report 2025

Bu rapor, iklim değişikliğinin sadece çevresel bir felaket değil, aynı zamanda derinleşen bir sınıfsal ve ekonomik adaletsizlik sorunu olduğunu savunmaktadır. Çalışmanın özgünlüğü, karbon emisyonlarını ülkeler bazında değil, bireylerin tüketim alışkanlıkları ve sahip oldukları sermaye yatırımları üzerinden analiz etmesinden gelmektedir. Rapor, dünyanın en zengin %1'lik kesiminin, en yoksul %50'den kat kat fazla karbon salımına neden olduğunu bilimsel verilerle ortaya koyarak "kirleten öder" ilkesinin küresel

bir servet vergisiyle taçlandırılmasını önermektedir. Bu yaklaşım, iklim finansmanı tartışmalarını hayırseverlikten çıkarıp bir tazminat ve adalet zeminine oturtmaktadır.

Türkiye bağlamında rapor ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dalgalanmalar ve gelir adaletsizliği tablosunu iklim kriziyle birleştirmektedir. Özellikle tarım sektöründe çalışan veya güvencesiz işlerde yer alan düşük gelirli vatandaşların, artan gıda fiyatları ve aşırı hava olayları nedeniyle "iklim yoksulluğuna"

sürüklenme riskini incelemektedir. Rapor, Türkiye'deki en yüksek gelir grubunun lüks tüketim kaynaklı emisyonlarının kısıtlanması ve buradan elde edilecek kaynağın, enerji yoksulluğu çeken hanelerin yeşil enerjiye geçişinde kullanılmasını öneren bir model sunmaktadır. Böylece Türkiye için hem çevresel hem de toplumsal bir iyileşme reçetesi sunmaktadır.

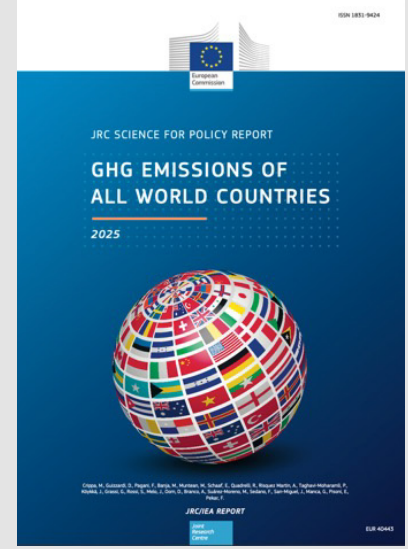
Küresel Sera Gazı Emisyonları Raporu 2025

Rapor adı	GHG Emissions of All World Countries - 2025 Report
Yayınlayan kurum	Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi (JRC) / EDGAR
Yayınlanma tarihi	Eylül 2025
Tematik alanlar	Sera Gazı Envanteri, İklim Değişikliği Verileri, Sektörel Emisyonlar
Hedef kitle	İklim Müzakerecileri, Çevre Mühendisleri, Enerji Sektörü Analistleri, Uluslararası Kuruluşlar
Erişim	EDGAR 2025 Report

EDGAR veri tabanı tarafından hazırlanan bu yıllık rapor, yeryüzündeki tüm ülkelerin atmosfere saldığı sera gazı miktarlarını en küçük detayına kadar haritalandıran dünyanın en prestijli envanter çalışmasıdır. Raporun önemi, 1970'ten bu yana süregelen kesintisiz veri akışı sayesinde ülkelerin tarihsel sorumluluklarını ve modern dönemdeki vaatlerini ne ölçüde gerçekleştirdiklerini tarafsızca ölçmesidir. Sanayi süreçleri, fosil yakıt kullanımı ve atık

yönetimi gibi sektörleri ayrı ayrı inceleyen metodolojisi, Paris Anlaşması kapsamında verilen Ulusal Katkı Beyanlarının (NDC) doğruluğunu teyit etmek için kullanılan en güvenilir "altın standart" kabul edilir.

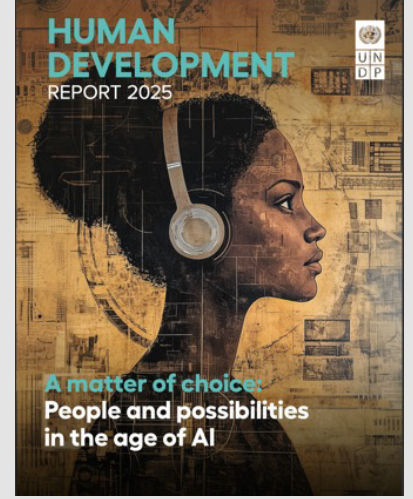
Türkiye bağlamında rapor ülkenin son on yıldaki emisyon artış hızını, sanayileşme ve enerji politikaları ekseninde mercek altına almaktadır. Rapor, Türkiye'nin özellikle kömür odaklı elektrik üretiminden kaynaklanan

karbon yoğunluğunu ve ulaşım sektöründeki fosil yakıt bağımlılığını küresel ortalamalarla kıyaslamaktadır. Türkiye'nin "2053 Net Sıfır" hedefine ulaşabilmesi için hangi alt sektörlerde (örneğin çimento veya çelik üretimi) acil dönüşüm yapması gerektiğini sayısal verilerle kanıtlamaktadır. Bu veriler, Türkiye'nin uluslararası iklim fonlarından yararlanma kapasitesini doğrudan etkileyen teknik bir karne niteliği taşımaktadır.

İnsani Gelişme Raporu 2025

Rapor adı	Human Development Report 2025 - A Matter of Choice: People and Possibilities in the Age of AI
Yayınlayan kurum	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
Yayınlanma tarihi	6 Mayıs 2025
Tematik alanlar	Yapay Zekâ, Dijital Eşitsizlik, Refah, Geleceğin İş Gücü.
Hedef kitle	Kalkınma Ajansları, Eğitimciler, Teknoloji Politikası Yapıcılar, Sosyologlar.
Erişim	UNDP HDR 2025

2025 yılı İnsani Gelişme Raporu, yapay zekâyı sadece teknik bir ilerleme olarak değil, insanlığın varoluşsal tercihlerini belirleyecek yeni bir evre olarak ele almaktadır. Raporu özgün kılan, "seçim hakkı" kavramını merkeze almasıdır; teknoloji bireylerin kararlarını mı yönlendiriyor, yoksa onlara yeni imkanlar mı tanıyor? Yapay zekânın, eğitimden sağlığa kadar geniş bir yelpazede insani yetkinlikleri artırma potansiyeli ile algoritmalara dayalı ayrımcılık ve işsizlik riski arasındaki hassas denge incelenmektedir. Rapor, dijital

uçurumun ülkeler arasında yeni bir "kast sistemi" yaratmaması için küresel bir teknoloji etiği ve yönetim modeli önererek klasik kalkınma anlayışını dijital çağa taşımaktadır.

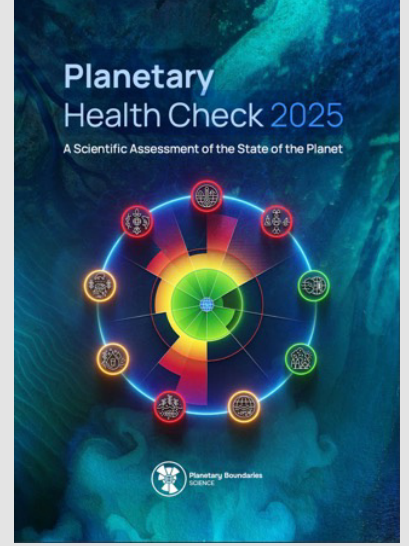
Türkiye bağlamında rapor

Türkiye'nin genç nüfusunun bu teknolojik devrime adaptasyon yeteneğini ve dijital okuryazarlık düzeyini sorgulamaktadır. Yapay zekânın Türkiye'deki orta ölçekli sanayi ve hizmet sektöründeki istihdam yapısını nasıl dönüştüreceğine dair

projeksiyonlar sunmaktadır. Rapor, Türkiye için kritik bir uyarıda bulunmaktadır: Eğer teknolojik dönüşüm, eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal devlet politikalarıyla desteklenmezse, dijitalleşme mevcut sosyo-ekonomik uçurumları daha da derinleştirebilir. Türkiye'nin teknoloji üreten bir güç olma hedefi ile insani gelişim endeksindeki konumunu nasıl birleştirebileceğine dair stratejik bir perspektif sunmaktadır.

Küresel Gezegen Sağlığı Kontrolü 2025

Rapor adı	The Planetary Health Check 2025
Yayınlayan kurum	Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK)
Yayınlanma tarihi	2025
Tematik alanlar	Gezegensel Sınırlar, Ekosistem Çöküşü, Biyoçeşitlilik, Yerbilimleri
Hedef kitle	Çevre Bilimciler, Stratejik Planlamacılar, Sürdürülebilirlik Uzmanları, Doğa Koruma Örgütleri
Erişim	PIK Planetary Health Check

Bu rapor, "Gezegensel Sınırlar" ["Planetary Boundaries"] kuramını kullanarak Dünya'nın yaşamsal destek sistemlerinin ne kadarının "güvenli bölgenin" dışına çıktığını analiz eden kapsamlı bir tıbbi teşhis gibidir. Biyoçeşitlilik kaybı, iklim değişikliği, okyanus asitlenmesi ve tatlı su döngüsü gibi dokuz ana başlıkta gezegenin limitlerini ölçen çalışma, bu sınırların birbirine olan bağımlılığını vurgulamaktadır. Örneğin, ormansızlaşmanın sadece karbon emisyonunu artırmakla kalmadığı, aynı zamanda yerel su döngülerini

bozarak tarımsal çöküşü hızlandırdığı bilimsel olarak kanıtlanmaktadır. Rapor, insanlığın artık "ekosistem restorasyonu" safhasına geçmesi gerektiğini, aksi takdirde geri döndürülemez devrilme noktalarına (tipping points) ulaşılacağını bildirmektedir.

Türkiye bağlamında rapor
Türkiye'nin içinde bulunduğu Akdeniz Havzası'ndaki ekolojik hassasiyetleri mercek altına almaktadır. Rapor, Türkiye'nin su sınırlarını zorlayan bir ülke haline geldiğini, sulak alanların

kaybı ve yeraltı su seviyelerindeki düşüşün "tatlı su kullanımı" sınırını aştığını göstermektedir. Ayrıca, Anadolu'nun biyoçeşitlilik mirasının arazi kullanımı değişikliği ve plansız kentleşme nedeniyle karşı karşıya olduğu tehditler, gezegensel eşiklerle ilişkilendirilmektedir. Türkiye için bu rapor, sadece bir çevre uyarısı değil, aynı zamanda tarım, enerji ve şehirleşme politikalarının gezegenin fiziksel limitlerine göre yeniden dizayn edilmesi gerektiğini söyleyen bilimsel bir rehberdir.

Ekolojik Tehdit Raporu 2025

Rapor adı	Ecological Threat Report 2025
Yayınlayan kurum	Institute for Economics & Peace (IEP)
Yayınlanma tarihi	Ekim 2025
Tematik alanlar	Su Stresi, Gıda Güvenliği, Jeopolitik Riskler, İklim ve Barış
Hedef kitle	Güvenlik Stratejistleri, Uluslararası İlişkiler Uzmanları, Savunma Bakanlıkları, İnsani Yardım Kuruluşları
Erişim	IEP ETR 2025

Ekolojik Tehdit Raporu, çevre sorunlarını teknik bir konu olmaktan çıkarıp doğrudan ulusal güvenlik ve küresel barış meselesi olarak tanımlamaktadır. IEP'in özgün metodolojisi, ekolojik risklerin (su kıtlığı, gıda güvensizliği, nüfus artışı) bir ülkenin toplumsal dayanıklılığını nasıl zayıflattığını ve bu zayıflığın nerede iç çatışmaya veya devlet çöküşüne dönüştürebileceğini modellemektedir. Rapor, dünya nüfusunun büyük bir kısmının ekolojik olarak "çok yüksek riskli" bölgelerde yaşadığını ve

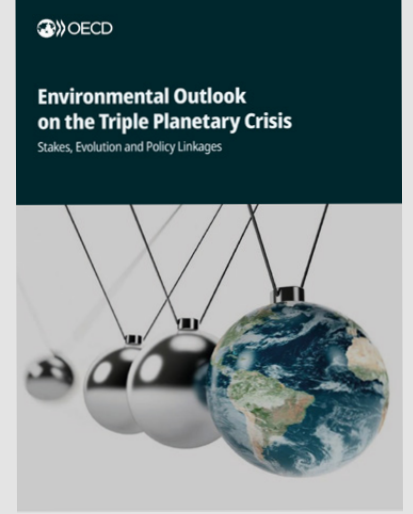
iklim değişikliğinin bu bölgelerde göç dalgalarını tetikleyen bir "risk çarpanı" olduğunu vurgulamaktadır. Bu yönüyle rapor, barışın ancak ekolojik sürdürülebilirlikle korunabileceğini savunmaktadır.

Türkiye bağlamında rapor ülkenin hem kendi içindeki ekolojik kırılganlıkları hem de komşu bölgelerden kaynaklanan jeopolitik riskleri analiz etmektedir. Rapor, özellikle Ortadoğu ve Orta Asya'daki su stresi ve kuraklığın Türkiye üzerindeki

göç baskısını nasıl artırdığına dair senaryolar sunmaktadır. Türkiye'nin gıda güvenliğini koruma çabalarının, bölgedeki ekolojik istikrarsızlıklar karşısında ne kadar dirençli olduğu sorgulanmaktadır. Raporun Türkiye için taşıdığı en büyük önem; çevre politikasını, dış politika ve güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak görmesi ve su diplomasisi gibi konuların gelecekte barışı korumada nasıl merkezi bir rol oynayacağını göstermesidir.

Üçlü Gezegensel Kriz Üzerine Çevresel Görünüm

Rapor adı	Environmental Outlook on the Triple Planetary Crisis
Yayınlayan kurum	OECD
Yayınlanma tarihi	26 Kasım 2025
Tematik alanlar	Döngüsel Ekonomi, Çevre Politikaları, Kaynak Verimliliği, Kirlilik
Hedef kitle	Hükümet Temsilcileri, Sanayi Odaları, Belediye Başkanları, Ekonomi Analistleri
Erişim	OECD Environmental Outlook

OECD tarafından hazırlanan bu kapsamlı "Görünüm" raporu, modern çağın en büyük meydan okuması olan "Üçlü Gezegensel Kriz'i (iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve kirlilik) birbirine bağlı tek bir sistem olarak analiz etmektedir. Raporu özgün kılan, bu üç krizin çözümünde uygulanan politikaların bazen birbiriyle çelişebileceğini (örneğin, bazı yenilenebilir enerji teknolojilerinin madencilik kirliliğini artırması gibi) ortaya koyması ve bu çelişkileri yönetecek "bütüncül politika" setleri önermesidir. 2050 yılına kadar uzanan

ekonomik ve çevresel projeksiyonlar sunan çalışma, sürdürülebilir bir gelecek için ekonomik büyümenin doğal kaynak tüketiminden mutlak bir şekilde ayrıştırılması (decoupling) gerektiğini vurgular.

Türkiye bağlamında rapor ülke ekonomisinin sanayi ve ihracat odaklı yapısını, bu üçlü krizin yarattığı riskler ve fırsatlar çerçevesinde değerlendirmektedir. Rapor, özellikle Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olan AB ile olan ilişkilerini etkileyecek "Sınırdan Karbon Düzenleme

Mekanizması" (SKDM) gibi düzenlemelerin, sadece bir iklim politikası değil, aynı zamanda bir kirlilik ve kaynak verimliliği meselesi olduğunu hatırlatmaktadır. Türkiye'nin döngüsel ekonomiye geçiş hızının, küresel tedarik zincirlerindeki rekabet gücünü nasıl belirleyeceği analiz edilmektedir. Rapor, yerel yönetimlere ve sanayicilere, kirlilikle mücadeleyi ekonomik bir maliyet değil, verimlilik artışı sağlayan bir inovasyon fırsatı olarak görmelerini tavsiye etmektedir.

Bir Bakışta Çevre Göstergeleri

Rapor adı	Environment at a Glance Indicators
Yayınlayan kurum	OECD
Yayınlanma tarihi	5 Kasım 2025
Tematik alanlar	Hava Kalitesi, Atık Yönetimi, Yenilenebilir Enerji, Çevresel Performans
Hedef kitle	Veri Gazetecileri, Belediye Meclisleri, Çevre Denetçileri, Araştırmacılar
Erişim	OECD Indicators

"Bir Bakışta Çevre Göstergeleri", OECD üyesi ülkelerin çevresel performansını standartlaştırılmış ve karşılaştırılabilir metriklerle ölçen en önemli veri setlerinden biridir. Bu raporun özgünlüğü, karmaşık bilimsel verileri politika yapımcıların ve kamuoyunun anlayabileceği "gösterge" formatına dönüştürmesidir. Hava kirliliği, su kalitesi, atık geri dönüşüm oranları ve çevresel vergiler gibi geniş bir yelpazede sunulan veriler, ülkelerin zaman içindeki ilerlemesini şeffaf bir şekilde sergiler.

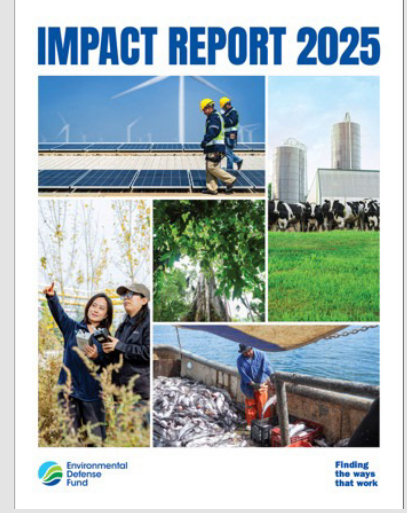
Rapor, sadece mevcut durumu saptamakla kalmaz, aynı zamanda üye ülkelerin Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na (SKA) ne kadar yaklaştığını ölçen bir "karne" işlevi görerek demokratik hesap verebilirliği güçlendirir.

Türkiye bağlamında rapor ülkenin çevresel performansını diğer OECD ülkeleriyle doğrudan kıyaslama imkanı sunmaktadır. Rapor, Türkiye'nin yenilenebilir enerji kapasitesindeki dikkat çekici artışı teyit ederken, kentsel atık yönetimi ve hava kalitesi

gibi alanlarda kat edilmesi gereken yolu sayısal verilerle göstermektedir. Özellikle büyükşehirlerdeki hava kirliliği seviyelerinin sağlık harcamaları üzerindeki etkisi ve Türkiye'nin atık ekonomisindeki geri dönüşüm oranları, iyileştirilmesi gereken kritik alanlar olarak öne çıkarılmaktadır. Bu rapor, Türkiye'deki yerel yönetimler ve merkezi hükümet için veri odaklı karar alma süreçlerini destekleyen, eksikliklerin bilimsel verilerle tespit edildiği stratejik bir referans noktasıdır.

2025 Etki Raporu

Rapor adı	2025 Impact Report: Global Reach, Local Impact
Yayınlayan kurum	Environmental Defense Fund (EDF)
Yayınlanma tarihi	19 Aralık 2025
Tematik alanlar	Metan Emisyonları, Temiz Enerji Geçişi, Kurumsal Ortaklıklar, Doğa Temelli Çözümler
Hedef kitle	Özel Sektör Yöneticileri, Çevreci Aktivistler, Teknoloji Girişimcileri, Yatırımcılar
Erişim	EDF 2025 Report

Environmental Defense Fund (EDF) tarafından hazırlanan 2025 Etki Raporu, sivil toplumun bilim ve ekonomi temelli yaklaşımlarla küresel ölçekte nasıl somut değişimler yaratabileceğini belgelemektedir. Raporun en özgün tarafı, teorik tartışmalardan ziyade uygulamadaki "etki"ye odaklanmasıdır. Özellikle uzay teknolojileri kullanılarak metan sızıntılarının (MethaneSAT) anlık olarak tespit edilmesi gibi yüksek teknoloji projelerinin sonuçlarını paylaşır. EDF, piyasa mekanizmalarını çevre koruma

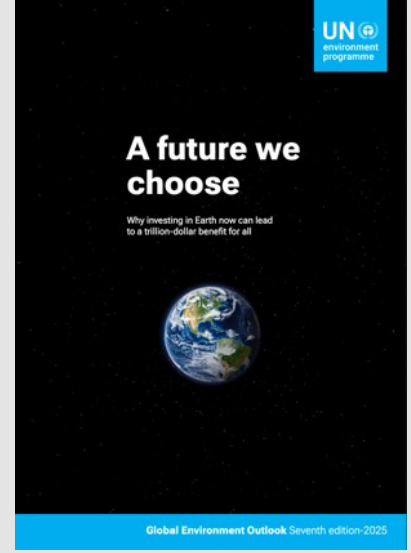
lehine kullanarak, şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasında nasıl "katalizör" rolü oynadığını vaka analizleriyle açıklar. Bu rapor, çevreciliğin ekonomik kalkınma ile nasıl el ele yürüebileceğinin bir manifestosu niteliğindedir.

Türkiye bağlamında rapor ülkenin özellikle enerji ve tarım sektöründeki metan emisyonu azaltım potansiyeline dair önemli içgörüler sunmaktadır. Rapor, Türkiye'nin petrokimya ve doğalgaz altyapısındaki görünmez sızıntıları tespit edip önleyerek hem ekonomik

tasarruf sağlayabileceğini hem de iklim hedeflerine hızla yaklaşabileceğini savunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak, deniz ekosistemlerinin korunmasında "doğa temelli çözümler" yerel balıkçılık ve turizm gelirlerini nasıl artırabileceğine dair somut örnekler sunar. Rapor, Türkiye'deki iş dünyasına, sürdürülebilirliği bir maliyet kalemi olarak değil, küresel finansmana erişimde bir anahtar olarak görmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır.

UNEP Strateji ve Eylem Planı Belgeleri

Rapor adı	UNEP Strategy and Action Plan Documents
Yayınlayan kurum	Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)
Yayınlanma tarihi	2025
Tematik alanlar	Çevre Yönetişi, Uluslararası Hukuk, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)
Hedef kitle	Diplomatlar, Hukukçular, Kamu Yöneticileri, Uluslararası İlişkiler Bölümleri
Erişim	UNEP Wedocs

UNEP'in bu strateji belgeleri, küresel çevre diplomasisinin "yol haritası" ve uluslararası çevre hukukunun uygulama rehberidir. Bu dokümanların önemi, BM üye devletleri tarafından imzalanan ancak uygulanması karmaşık olan anlaşmaların (Plastik Anlaşması, Biyoçeşitlilik Protokolleri vb.) yerel mevzuatlara nasıl entegre edileceğine dair teknik ve idari standartlar belirlemesidir. UNEP, küresel çevre yönetiminde "otorite" rolüyle, bilimsel bulguların uluslararası hukukun bir parçası haline gelmesini sağlar. Rapor, çok

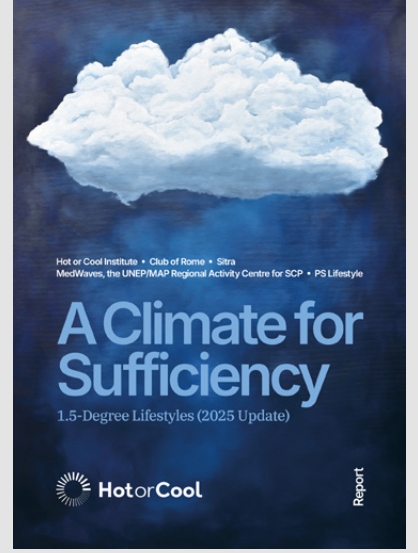
tarafli iş birliklerinin nasıl koordine edileceğini, finansman mekanizmalarının nasıl işletileceğini ve gelişmekte olan ülkelerin bu sürece nasıl dahil edileceğini detaylandıran kurumsal bir pusula işlevi görür.

Türkiye bağlamında rapor ülkenin uluslararası arenadaki çevre diplomasisini güçlendirmesi ve küresel fonlara erişimi için gerekli olan bürokratik ve hukuki çerçeveyi tanımlamaktadır. Rapor, Türkiye'nin taraf olduğu Barselona Sözleşmesi (Akdeniz'in kirliliğe karşı

korunması) gibi bölgesel anlaşmaların, küresel standartlarla nasıl uyumlu hale getirileceğini açıklamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin, Yeşil İklim Fonu (GCF) ve Küresel Çevre Fonu (GEF) gibi kaynaklardan daha fazla pay alabilmesi için kurumsal kapasitesini hangi yönlerde geliştirmesi gerektiğine dair somut eylem planları sunar. Bu belgeler, Türkiye'deki kamu yöneticileri için, küresel çevre normlarını yerel politikalara tercüme eden stratejik bir kılavuz niteliğindedir.

1,5 Derece Yaşam Tarzları Raporu

Rapor adı	1.5-Degree Lifestyles: Towards a Fair Consumption Space for All
Yayınlayan kurum	Hot or Cool Institute
Yayınlanma tarihi	2021 (Güncelleme: 2025)
Tematik alanlar	Sürdürülebilir Tüketim, Karbon Ayak İzi, Yaşam Tarzı Dönüşümü, Kentsel Altyapı
Hedef kitle	Yerel Yönetimler, Şehir Plancıları, Sivil Toplum Kuruluşları, Sürdürülebilirlik Uzmanları
Erişim	1.5-Degree Lifestyles Report

Bu rapor, iklim krizini çözmek için sadece teknolojik verimliliğin veya sanayi dönüşümünün yeterli olmayacağını; bizzat günlük yaşam pratiklerimizin kökten değişmesi gerektiğini savunmaktadır. Raporun temel özgülüğü, Paris Anlaşması'nın 1,5°C hedefini soyut bir devlet hedefinden çıkarıp, her bir bireyin yıllık kullanabileceği somut bir "karbon bütçesine" indirgemesidir. Çalışma; beslenme, barınma ve ulaşım gibi temel ihtiyaçların karşılanma biçimlerinin gezegenin sınırları içinde nasıl

yeniden kurgulanabileceğini bilimsel verilerle kanıtlamaktadır. "Yeterlilik" (sufficiency) kavramını merkeze alan rapor, lüks tüketimin sınırlandırıldığı ve herkesin temel ihtiyaçlara düşük karbonlu yollarla ulaştığı bir "adil tüketim alanı" inşa edilmesini önermektedir.

Türkiye bağlamında rapor, özellikle büyükşehirlerde yaşayan ve tüketim odaklı orta-üst gelir grubunun yaşam tarzı emisyonlarına ışık tutmaktadır. Türkiye'nin 2030 yılına kadar kişi başı yıllık karbon ayak izini 2,5 tona

indirme hedefini gerçekçi kılmak için; gıda sisteminde bitki bazlı beslenmeye geçişin desteklenmesi, şehir içi ulaşımında özel araç bağımlılığının yerini mikro-hareketlilik ve toplu taşımaya bırakması gerektiğini vurgular. Rapor, Türkiye'deki yerel yönetimler için sadece bir çevre rehberi değil, aynı zamanda konutların enerji verimliliğinden gıda güvenliğine kadar geniş bir yelpazede "düşük karbonlu iyi yaşam" modelinin yol haritasını sunmaktadır.

ÇEVREYİ
KORU

Çocuk ve Genç Gözünden Ekonomi ve Ekoloji

Hazırlayanlar: **Zarife Kalındamar**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Sağlıklı Yaşam Şube Müdürlüğü
Emre Birkan, Nilüfer Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
Aslı Han, Kadıköy Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü

Bu bölümde, 10 yaşındaki Ayşe Bigem Bucak'a ve 21 yaşındaki Melsa Bedir'e ekonomi ile ekoloji arasındaki ilişkiye dair görüşlerini sorduk.

Kentli Bir Çocuktan

Ayşe Bigem Bucak

Merhaba, Ben Ayşe Bigem Bucak. 10 yaşındayım ve Kadıköy Belediyesi Çocuk Meclisi Başkanıyım. Kentli bir çocuğum, bu kentte yaşıyorum, tüm arkadaşlarım

gibi bu kentin uzun yıllar boyu sağlıklı ve yaşanabilir olmasını istiyorum. Kentli Dergisi'nin bu sayısında size bu sayfadan sesleneceğim. Sesimi duyup, bu satırları okuyorsanız; geleceğe güzel bir kent bırakmak için siz de biz çocuklara destek olun.

Geleceği Harcamak mı?

Geleceği Hazırlamak mı? Her gün hepimiz bir şeyler harcıyoruz: zaman, enerji, su, para... Ama bazen fark etmiyoruz, aslında harcadığımız şey geleceğimizin kendisi.

“Çevre ekonomisi” denince aklıma şu geliyor:

Doğayı korumak sadece ağaç dikmek değil, israf etmemek, gereksiz olanı fark etmek, her kaynakla daha dikkatli yaşamak demektir. Çünkü musluğu açık bıraktığımızda sadece su gitmiyor; biraz da gelecek gidiyor. Boşa yanan her ampulde, biraz enerjiyle birlikte umut da eksiliyor.

Ben Kadıköy Belediyesi Çocuk Meclisi Başkanı olarak, çevreyi korumayı “büyüklerin işi” olarak görmüyorum. Tam tersine, bizim neslimiz bu konuda daha cesur. Matara kullanıyoruz, toplu taşımayı seçiyoruz, defterin boş sayfasını değerlendiriyoruz.

Bunlar küçük gibi ama geleceği kurtaran alışkanlıklar. Çünkü çevreyi korumak artık bir tercih değil, bir zorunluluk. Ben inanıyorum ki eğer biz çocuklar bugünden dikkat etmeyi öğrenirsek, yarın ülkeyi yöneten büyükler de daha dikkatli olur. Geleceği harcamamak, bugünü bilinçle yaşamakla başlar. Ve bazen büyük değişimler, küçük bir hareketle başlar: Bir ışığı kapatmak, bir poşeti reddetmek, bir çöpü doğru yere atmak gibi. Biz çocuklar doğayı sadece korumayacağız, aynı zamanda yeniden onaracağız. Çünkü bizim görevimiz sadece geleceği harcamak değil, geleceği hazırlamak.

Kadıköy Belediyesi Çocuk Meclisi Olarak Biz Ne Yaptık?

Kadıköy Belediyesi 2025 Çevre Festivali / “Bu Dünya Hepimizin” Çevre Forumu
“Geleceğin yetişkinleri, bugünün çocukları konuştu!”

Bu yıl Özgürlük Parkı’nda, Kadıköy Belediyesi tarafından düzenlenen Çevre Festivali kapsamında “Bu Dünya Hepimizin!” başlıklı bir Çocuk Çevre Forumu düzenledik. Forumun teması “Çevre ve Sürdürülebilirlik” idi. Arkadaşlarımızla birlikte çevreyle ilgili konularda araştırmalar yaptık, konuşmalar hazırladık ve fikirlerimizi paylaştık.

Kimimiz geri dönüşümün önemi üzerine konuştu, kimimiz denizlerin kirlenmesi veya iklim değişikliği hakkında bilgi verdi. Kimi arkadaşımız enerji kaynaklarını anlattı. Sadece birbirimize değil, forumu izleyen büyüklerle de sorular sorduk. Onlardan da sorular aldık, tartıştık, fikir yürüttük. Kendi hazırladığımız pankartlarla parkta dolaştık, çevre bilinci çağrısı yaptık. Çevre ve sürdürülebilirlik için ne kadar çok birlikte çalışırsak, sesimiz o kadar çok duyulur!

Böylece daha çok insan çevremizi ve ekonomimizi korumak için neler yapabileceğimizi fark eder. Bu etkinlik bize şunu gösterdi:

Biz çocuklar sadece dinleyen değil, konuşan, fikir üreten, çözüm arayan bireyleriz.

Ve Kadıköy Belediyesi Çocuk Meclisi olarak doğayı korumak için her yaşta sözümüz var.

Bir Günlüğüne Belediye Başkanı Olsam...

Bir günlüğüne bir şehrin, ilçenin Belediye Başkanı olsam, ilk işim her mahallede “yeşil nöbetçiler” buldurmak olurdu. Bu nöbetçiler çocuklardan oluşurdu ve mahalledeki çevre sorunlarını takip ederdi. Sabahları belediye binasındaki toplantıda, onlardan çevreyle ilgili rapor alırdım. “Bugün hangi sokakta ışıklar gereksiz yanıyor?”, “Hangi okulda geri dönüşüm kutusu eksik?” gibi konuları konuşurduk. Öğleden sonra okullarda enerji tasarruf yarışması başlatırdım. En az elektrik harcayan sınıfa “Yeşil Sınıf Rozeti” verirdim. Akşam ise halkla konuşurken şunu söylerdim: “Doğayı korumak sadece çevreci olmak değil, geleceğimizi sevmektir.” Kentimizin her sokağında, her parkında doğa dostu bir yaşamın izlerini görmek isterdim. **Çünkü bir çocuk başkan olarak biliyorum ki, bugün alınan her çevreci karar, yarının daha yaşanabilir kentini kurar.**

2050 için Kent Vizyonu: Ekonomik Kalkınma ile Ekolojik Dengenin Birlikte Yönetimi

*Melsa Bedir, Öğrenci,
Uludağ Üniversitesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü*

Günümüzde çevresel koruma uygulamaları, çoğu zaman ekonomik bir yük veya ek maliyet unsuru olarak değerlendiriliyor. Oysa çevre ekonomisi, doğanın korunmasının kısa vadeli bir harcama değil, ekosistem hizmetlerini güçlendiren ve uzun vadeli kalkınmayı destekleyen stratejik bir yatırım olarak görülmeli. Doğal varlıkların sürdürülebilir yönetimi, yalnızca çevresel kaliteyi arttırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik dayanıklılığı da güçlendirir. Bu nedenle özellikle kentsel ölçekte, kentlerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda planlanması ve yönetilmesi, günümüz toplumsal ihtiyaçları ile geleceğin refahını güvence altına almanın temel koşullarından biridir. Bu nedenle çevre ekonomisi, yalnızca çevresel değil; ekonomik bir zorunluluk hâline gelmiştir.

Bugün hâlâ çoğu kişi çevreyi korumaya bir ekonomik kaygı olarak bakıyor. Oysa çevre ekonomisi bize tam tersini gösteriyor: Doğayı korumak,

geleceğimize yapılan en kârlı yatırım. Çünkü temiz hava, su ve sağlıklı ekosistemler olmadan ekonomik büyümenin de uzun süre devam etmesi mümkün değil. Özellikle şehirlerde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun bir planlama yapılması, hem bugünün ihtiyaçlarını karşılamak hem de geleceğin refahını güvence altına almak için büyük önem taşıyor.

2050'ye doğru giderken şehirlerin artık sadece tüketen değil, üreten bir sisteme dönüşeceğini düşünüyorum. Parklar yalnızca gezip dinlendiğimiz alanlar olmayacak; yağmur bahçeleriyle suyu yöneten, kent bostanlarıyla gıdaya katkı sağlayan ve güneş panelleriyle kendi enerjisini üreten altyapılar hâline gelecek. Yani çevre, korunması gereken bir yük değil, ekonomik güç üreten bir aktör olarak şehir yaşamının merkezine yerleşecek. Kısacası 2050'nin kentlerinde ekonomi ile ekoloji artık yan yana değil, birbirini büyüten iki ortak olacak.

Bence çevre ekonomisini güçlendirmenin en etkili yolu, şehirlerdeki üretim ve tüketim döngüsünü yeniden düşünmekten geçiyor. Yerel üretimi destekleyen, atığı kaynak olarak gören bir sistem kurulmalı. Örneğin mahallelerde enerji kooperatifleri

yaygınlaştırılabilir, insanlar kendi elektriğini güneşten üretilen fazlasını paylaşabilir. Bu durum faturaları düşürür ve aynı zamanda fosil enerjiye bağımlılığı azaltır.

Aynı şekilde kent bostanları ve dikey tarım uygulamalarının çoğaltılması sadece gıda üretimini artırmakla kalmaz; insanların toprağa dokunmasını, doğayla bağ kurmasını da sağlar. Yağmur suyu hasadıyla birleştirildiğinde su tasarrufu yapılır bununla birlikte kentte sürdürülebilir bir döngü oluşur.

Benim hayal ettiğim şehirde yeşil alanlar sadece estetik değil, eğitim, üretim ve istihdam sağlayan canlı mekânlardır. Bu canlılık, doğayla üretimi buluşturan atölyelerle mümkün hâle gelir. Peyzaj, permakültür, kompost ve geri dönüşüm atölyeleri düzenlenebilir. Bu atölyelerde hem gençler istihdam edilir hem de çevre konusunda farkındalık artar.

Ayrıca kent içinde atıl kalmış bölgeler boş durmak yerine geçici yeşil alanlara dönüştürülebilir. Böylece hem doğa kendine yer bulur hem de halk için nefes alma noktaları ortaya çıkar. Belediyeler, çevre dostu projeleri olan gençlere belirli fonlar sağlayarak döngüsel ekonomiyi destekleyebilir. Çünkü geleceği dönüştürecek olanlar yine biz gençleriz.

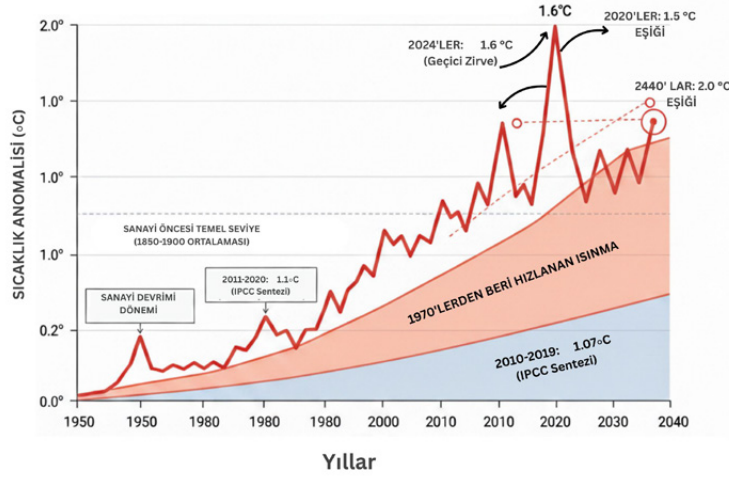
1,5°C Eşiğinde

Meltem Karaca, Öğrenci, Ege Üniversitesi İktisat Bölümü

İmran Özfesli, Peyzaj Mimarı, Y. Lisans Öğrencisi,

İzmir Demokrasi Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Programı

KÜRESEL YÜZEY SICAKLIĞI ARTIŞI (1850-2024)

Veri Kaynağı: IPCC Değerlendirme Raporları (AR5, SR.5, 246) ve Copernicus/ERA5

Sanayi Devrimi'nden itibaren atmosfere salınan yaklaşık 1,8 trilyon ton karbondioksit, küresel sıcaklık eğrilerinde bugün açıkça görülen yükselişin temel nedenini oluşturuyor. Grafiklerde izlediğimiz bu artış, modern üretim ve yaşam biçimlerinin gezegen üzerindeki birikimli etkisini görünür kılıyor.

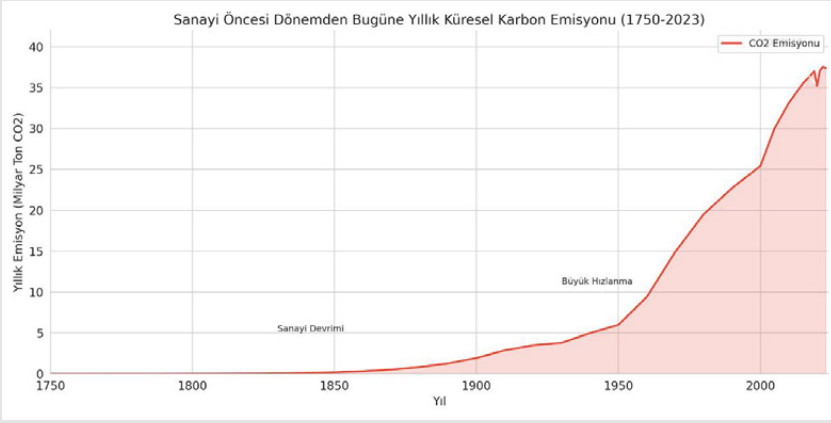
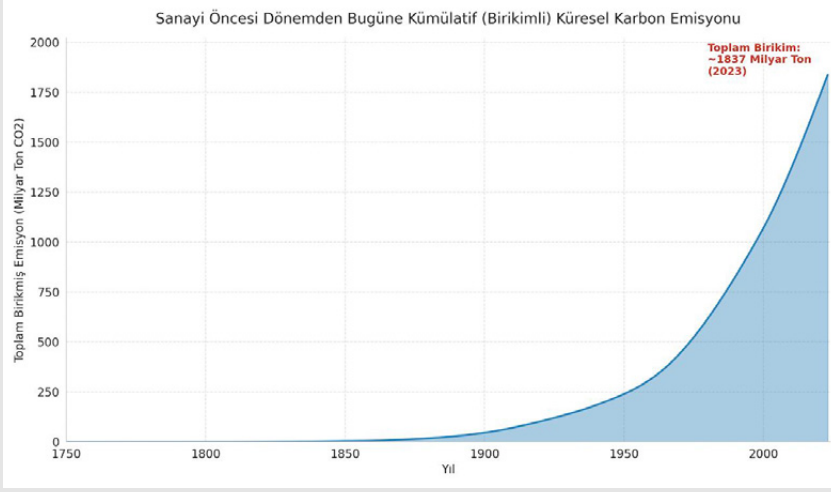
Grafik, yalnızca küresel sıcaklıklardaki artışı değil; modern toplumların üretim, tüketim ve enerji sistemlerinin gezegen üzerindeki toplam etkisini de görünür kılıyor. Sanayi Devrimi'yle hız kazanan

fosil yakıt kullanımı, kentleşme ve küresel ticaret, toplumsal refahı artırırken atmosferdeki sera gazı birikimini de keskin biçimde yükseltti. Özellikle 1970'lerden sonra gözlenen ivmelenme, küresel tüketimin, otomobil sahipliğinin, havacılığın ve tek kullanımlık ürün kültürünün yaygınlaştığı döneme karşılık gelmektedir.

2020'lerde 1,5 °C eşiğine yaklaşılmış ve 2024'te 1,6 °C'lik geçici zirvenin görülmesi, yalnızca uzun vadeli insan kaynaklı ısınmanın değil, kısa vadeli iklim dinamiklerinin de etkili

olduğunu ortaya koyuyor. Bu zirve, güçlü El Niño¹ koşullarının yarattığı doğal sıcaklık artışı ile zaten yüksek seviyede olan insan kaynaklı ısınmanın üst üste gelmesiyle açıklanıyor. Dolayısıyla 2024, tek başına yapısal bir kırılmadan çok, "doğal dalga + insan etkisi" birleşiminin yarattığı bir pik olarak değerlendiriliyor. Ancak grafik, bu tür geçici zirvelerin tesadüf olmadığını, emisyonlar düşürülmediği sürece benzer sıcaklık sıçramalarının daha sık yaşanacağını da açıkça göstermektedir.

¹ El Niño, tropikal Pasifik Okyanusu'nda deniz yüzeyi sıcaklıklarının olağanüstü biçimde artmasıyla ortaya çıkan, küresel atmosfer-okyanus etkileşimlerini etkileyerek dünya genelinde geçici sıcaklık artışlarına yol açan doğal bir iklim salınımıdır.

Yukarıda yer alan grafikler, Sanayi Devrimi'nden bu yana küresel karbon emisyonlarının hem birikimli hem de yıllık hız açısından nasıl ivmelendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu uzun vadeli eğilim, küresel sıcaklık artışının rastlantısal değil; modern üretim, tüketim ve enerji sistemlerinin bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Bu noktada küresel sıcaklık eğrisinin anlattığı büyük resim, doğrudan bireysel ve toplumsal tercihlerle keşiliyor. 2040'lara doğru 2 °C eşiğinin aşılma olasılığı, yalnızca enerji ve sanayi politikalarının değil, aynı zamanda günlük yaşam pratiklerinin de dönüşmesi

gerektiğini ortaya koymaktadır. Temiz enerjiye geçiş, toplu taşıma ve karbon fiyatlandırması kadar; bireylerin gıda tercihleri, seyahat alışkanlıkları, konutlarda enerji kullanımı ve tüketim davranışları da bu eğilimi belirleyen kritik faktörler hâline gelmektedir.

Bu bağlamda, 2021-2025 yılları arasında Avrupa'da yürütülen PSLifestyle projesi, grafiklerde görülen küresel eğilim ile bireylerin gündelik yaşamı arasında somut bir bağ kuruyor. Proje, beslenme, ulaşım, enerji tüketimi ve tüketim alışkanlıkları üzerinden yaşam tarzı kaynaklı emisyonları ölçerek bireylerin

kendi karbon ayak izlerini hesaplamalarına ve kişisel azaltım planları oluşturmalarına olanak tanıyor. Türkiye'de Zeytinde Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin PSLifestyle İzmir partneri olarak yürüttüğü uygulamalar, İzmir'deki yaşam tarzlarının iklim üzerindeki etkisini veriye dayalı biçimde ortaya koyuyor. Proje kapsamında binlerce kullanıcıdan elde edilen sonuçlar, yıllık ortalama karbon ayak izinin yaklaşık 8.000 kg CO₂e olduğunu ve bireysel düzeyde alınan önlemlerle bunun %16'ya varan oranlarda azaltılabileceğini gösteriyor.

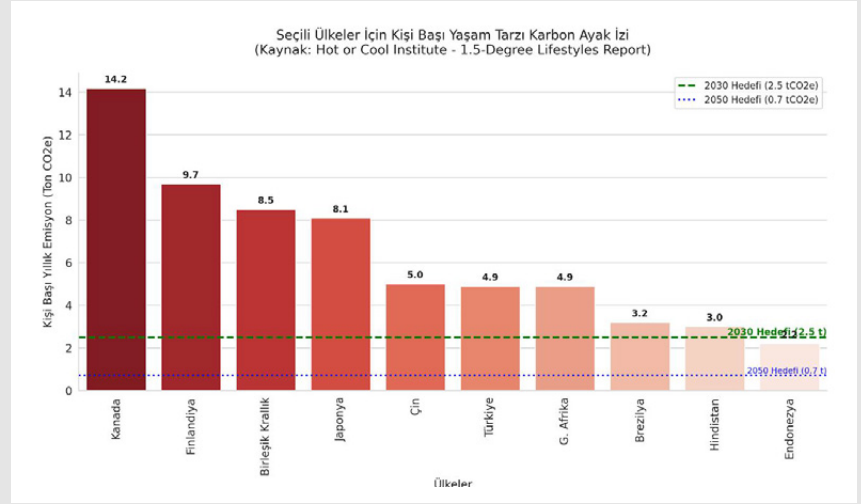
Böylece Sanayi Devrimi'nden bu yana biriken trilyonlarca ton karbonla şekillenen küresel sıcaklık eğrisi, İzmir'deki bireylerin günlük tercihleriyle doğrudan ilişkilendiriliyor. Grafiklerde görülen iklim krizi, soyut bir gelecek senaryosu olmaktan çıkarak, bugünün yaşam tarzı kararlarıyla değiştirilebilecek somut bir süreç hâline geliyor.

PSLifestyle kapsamında İzmir'de elde edilen bulgular, yaşam tarzı kaynaklı emisyonların yerel ölçekte nasıl ölçülebileceğine dair somut bir örnek sunmaktadır. Ancak bu sonuçlar, tek başına ulusal ortalamaları temsil etmekten ziyade, bireysel davranışların emisyonlar üzerindeki etkisini görünür kılan bir vaka çalışması niteliğindedir. Bu nedenle İzmir ölçeğinde gözlemlenen değerlerin, Türkiye'nin de içinde yer aldığı

seçili ülkelerdeki kişi başı yaşam tarzı karbon ayak izi ortalamalarıyla birlikte değerlendirilmesi, yerel bulguların küresel iklim hedefleri bağlamındaki konumunu anlamak açısından önem taşımaktadır.

Seçili Ülkelerde Kişi Başı Yaşam Tarzı Karbon Ayak Izinin 1,5°C Hedefi Kapsamında Değerlendirilmesi

İklim değişikliğiyle mücadelede, küresel ısınmanın sanayi öncesi döneme göre 1,5°C ile sınırlandırılması, sera gazı emisyonlarının hızla azaltılmasını gerektirmektedir. Bu küresel bilimsel çerçeve, iklim politikalarının yalnızca makro ölçekte değil, bireysel yaşam tarzları düzeyinde de ele alınması gerektiğini göstermektedir. Nitekim Hot or Cool Institute² tarafından yayımlanan “1,5 Derece Yaşam Tarzları Raporu”, küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlandırma hedefinin, kişi başına düşen yaşam tarzı kaynaklı karbon ayak izlerinde radikal bir azalmayı gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Rapora göre, bu hedefle uyumlu bir yol izlenebilmesi için bireylerin 2030 yılında yıllık karbon ayak izlerini 2,5 ton CO₂e'ye, 2050

yılında ise 0,7 ton CO₂e'ye düşürmesi gerekmektedir.

Bu iki yaklaşım birlikte değerlendirildiğinde, IPCC AR6'nın ortaya koyduğu insan kaynaklı küresel ısınma gerçeği ile Hot or Cool Institute'ün tanımladığı yaşam tarzı temelli eşikler arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Küresel ölçekte gözlemlenen sıcaklık artışı, soyut bir istatistik değil; bireylerin enerji kullanımı, ulaşım tercihleri, beslenme alışkanlıkları ve tüketim pratikleriyle şekillenen toplam emisyonların bir sonucudur. Dolayısıyla iklim değişikliğiyle mücadele, yalnızca enerji ve sanayi politikalarıyla sınırlı kalamayacak; düşük karbonlu yaşam tarzlarının yaygınlaştırılmasını merkezine alan bütüncül bir dönüşümü zorunlu kılacaktır.

Bu yazı, küresel sıcaklık artışının yalnızca makro politikaların değil, bireylerin gündelik yaşam pratiklerinin de bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Sanayi Devrimi'nden bu yana biriken karbon emisyonları, 1,5 °C eşiğine yaklaşan günümüz iklim gerçekliğini şekillendirmiştir. PSLifestyle kapsamında İzmir'de elde edilen bulgular, beslenme, ulaşım ve enerji kullanımı gibi yaşam tarzı tercihlerinin karbon ayak izi üzerinde belirleyici olduğunu ve bireysel düzeyde alınan önlemlerle anlamlı azaltımların mümkün olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda iklim krizi, soyut bir gelecek senaryosu olmaktan çıkarak, bugün alınan yaşam tarzı kararlarıyla doğrudan ilişkilenen dönüştürülebilir bir süreç hâline gelmektedir.

² Hot or Cool Institute. (2025). A climate for sufficiency: 1.5-degree lifestyles report (2025 update) [Yeterlilik için bir iklim: 1,5 derece yaşam tarzları raporu (2025 güncellemesi)].

<https://hotorcool.org/publications/a-climate-for-sufficiency-1-5-degree-lifestyles-report/>

Kaynaklar

European Commission. (2022). HORIZON-CL6-2022-FARM2FORK-01-07 Programme documentation. <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>

Friedlingstein, P., O'Sullivan, M., Jones, M. W., Andrew, R. M., Gregor, L., Hauck, J., Le Quéré, C., Lujikx, I. T., Olsen, A., Peters, G. P., Peters, W., Pongratz, J., Schwingshackl, C., Sitch, S., Canadell, J. G., Ciais, P., Jackson, R. B., Alin, S. R., Alkama, R., . . . Zheng, B. (2023). Global carbon budget 2023. *Earth System Science Data*, 15(12), 5301-5369. <https://doi.org/10.5194/essd-15-5301-2023>

Hot or Cool Institute. (2025). A climate for sufficiency: 1.5-degree lifestyles report (2025 update) [Yeterlilik için bir iklim: 1,5 derece yaşam tarzları raporu (2025 güncellemesi)]. <https://hotorcool.org/publications/a-climate-for-sufficiency-1-5-degree-lifestyles-report/>

IPCC. (2021). AR6 Working Group I: The physical science basis. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>

IPCC. (2022). AR6 Working Group III: Mitigation of climate change. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>

IPCC. (2023). AR6 synthesis report: Climate change 2023. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/>

PSLifestyle Consortium. (2021-2025). PSLifestyle project description and methodology. <https://pslifestyle.eu/>

World Meteorological Organization. (2024). State of the global climate. <https://wmo.int/publication-series/state-of-global-climate-2024>

Sınırları Aşan Bir Miras

Proje Adı	FORMADAT (Borneo'nun Kalbi Yaylaları Yerli Halklar İttifakı)
Yer	Borneo Yaylaları (Sarawak ve Sabah, Malezya; Kuzey Kalimantan, Endonezya)
Tarih	2004 - Devam ediyor
Aktörler	Kamu Aktörleri (Endonezya ve Malezya yerel hükümetleri, Endonezya Eğitim Bakanlığı) Sivil Toplum ve Özel Sektör (WWF Endonezya ve Malezya, Lundayeh Etnik Derneği, Slow Food International, ITTO) Akademik İşbirlikleri (Sarawak Üniversitesi)
İlgili SKA	2 (Açılığa Son), 6 (Temiz Su ve Sanitasyon), 8 (İnsana Yakınsır İş ve Ekonomik Büyüme), 13 (İklim Eylemi), 15 (Karasal Yaşam)
Kaynak	Equator Initiative Case Study Series, UNDP (2018)

Derleme _____ Çiçek Ş. Tezer, Mine Derin Sönmez

Borneo'nun balta girmemiş ormanlarının kalbinde yer alan FORMADAT, Endonezya ve Malezya arasındaki siyasi sınırların ikiye böldüğü yerli halkların (Lundayeh, Kelabit ve Sa'ban) kültürel ve ekolojik bütünlüğünü korumak için 2004 yılında kurduğu bir dayanışma ağıdır. Proje, modern dünyanın tüketim odaklı ekonomisine karşı, geleneksel yaşam biçimlerini birer sürdürülebilir kalkınma aracına dönüştürmeyi başarabilen nadir örneklerden biridir. FORMADAT'ın temel amacı, Borneo Yaylaları'ndaki biyolojik çeşitliliği ve yerli kültürü korurken, bu değerler üzerinden yerel halk için adil ekonomik faydalar yaratmaktır. Yaklaşımı, "topluluk temelli manzara yönetimi" üzerine kuruludur. Bu yaklaşım, koruma faaliyetlerini halka rağmen

değil, bizzat halkın kadim bilgilerini (örneğin geleneksel tarım yöntemleri) kullanarak gerçekleştirmeyi esas alır.

Proje, Borneo adasının en büyük el değmemiş ormanlık ve geleneksel tarım alanlarını kapsayan yaklaşık 22 milyon hektarlık bir ekosistemde faaliyet göstermektedir. Birincil hedef kitlesi, bu bölgede yaşayan yaklaşık 25.000 yerli halk temsilcisidir. Proje, hem ormanların kereste şirketlerine karşı savunulmasını hem de genç kuşakların kendi dillerini ve geleneklerini unutmadan bölgede kalmalarını sağlamayı hedefler.

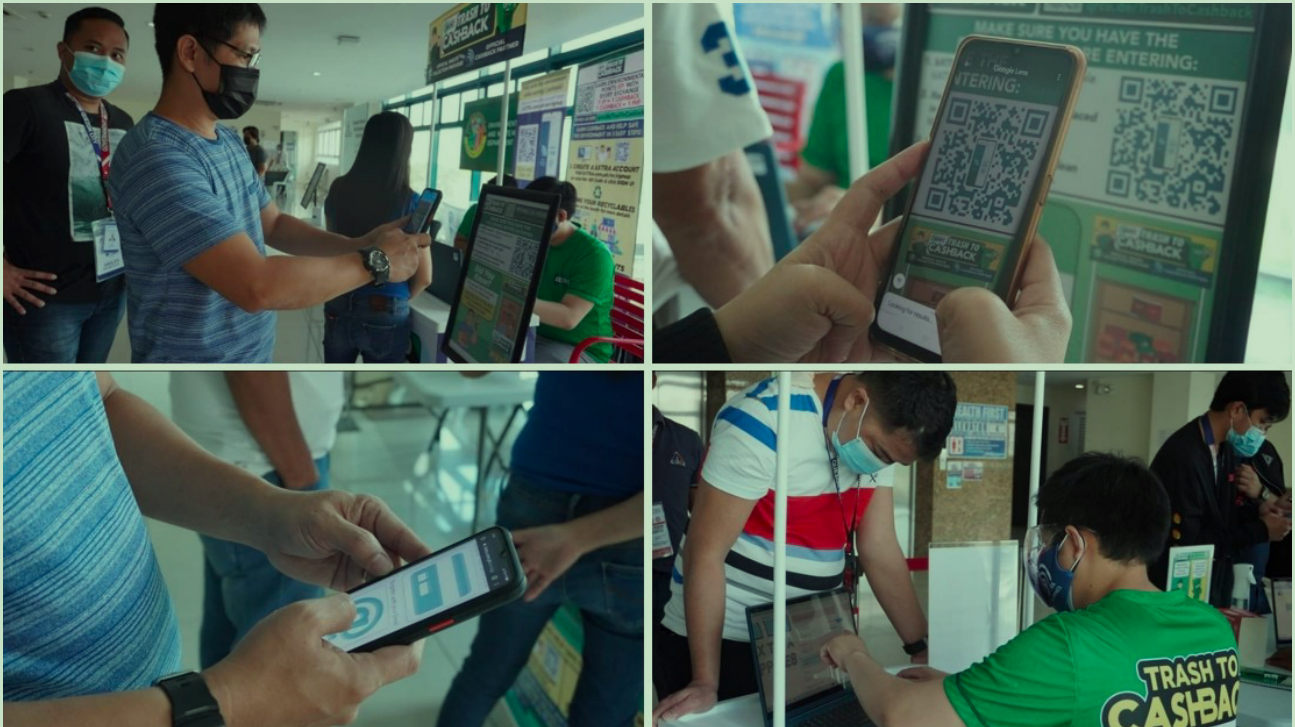
Projenin en dikkat çekici faaliyeti, yüzyıllardır kullanılan geleneksel sulu çeltik tarımıyla üretilen "Adan Pirinci"nin pazara kazandırılmasıdır. Slow

Food International işbirliğiyle bu ürün tescillenmiş ve yüksek katma değerli bir ticaret kalemine dönüşmüştür. Ayrıca, bölgede "Kültürel Saha Okulları" kurularak geleneksel sanatlar ve diller gençlere aktarılmakta, topluluk temelli haritalama çalışmalarıyla ata topraklarının sınırları ve ekolojik hassas noktalar kayıt altına alınmaktadır. Turizm alanında ise "Heart of Borneo Eco-Challenge" gibi sınır ötesi trekking etkinlikleri düzenlenerek, doğaya zarar vermeyen bir ekoturizm modeli uygulanmaktadır.

FORMADAT, ekonomik kalkınmanın ancak kültürel ve ekolojik köklere sadık kalınarak sürdürülebilir olabileceğini tüm dünyaya kanıtlayan, uluslararası ödüllü bir direniş ve üretim hikayesidir.

Atıktan Değere: Seberang Perai'nin 8R Devrimi

Proje Adı	Seberang Perai Döngüsel Ekonomi Yol Haritası ve Upcycle Park
Yer	Seberang Perai, Penang, Malezya
Tarih	2018 (Upcycle Park) / 2020 - 2030 (Yol Haritası)
Aktörler	Kamu Aktörleri (Seberang Perai Belediye Meclisi - MBSP) Özel Sektör (Greenviro Solutions vb. geri dönüşüm şirketleri) Topluluk (Yerel halk, okullar ve "Turuncu Savaşçılar" olarak bilinen belediye temizlik işçileri)
İlgili SKA	11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar), 12 (Sorumlu Üretim ve Tüketim), 13 (İklim Eylemi)
Kaynak	Urban SDG Knowledge Platform, Seberang Perai Circular Economy Roadmap 2020-2030
Derleme	Çiçek Ş. Tezer, Mine Derin Sönmez

TYPE OF WASTE	Min KG	Environmental Point/Cashback
Plastic		
Assorted PP	1 kg	10
HDPE Blow Colored	1 kg	13
HDPE Blow Clear	1 kg	18
PET Clear (Madam)	1 kg	10
PET Green (Madam)	1 kg	6
PET Green (Madam)	1 kg	2
PET Blush (Madam)	1 kg	6
PET Blush (Madam)	1 kg	2
Paper		
Carton	1 kg	3
Assorted Paper	1 kg	1
White Paper	1 kg	1
News Paper	1 kg	2
Waste	1 kg	3
Metal		
Solid A	1 kg	6
Solid B (Plumbid)	1 kg	7
Assorted	1 kg	6
Brig Brig	1 kg	8
Lola	1 kg	2
Tanang	1 kg	2
Big Lata	1 kg	3
Yanap (Madam)	1 kg	7
Waly (Madam)	1 kg	7
Plastik (Madam)	1 kg	7

Malezya'nın en hızlı büyüyen bölgelerinden biri olan Seberang Perai, artan nüfus ve endüstriyel faaliyetlerin getirdiği atık krizini, ekonomik bir fırsata dönüştüren "Süper Atık Yönetimi Şehri" unvanıyla tanınmaktadır. Şehir, geleneksel 3R (Azalt, Yeniden Kullan, Geri Dönüştür) modelini genişleterek; Yeniden Düşün [Rethink], Reddet [Refuse], Onar [Repair], Hediye Et [Regift] ve Geri Kazan [Recover] aşamalarını içeren "8R Stratejisi" ile döngüsel ekonomiye geçiş yapmıştır. Projenin temel amacı, 2030 yılına kadar karbon nötr bir şehir olma hedefi doğrultusunda, çöp depolama alanlarına giden atık miktarını %50 oranında azaltmak ve geri dönüşüm oranını %70'in üzerine çıkarmaktır. Yaklaşımı, atığı bir "çöp" değil, ekonomik değeri olan bir "kaynak" olarak

görmektir. Bu süreçte belediye, sadece bir hizmet sağlayıcı değil, toplumun her kesimini sürece dahil eden bir orkestra şefi rolünü üstlenmiştir.

Program, kentsel alanın tamamını kapsayan bütüncül bir yapıya sahiptir. Hedef kitle; evsel atık üreten hanelerden, endüstriyel atık çıkaran fabrikalara ve geleceğin tüketim alışkanlıklarını şekillendirecek okul çağındaki çocuklara kadar uzanır. Özellikle "Eko-Okullar" projesiyle çevre bilinci müfredata dahil edilmiş, sanayi bölgelerinde ise "Yeşil Sanayi" sertifikasyonu ile işletmeler teşvik edilmiştir.

Projenin en somut simgesi, Malezya'nın ilk İleri Dönüşüm Parkı [Upcycle Park] alanıdır. Bu park; eski lastikler, kırık çöp

kovaları, inşaat atıkları ve eski bisikletlerin belediye işçileri (Turuncu Savaşçılar) tarafından sanatsal objelere, banklara ve oyun alanlarına dönüştürülmesiyle inşa edilmiştir. Ayrıca, gıda atıklarından enerji ve kompost üreten anaerobik sindirim tesisleri kurulmuş, mahallelerde "Atık Geri Alım Merkezleri" oluşturulmuştur. Bu faaliyetler sayesinde belediye, katı atık bertaraf maliyetlerinden milyonlarca dolar tasarruf ederken, ileri dönüşüm sektörü aracılığıyla yerel istihdam yaratmaktadır.

Seberang Perai örneği, bir yerel yönetimin kısıtlı bütçelerle bile toplumsal katılımı ve yaratıcılığı kullanarak nasıl küresel bir başarı hikayesi yazabileceğinin en net kanıtıdır.

Geleceğin Yeşil İşgücü

Proje Adı	Green Workforce for the Future [Geleceğin Yeşil İş Gücü] (Gothenburg Green City Zone kapsamında)
Yer	Göteborg, İsveç
Tarih	2021- devam ediyor
Aktörler	Kamu Aktörleri (Göteborg Belediyesi, Business Region Göteborg) Özel Sektör (Volvo Group, Volvo Cars, Scania) Akademik İşbirlikleri (Chalmers Teknoloji Üniversitesi, Göteborg Üniversitesi, Mesleki Eğitim Kurumları)
Ödül	Göteborg, bu ve benzeri projelerle GDS-Index (Küresel Desteklenebilir Destinasyon Endeksi) tarafından üst üste 7 yıl dünyanın en sürdürülebilir destinasyonu seçilmiştir.
İlgili SKA	4 (Nitelikli Eğitim), 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), 9 (Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı), 13 (İklim Eylemi)
Kaynak	Business Region Göteborg (Green City Zone), European Commission Pact for Skills

Derleme Çiçek Ş. Tezer, Mine Derin Sönmez

İsveç'in geleneksel sanayi merkezi olan Göteborg, günümüzde otomotiv ve lojistik sektörlerindeki devasa dönüşümü yönetmek adına "Geleceğin Yeşil İş Gücü" girişimiyle radikal bir adım atmaktadır. Proje, iklim değişikliğiyle mücadelenin ve karbon nötr şehir hedeflerinin ancak bu hedefleri hayata geçirecek yetkinlikte bir iş gücüyle mümkün olabileceği gerçeğine dayanmaktadır. Temel amacı, şehrin ekonomik omurgasını oluşturan endüstrilerin fosilsiz yakıtlara ve döngüsel sistemlere geçişi sırasında ortaya çıkan yeni iş sahaları için yerel halkı ve mevcut çalışanları eğiterek dönüştürmektir. Bu noktada proje, ekolojik gereklilikleri ekonomik bir büyüme motoru olarak konumlandırmaktadır. Yaklaşım olarak "yaşam boyu öğrenme" ve "sanayi-eğitim

entegrasyonu" ilkelerini benimseyen girişim, kentin en büyük işverenleri olan otomotiv devleri ile eğitim kurumlarını tek bir masa etrafında toplamaktadır. Hedef kitlesi, sadece iş hayatına atılmaya hazırlanan gençler değil, aynı zamanda içten yanmalı motor teknolojilerinden elektrikli ve otonom sistemlere geçiş sürecinde işlerini kaybetme riski taşıyan binlerce sanayi çalışanıdır.

Faaliyetler kapsamında, özellikle Göteborg Yeşil Şehir Bölgesi [Green City Zone] içinde gerçek dünya test alanları oluşturulmuş ve bu alanlarda fosilsiz ulaşım sistemleri, batarya teknolojileri ve yeşil enerji altyapısı üzerine yoğunlaşmıştır. Mesleki eğitim müfredatları, sanayinin güncel ihtiyaçlarına göre hızla

revize edilerek, çalışanların "yeşil beceriler" ile donatılması için kısa süreli ancak yoğun sertifikasyon programları başlatılmıştır. Bu süreçte yerel yönetim, şirketlerin Ar-Ge birimleriyle koordineli çalışarak, hangi yeteneklerin gelecekte talep göreceğini önceden belirlemekte ve eğitim yatırımlarını bu yöne kanalize etmektedir. Bu proaktif yaklaşım, şehrin küresel rekabet gücünü korurken, toplumsal bir işsizlik krizinin önüne geçmekte ve kenti yeşil teknoloji girişimleri için bir cazibe merkezine dönüştürmektedir. Göteborg örneği, ekolojik sürdürülebilirliğin sadece doğayı korumakla ilgili olmadığını, aynı zamanda ekonomik refahı geleceğin dünyasına taşıyacak bir yetenek devrimi olduğunu tüm dünyaya göstermektedir.

Türkiye'den: İklim Nötr Şehirler Ağı

Hazırlayan: **Dalya Hazar, Doç. Dr.**

İklim Nötr Şehirler Ağı (İNŞA) Türkiye'deki belediyelerin temelde iklim değişikliği konusunda kapasite gelişimine yönelik bir ulusal topluluk. AB'nin İklim Nötr ve Akıllı Şehirler Misyonu kapsamında Marmara Belediyeler Birliği (MBB) tarafından koordine edilen ve Ağustos 2025'te yola çıkıp lansmanını MARUF25 kapsamında 1-3 Ekim 2025'de Haliç Kongre Merkezi'nde gerçekleştiren İNŞA, Türkiye genelinde iki Misyon Şehir (İzmir ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri) ile yedi İkiz Şehir'in yanı sıra iklim eylemlerinin henüz başında bulunan 45 yeni belediyeyi bünyesine dahil ederek toplamda 54 belediyeyi iklim nötr geçişlerini hızlandırmak için bir araya getiriyor. Bu kapsamda iklim nötrlük hedefinde ileri düzeyde eylem planına sahip olup NetZeroCities bünyesinde

Misyon ve İkiz Şehirler Öncü Kent olarak adlandırılırken iklim eylem ve planlama süreçlerinin henüz başlarında bulunan ve bir açık çağrı neticesinde İNŞA'ya dahil olan belediyeler Takipçi Kent olarak adlandırılıyor.

İNŞA başvuruları sırasında, etkin bir uygulama topluluğu kurulması amacıyla titiz bir değerlendirme süreci yürütüldü. Projeye başvuruları sırasında uyulması gereken çeşitli kriterler var. Ayrıca, daha geniş etki alanları sebebiyle büyükşehirler önceliklendirilmeye çalışılıyor. Ağ kapsamındaki belediyelere yönelik bir yıl boyunca kapasite ve ağ geliştirme etkinlikleri düzenlenmesi planlanıyor. Bu çerçevede İNŞA, ilk aşamada belediyelere kapsamlı ve çok modüllü bir öğrenme programı sunarak, iklim eylemine ilişkin temel

kavramlardan uygulama araçlarına uzanan ortak bir bilgi zemini oluşturmayı hedefliyor. Öğrenme programlarının içerik planlamasında MARUF25 kapsamında gerçekleştirilen bire bir görüşmeler, yürütülen ihtiyaç analizleri ve MBB'nin iklim alanındaki mevcut çalışmaları belirleyici bir rol oynuyor. Öğrenme Programlarının içeriği, MBB ve NetZeroCities'in teknik birikimi ile mevcut işbirliklerinden edinilen uzmanlık temelinde, Öncü Kentler ve Takipçi Kentlerin ihtiyaçlarına göre şekillendiriliyor. Böylece İNŞA, hem çok paydaşlı hem de ihtiyaca duyarlı bir kapasite geliştirme süreci ortaya koymayı amaçlıyor. Bu kapsamda, Öncü Kentler ve Takipçi Kentler için özel olarak tasarlanacak iki ayrı öğrenme programının hazırlıklarının 2026 yılı itibariyle başlaması

öngörülüyor. Yakın gelecekte, NetzeroCities'in yeni Twinning Learning programlarıyla bu sayının artması da mümkün görünüyor.

Öncü Kentler, iki Misyon Şehir olan İzmir ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinin yanı sıra NetZeroCities'in İkiz Şehir Öğrenme Program çağrılarını kapsamında yer alan yedi ikiz şehri içeriyor:

• Eskişehir Büyükşehir Belediyesi - İkiz Şehirler 1. Grup (Budapeşte)

• Konya Büyükşehir Belediyesi- İkiz Şehirler 1. Grup (Rivne)

• Antalya Büyükşehir Belediyesi - İkiz Şehirler 2. Grup (Bükreş)

• Şişli Belediyesi - İkiz Şehirler 2. Grup (Riga)

• Gaziantep Büyükşehir Belediyesi - İkiz Şehirler 3. Grup (Kösice ve Bratislava)

• Bandırma Belediyesi - İkiz Şehirler 3. Grup (Dunkerque)

•Menteşe Belediyesi - İkiz Şehirler 3. Grup (Elbasan)

İNŞA, MBB'nin mevcut deneyimine dayanan Mentor Programı¹ aracılığıyla yerel yönetimler arasında akran öğrenimini [peer-learning] ve işbirliğini teşvik ederek iklim kapasitelerini güçlendirmeleri ve eylemlerini NetZeroCities yaklaşımıyla uyumlu hâle getirmelerine yardımcı olmayı amaçlıyor. Ağ, Avrupa Komisyonu'nun talebi üzerine gelecekte Türkiye'de kurulacak "Ulusal İklim Platformu" için öncül olma potansiyeline de sahip.

¹ Mentor Programı'na ilişkin detaylı bilgi için: Marmara Belediyeler Birliği. *MBB Mentor*. <https://mbb.bb/mbbmentor> (Erişim: 16.12.2025).

Kaynaklar

İklim Nötr Şehirler Ağı (İNŞA). İklim nötr şehirler ağı (İNŞA). <https://www.marmara.gov.tr/tr/iklim-notr-sehirler-agi-insa> (Erişim: 19.11.2025).

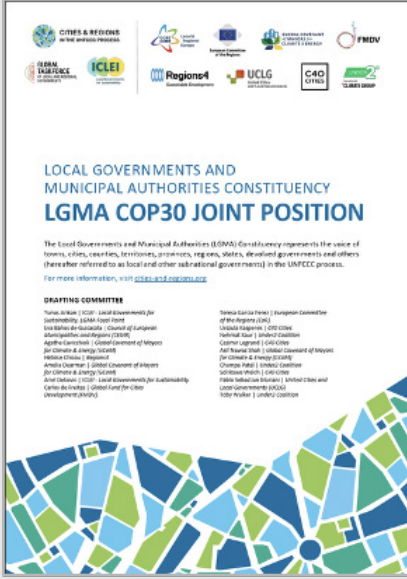
İklim Nötr Şehirler Ağı (İNŞA). Türkiye iklim nötr şehirler ağı (İNŞA) için başvurular başladı. <https://www.marmara.gov.tr/tr/turkiye-iklim-notr-sehirler-agi-insa-icin-basvurular-basladi> (Erişim: 19.11.2025).

Marmara Belediyeler Birliği. *MBB Mentor*. <https://mbb.bb/mbbmentor> (Erişim: 16.12.2025).

NetZeroCities. Twinning learning programme. <https://netzerocities.eu/twinning-learning-programme/> (Erişim: 20.11.2025).

Dünyadan: Yerel Yönetimler ve Belediyeler Gündemi Seçmen Grubu

Hazırlayan: Deniz İncesu

İklim krizinden söz ederken çoğu zaman gözümüzün önüne devlet başkanlarının, müzakere salonlarının, uzun süren resmi görüşmelerin geldiği bir tablo oluşmaktadır. Oysa bu büyük resmin içinde, her gün kararlarıyla milyonlarca insanın yaşamını etkileyen başka bir aktör daha bulunmaktadır: kentler ve bölgeler. Sokakları, parkları, ulaşım hatlarını ve gündelik hayatın akışını şekillendiren yerel yönetimler, iklim politikasında artık yalnızca “uygulayıcı” değil, aynı

zamanda söz sahibi bir yönetim düzeyi olarak konumlanmaktadır. Bu yaklaşımın küresel ölçekte somutlaştığı yapılardan biri, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında kentleri ve bölgeleri resmi olarak temsil eden Yerel Yönetimler ve Belediyeler Gündemi Seçmen Grubu’dur (LGMA¹).

LGMA, farklı coğrafyalardan çok sayıda yerel ve bölgesel yönetim ağını bir araya getirerek, “Kentler ne istiyor,

bölgeler ne öneriyor?” sorularına ortak bir yanıt üretmeye çalışmaktadır. Böylece tek tek belediyelerin deneyimi, iklim müzakerelerinde duyulur bir sese dönüşmektedir. ICLEI – Sürdürülebilirlik İçin Yerel Yönetimler, C40 Cities, UCLG, Regions4, CEMR ve Global Covenant of Mayors gibi ağlar, LGMA çatısı altında koordinasyon içinde çalışmaktadır. Bu yapı, yalnızca kentlerin ve bölgelerin küresel iklim gündeminde görünürliğini artırmakla

¹ Local Governments and Municipal Authorities

kalmamakta; çok düzeyli iklim yönetişimi, iklim finansmanına erişim, adil geçiş ve iklim adaleti gibi konuların müzakere metinlerine yansıtılması için de ortak bir zemin oluşturmaktadır. Ulusal hükümetler resmi müzakere süreçlerini yürütürken LGMA, hazırladığı pozisyon belgeleri ve değerlendirmelerle bu sürece düzenli katkı sunmaktadır.

COP zirveleri, LGMA açısından yalnızca resmi müzakerelerin yürütüldüğü toplantılar değil, aynı zamanda yerel ve bölgesel yönetimler arasında bilgi ve deneyim paylaşımının güçlendiği platformlar olarak değerlendirilmektedir. Her COP öncesinde hazırlanan ortak pozisyon metinleri, izleme tabloları ve yol haritaları, dünyanın farklı bölgelerindeki belediyelerin iklim eyleminde hangi başlıklara öncelik verdiğini görünür kılmaktadır. İklim finansmanına erişim, uyum ve dirençlilik, doğa temelli çözümler, kayıp ve zarar mekanizmaları, sağlık ve iklim adaleti bu belgelerde sık sık öne çıkan temalar arasında yer almaktadır.

Belém'de düzenlenen COP30, LGMA açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. LGMA, Amazon Havzası'nın ekolojik kırılganlığı ile şehirlerin iklim riskleri arasında bağlantılar kurmakta ve bu zirveyi çok düzeyli iklim eylemini daha

kalıcı ve bağlayıcı bir çerçeveye oturtmak için bir fırsat olarak görmektedir. Ortak pozisyon metinlerinde 1,5°C hedefiyle uyumlu politikaların yerelde uygulanabilirliği, uyum ve dirençlilik çalışmalarının kentsel planlama ve altyapı yatırımlarıyla bütünleştirilmesi ve iklim finansmanının doğrudan yerel ve bölgesel yönetimlere ulaşabilecek biçimde tasarlanmasının önemi vurgulanmaktadır.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği'nin de onayladığı LGMA COP30 Ortak Tutum Belgesi, 10 Kasım 2025 tarihinde ICLEI ve diğer yerel ve bölgesel yönetim ağlarının katılımıyla Cities & Regions Hub tarafından düzenlenen bir basın toplantısı ile kamuoyu ile paylaşılmıştır. COP30 BM İklim Değişikliği Konferansı sürerken LGMA ağı, "adil geçiş" in sağlanmasında yerel ve bölgesel (ulus-altı) düzeyin önemini vurgulamış ve COP30 sonuç deklarasyonunda bu yönetim düzeyine açık biçimde atıf yapılmasını talep etmiştir.

Bu süreçte kentlerin rolünü güçlendiren uluslararası inisiyatifler de öne çıkmaktadır. COP28'de duyurulan CHAMP - Coalition for High Ambition Multilevel Partnerships girişimi, ulusal ve yerel yönetimler arasında iklim hedeflerinin uyumlu hâle getirilmesini ve ortak

planlamayı teşvik etmektedir. LGMA, bu tür girişimleri "çok düzeyli iklim diplomasisi"nin somut araçları olarak değerlendirmekte; böylece yalnızca niyet beyanlarının değil, birlikte tasarlanan yol haritalarının da parçası hâline gelmesine katkı sunmaktadır.

Türkiye'den belediyeler ve birlikler de ICLEI, UCLG ve benzeri ağlara üyelikleriyle LGMA ekosisteminin doğal bir bileşeni konumundadır. Yerel ölçekte hazırlanan iklim eylem planları, dirençlilik stratejileri, doğa temelli çözüm uygulamaları ve katılımcı süreçler bu sayede küresel gündeme taşınabilmektedir. Kentler bir yandan mahalle ölçeğinde somut projeler geliştirirken, diğer yandan bu projeler küresel iklim müzakerelerinde "iyi örnek" olarak yer alabilmektedir.

LGMA Seçmen Grubu aracılığıyla kentler ve bölgeler, iklim krizine ilişkin süreçlerde yalnızca izleyici konumunda kalmamakta; finansman tartışmalarında, adil geçiş müzakerelerinde ve yeni ortaklık modellerinde giderek daha fazla rol üstlenmektedir. Bu yaklaşım, kentin gündelik hayatına dokunan kararların ulaşım planlamasından yeşil alan politikalarına, sağlıktan kentsel dönüşüme uzanan geniş bir yelpazede yeni bir ortak sorumluluk ve ortak üretim çağrısı olarak ele alınmasına imkân vermektedir.

Kaynaklar

Cities & Regions / ICLEI - UN-Habitat. Multilevel action & urbanization pavilion at COP28. (Erişim: 18.11.2025).

Cities & Regions in the UNFCCC Process. About the Local Governments and Municipal Authorities (LGMA) constituency. (Erişim: 18.11.2025).

ICLEI - Local Governments for Sustainability. Local Governments and Municipal Authorities (LGMA) constituency. <https://iclei.org/local-governments-and-municipal-authorities-constituency-lgma/> (Erişim: 18.11.2025).

LGMA - Local Governments and Municipal Authorities Constituency. LGMA COP30 joint position. (Erişim: 18.11.2025).

UNFCCC. Baku to Belém roadmap to 1.3T - Report.

https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Relatorio_Roadmap_COP29_COP30_EN_final.pdf (Erişim: 18.11.2025).

COP30'dan COP31'e Giderken

Dalya Hazar, Doç. Dr.

1992'de Rio de Janeiro'daki Earth Summit'te kabul edilen BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), taraf ülkelerin sera gazı seviyelerini tehlikeli sınırların altında tutma ve iklim değişikliğine uyum sağlama taahhüdünü düzenliyor. Taraf ülkeler her yıl Conference of the Parties (COP) adıyla toplanıyor. 1995'te Berlin'de yapılan COP1 ile başlayan bu toplantılar; ilerlemeyi izlemek, yeni hedefler belirlemek, işbirliği mekanizmaları kurmak ve uluslararası koordinasyonu güçlendirmek için ana platform. COP toplantıları, küresel ısınmayı sınırlandırmak, iklim değişikliğine uyum kapasitesini artırmak ve adil geçişi desteklemek amacıyla yürütülüyor. Her yıl yapılan görüşmeler; iklim eylemini hızlandırmak, iklim finansmanını harekete geçirmek, teknoloji transferini desteklemek ve iklim adaletini güçlendirmek için kritik rol oynuyor.

COP30 Gündemi

Amazon havzasında düzenlenen ilk COP olma özelliğini taşıyan COP30, 10-21

Kasım 2025'te Brezilya'nın Belém kentinde gerçekleşti ve Paris Anlaşması'nın ilk Küresel Gözden Geçirmesi [Global Stocktake] sonuçlarını, 2025'te sunulacak yeni Ulusal Katkı Beyanı (NDC 3.0) sürecine yansıtmayı hedefledi. Brezilya COP Başkanlığı tartışmaları "kentler", "tarım", "doğa-temelli çözümler" ve "adil geçiş" başlıkları etrafında kurguladı; kamu, özel sektör, akademi ve sivil toplum arasındaki etkileşimi artırmayı amaçladı.

Gündemde iklim finansmanı, uyum politikaları, kayıp ve hasar mekanizmaları ile teknoloji işbirliği öne çıktı. Zirve boyunca Kayıp ve Hasara Müdahale Fonu'nun ilk çağrısı açıldı, çok taraflı kalkınma bankaları uyum yatırımlarını artırma taahhüdü verdi, yerli toplulukların yönetim talepleri daha görünür oldu. Bu kapsamda fosil yakıtlardan adil çıkış ve iklim finansmanı en kritik iki başlık olarak öne çıktı. Yenilenebilir enerjinin "alternatif" değil, daha "akıllı ve ekonomik" bir tercih olduğu vurgulandı. COP30, iklim adaleti ve Amazon'un biyokültürel mirası ekseninde hem müzakere hem eylem odaklı bir dönüm noktası

olmayı amaçladı. Ancak bu potansiyelin ne ölçüde hayata geçirileceği, sonraki uygulamalara bağlı olacak.

Amazon yerlilerinin eylemleri, zirvenin Amazon'daki ekolojik gerçekliklerle yeterince örtüşmediği yönünde "yeşil aklama" ["greenwashing"] eleştirilerini tetikledi. Bağımsız analizlere göre yaklaşık her 25 katılımcıdan birinin fosil yakıt lobisi temsilcisi olduğu iddiaları bu eleştirileri güçlendirdi. Amazon'un özellikle güneydoğusunda ekosistemin eşiğe yaklaştığına dair bilimsel bulgular paylaşıldı. Buna rağmen ev sahibi Brezilya'nın Amazon Nehri'nin Atlas Okyanusu'na döküldüğü bölgede yeni petrol arama lisansları vermesi (IBAMA, 21 Ekim 2025), alınan karar ve uygulamalar arasındaki çelişkiyi gösterdi ve bu eylemlerin temelini oluşturdu.

BM İklim Şefi Simon Stiell açılış konuşmasında "Paris hedeflerine ulaşmak için daha cesur adımlar gerektiğini ve düşük karbon ekonomisine geçemeyen ülkelerin ekonomik durgunluk riskiyle karşılaşacağını" söyledi. Kolombiya Devlet Başkanı

COP30, Belém, Brezilya, 2025

Gustavo Petro, “fosil yakıtlardan adil ve eşitlikçi çıkış” çağrısı yaptı. Zirvede kamu yararını merkeze alan yeni bir yönetim anlayışı tartışıldı. Bu konuşmada, iklim krizini sonlandırmak için üç adım önerildi: (1) Büyük kirleticileri ve zenginleri vergilendirmek, (2) Sosyal ve yapısal eşitsizliklerle sistemli biçimde yüzleşmek, (3) Ev sahibi Brezilya'nın, Amazon'da enerjiye erişimi olmayan kişiler için eşitsizlikle mücadelede öncü rol üstlenmesi.

10 Kasım 2025'te COP30 Türkiye Pavilyonu'nun ilk etkinliği “İklim Şehri Sözleşmelerinin Hazırlanması ve Uygulanmasında Üniversitelerin, Paydaşların ve Belediyelerin Rolü” paneli oldu. Bu panelde Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, “İklim Farkındalığının Yaygınlaştırılmasında Yerel Yönetimlerin Rolü” isimli sunumla temsil edildi. Moderatörlüğü Yenilenebilir Enerji Birliği EUROSOLAR

Türkiye Başkanı tarafından gerçekleştirilen panelin diğer katılımcıları arasında NetZeroCities Direktörü Thomas Osdoba, IRENA Direktörü Francesco La Camera ve ICLEI Avrupa Ofisi'nden Dr. Silvia Gugu yer aldı. Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği panele üç başlıkla katkı sundu: (1) İNŞA - Türkiye İklim Nötr Şehirler Ağı; (2) İzmir Milyon Laboratuvarı (İzmir M-LAB); (3) Türkiye Yerel İklim Konferansları [Town Hall COPs].

Aynı gün, imzacısı olduğumuz LGMA COP30 Ortak Tutum Belgesi, Yerel Yönetimler ve Belediyeler Gündemi Seçmen Grubu (LGMA) ve Cities & Regions Hub işbirliğiyle düzenlenen basın toplantısında kamuoyuyla paylaşıldı. Burada iklim müzakerelerine “ulus-altı” [subnational] düzeyin dahil edilmesi ve çok düzeyli iklim yönetimi çağrısının öne çıktığı görüldü. İklim eyleminde yerelin önceliklendirilmesi kritik çünkü

küresel emisyonların yaklaşık %80'i yerelde oluşuyor. Bu nedenle LGMA, şehirler ve bölgelerin Ulusal Katkı Beyanı (NDC) süreçlerine resmi ortak olarak dahil edilmesini talep ediyor. Paris Anlaşması gereği ülkeler beş yılda bir Ulusal Katkı Beyanını (NDC) yenilemekle yükümlü. Ancak COP30'da sunulan üçüncü NDC'lerin küresel azaltım hedefleri ile uyumsuz olduğu görüldü (ihtiyaç duyulan ~%60 azaltıma karşılık mevcut NDC'ler ~%12 öngörüyor).

LGMA'ya göre COP30, Paris Anlaşması'ndan beri yerel yönetimler için en kritik konferanslardan biri oldu. “Şehirlerin COP'u” olarak da anılan COP30'un açılışında şehirler ve çok düzeyli yönetimi ön plana çıktı ve COP30 Başkanı André Corrêa do Lago, bu iki eksenin sürece yön verdiğini vurguladı. Brezilya ve Almanya, COP30'da Yüksek Hırslı Çok Düzeyli Ortaklıklar Koalisyonu'nun (CHAMP) ilk

eşbaşkanları olarak açıklandı. CHAMP, ulusal hükümetlerle şehir ve bölgeler arasında planlama, finansman ve uygulamada koordinasyonu güçlendirmeyi hedefliyor ve UNFCCC sürecine kalıcı biçimde entegre olmayı amaçlıyor. Mevcut durumda yerel yönetimler iklim fonlarının yalnızca %10'una doğrudan erişebiliyor. LGMA, bu oranın artmasını ve yerel yönetimlerin bu fonlara doğrudan erişebileceği mekanizmalar oluşturulmasını talep ediyor. LGMA ise COP30 için iki ana hedefini şu şekilde açıkladı: (1) NDC süreçlerinde ulus-altı aktörlerin merkezi rol üstlenmesi; (2) Ulusal-yerel işbirliğinin UNFCCC'ye resmi olarak dahil edilmesi. Bu kapsamda LGMA, COP32'ye kadar zorunlu çok düzeyli diyalog oluşturulmasını ve 2027

IPCC Şehirler Raporu bulgularının bu süreçte ele alınmasını istiyor. Ayrıca UNFCCC'de çok düzeyli iklim yönetimi ve kentleşme için resmi bir çalışma programı oluşturulmasını talep ediyor.

COP31 Türkiye'de

Taraflar, COP30'da "Belém Paketi" olarak anılan bir dizi kararı kabul etti. Paket, özellikle uyum ve iklim finansmanında ivme yaratmayı, Paris Anlaşması'nın uygulama safhasını güçlendirmeyi ve gelişmekte olan ülkelere desteği artırmayı hedefliyor. Ancak nihai metninde fosil yakıtlardan uzaklaşmanın açık biçimde yer almaması eleştiri aldı. Buna karşın yerel yönetimlerin ve LGMA ağlarının tutumu sürecin olumlu yönü olarak öne çıktı. Kasım 2026'da

gerçekleşecek COP31 BM İklim Değişikliği Konferansı'nın Türkiye'de yapılmasına ve müzakerelere Avustralya'nın başkanlık etmesine karar verildi. Türkiye'nin "COP31 Başkanı", Avustralya'nın "Müzakereler Başkanı" olarak koordineli çalışması beklenen bu durum, tüm yerel yönetimler ve Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği adına önemli bir fırsat sunuyor. Birlik bu süreçte; yerel yönetimler, merkezi yönetimler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve özel sektörle çok düzeyli ortak projeler geliştirerek uygulamaya dönük güçlü bir dönüşüm sağlamayı; ve, LGMA, ICLEI, UCLG, NetZeroCities, Türkiye Belediyeler Birliği ve Marmara Belediyeler Birliği gibi uluslararası ve ulusal ağlarla işbirliklerini arttırmayı hedefliyor.

Kaynaklar

COP30. (2025). COP30. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC). <https://unfccc.int/cop30> (Erişim: 18 Aralık 2025).

Şehirlerin COP'u. (2024). EkoIQ. <https://www.ekoIQ.com/cop30-sehirlerin-copu/> (Erişim: 18 Aralık 2025).

Yerel İklim Konferansları [Town Hall COPs]

Dalya Hazar, Doç. Dr.

Yerel İklim Konferansları (Town Hall COPs), BM İklim Değişikliği Konferanslarından (UNFCCC) esinlenerek oluşturulmuş, yerelin gerçekliğine odaklanan bir iklim zirvesidir. Yereldeki farklı seslerin (kent sakinleri, gençler, yerel liderler, iş insanları, yerli gruplar vb.) bir araya gelerek kente ve bölgeye dair kritik konuları konuştuğu topluluk öncülüğünde bir etkinliktir. Her konferans, yerel ihtiyaç ve öncelikleri ulusal iklim planlarına entegre etme potansiyeline sahiptir; kent ölçeğinde iklim tartışmalarını yönlendirme ve Sürdürülebilirlik için Yerel Yönetimler Ağı (ICLEI) üzerinden dünyadaki diğer yerel ve bölgesel liderlerle birlikte küresel iklim eylemini etkileme fırsatı sunar.

Yerel kırılğanlıkların ve ihtiyaçların anlaşılması ve iklim taahhütlerinin yerel düzeyde uygulanabilir hâle getirilmesi için ICLEI tarafından geliştirilen Yerel İklim Konferansları, ulusal düzeyde iklim seferberliğini destekleyerek Ulusal Katkı Beyanlarını (NDC 3.0) etkilemek amacıyla yenilikçi bir paydaş katılımı olarak tasarlanmıştır. ICLEI, Yerel Yönetimler ve Belediyeler Gündemi Seçmen Grubu'nun (LGMA) temel

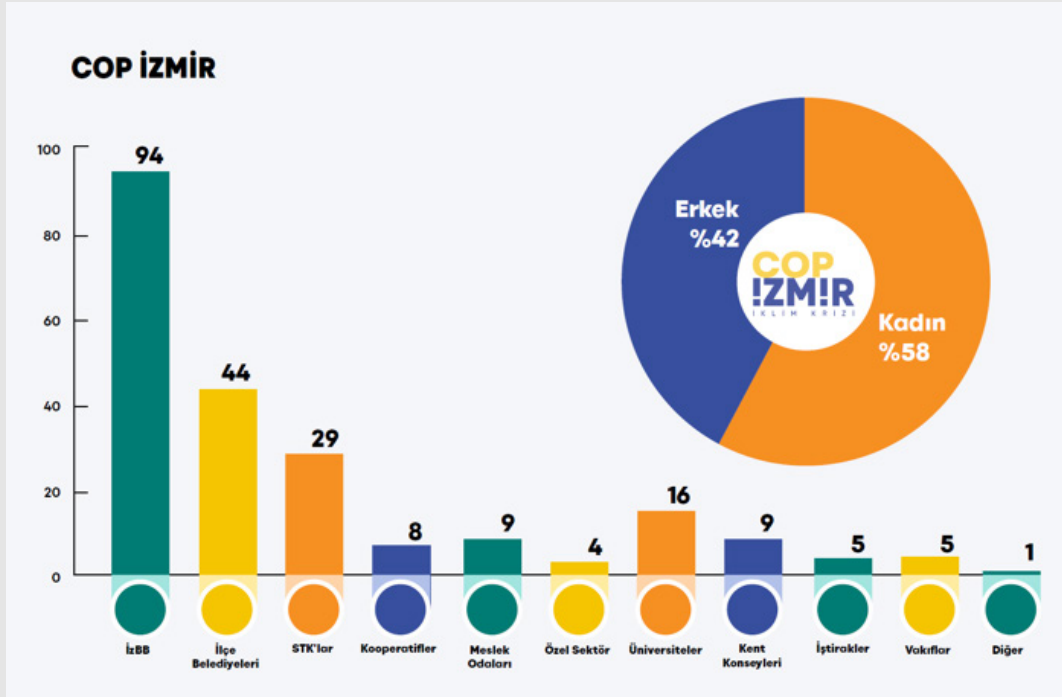

İzmir'in Geleceği: Yeşil Kuşaklar oturumu (COP İzmir, 2025)

paydaşı olarak da görev yapmaktadır ve UNFCCC sürecinde dünya çapında kasabaların, kentlerin ve bölgelerin sesini duyurmaktadır.

Türkiye'nin ilk Yerel İklim Konferansı, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği ve 2019 yılından bu yana aktif bir ICLEI üyesi olan İzmir Büyükşehir Belediyesi ortaklığıyla 12 Mayıs-10 Haziran 2025 tarihleri

arasında İzmir'de gerçekleştirilmiştir. COP İzmir adıyla gerçekleşen etkinlik serisi, dört farklı temada (İklim Krizi Karşısında Gıda Güvenliği ve Erişimi, İzmir'in Enerjide Yeşil Dönüşüm Fırsatları, İklim Krizine Dirençli Kentler ve Topluluklar, İzmir'in Geleceği: Yeşil Kuşaklar) 320 katılımcıyı buluşturmuş ve önerileri doğrultusunda COP İzmir İklim Deklarasyonu ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

COP İzmir Katılımcı Profili, 2025

COP İzmir deneyimi, uluslararası kamuoyuyla Haziran 2025'te Bonn'da gerçekleşen Daring Cities konferansında ve Kasım 2025'te Belém'de gerçekleşen COP30 BM İklim Değişikliği Konferansı'nda paylaşılmıştır. Dünyanın farklı şehirlerinde gerçekleştirilen Yerel İklim

Konferansları ICLEI web sitesinde yayınlanarak uluslararası görünürlük kazanmaktadır.

Türkiye'de İzmir'in ardından Haziran 2025'te Muğla'da ve 6 Aralık 2025'te Burdur'da yerel iklim konferansları yapılmıştır. Yerel gündem ve ihtiyaçların

yönlendirmesiyle İzmir'de gıda sistemine, yeşil enerji geçişine, yeşil altyapıya ve katılımcı iklim yönetişimine; Muğla'da fosil yakıt karşıtlığına ve ekosistem temelli savunuculuğa ve Türkiye'nin göller bölgesinde bulunan Burdur'da kuraklık ve su yönetimine odaklanılmıştır.

Town Hall COP düzenlenen şehirler (ICLEI, 2025)

Yerel İklim Konferansları, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği'nin de imzacısı olduğu LGMA COP30 Ortak Tutum Belgesi ile COP30 gündemine de taşınmıştır. İklim değişikliği politikalarının uygulama laboratuvarlarının kent-bölgeler olması sebebiyle, kentleşmenin iklim eylemini hızlandırmada merkezi bir rolü bulunmaktadır. İklim krizine ilk müdahale yerelden olmaktadır. Bu bağlamda, yerel eylem bir strateji değil, acil durumdur. Küresel iklim taahhütlerinin yerel iklim eyleme dönüşmesi için belirleyici rol ise yerel ve

bölgesel yönetimlerde bulunmaktadır.

Neden Yerel İklim Konferansları Düzenlemeliyiz?

Küresel iklim tartışmalarını yerel ölçüğe taşıyan Yerel İklim Konferansları, kentlere özel ihtiyaçları ve çözümleri yansıtmaya ve tabandan başlayan bir dönüşüm başlatma potansiyeline sahiptir. Bu konferanslarda panel, forum, yuvarlak masa toplantısı, çalıştay gibi yöntemlerin bir ya da birkaçı birlikte düzenlenerek bir yerel durum değerlendirmesi

yapılmaktadır. Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, 2026 yılında Türkiye'nin ev sahipliği yapacağı COP31 BM İklim Değişikliği Konferansı'na hazırlanırken, yereldeki farklı kırılganlıkları tespit etmek ve hızlı eyleme geçmek amacıyla Yerel İklim Konferanslarını yaygınlaştırmaktadır. Bu organizasyonlar ile iklim krizinin giderek ağırlaşan etkileriyle mücadele etmek, farkındalık yaratmak ve birlikte harekete geçmek amacıyla tüm yerel paydaşlarımızı bir çatı altında toplamayı ve güçlü bir yerel mutabakat oluşturmayı hedeflemektedir.

Kaynaklar

ICLEI. (2025). *Town Hall COPs*. <https://iclei.org/town-hall-cop/> (Erişim: 18 Aralık 2025).

COP Burdur: “İklim Krizi Karşısında Kentler, Kuraklık ve Su Yönetimi”

Dalya Hazar, Doç. Dr.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği ve Burdur Belediyesi ortaklığında düzenlenen Yerel İklim Konferansı [Town Hall COP] kapsamında 6 Aralık 2025 tarihinde Burdur’un yerel iklim problemlerini odağına alan iki panel ve bir açık oturum şeklinde gerçekleşti. Türkiye’nin göller bölgesinde bulunan Burdur’da son yıllarda yaşanan ciddi kuraklık sebebiyle, konferans “İklim Krizi Karşısında Kentler, Kuraklık ve Su Yönetimi” teması odağında kurgulandı.

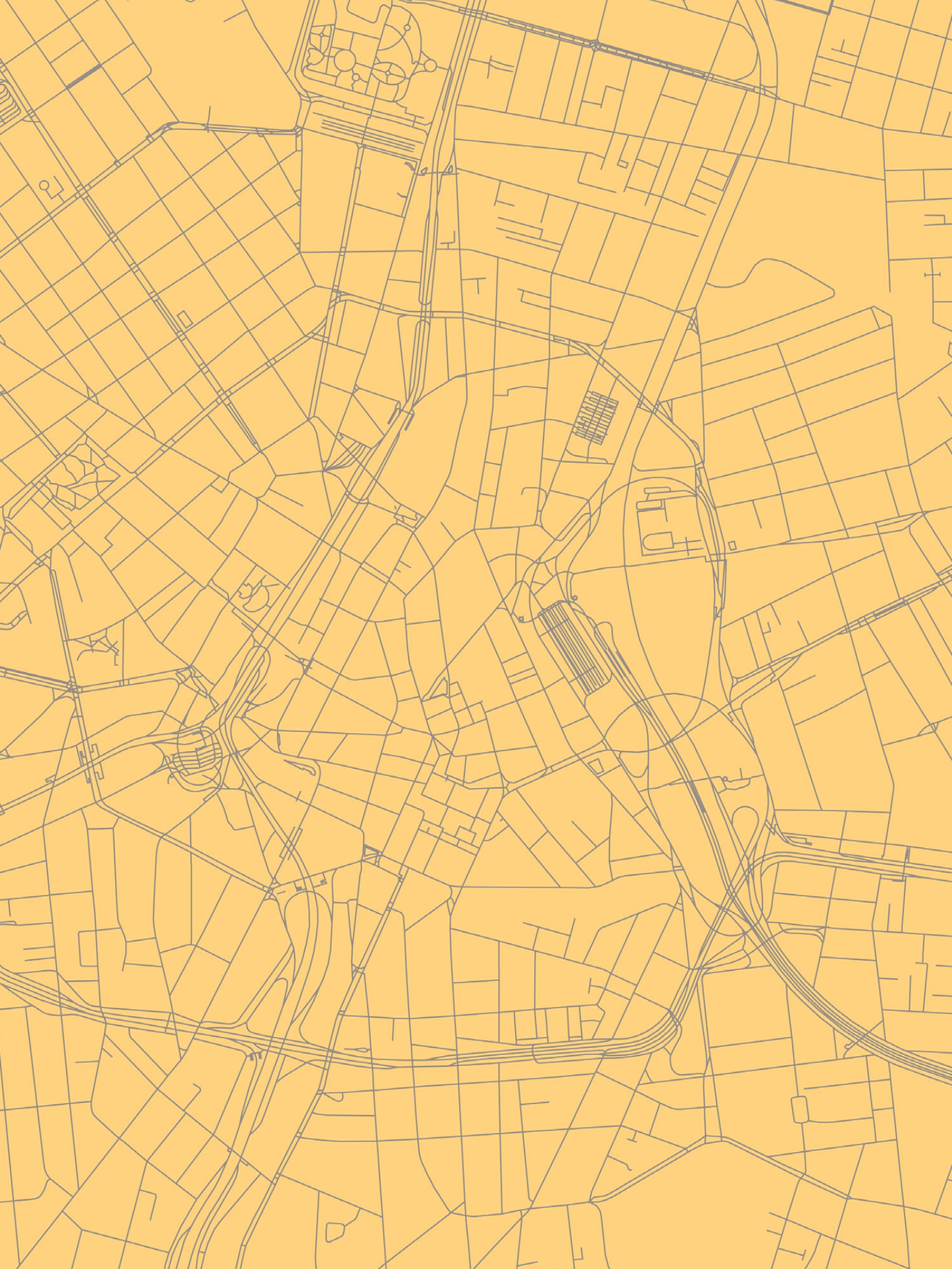
“İklim Krizi Karşısında Kentler, Kuraklık ve Su Yönetimi” başlıklı ilk oturum kapsamında dört sunum gerçekleştirilerek; sudaki yaşam, su kaynakları ve kuraklık eğilimleri, iklim değişikliği azaltım ve uyum aracı olarak yeşil altyapı ve uyum sürecindeki alternatif uygulamalar konularına odaklanıldı. “Burdur Perspektifi” başlıklı ikinci oturum kapsamında dört sunum gerçekleştirilerek; Burdur’da su kullanımı, tasarrufu ve önlemlerine yönelik mevcut durum, ileri biyolojik atıksu arıtma tesisi ve yenilenebilir enerji projeleri, susuz peyzaj

COP Burdur, 6 Aralık 2025

çalışmaları ve iklim değişikliği ile ilişkilendirilebilecek projelere odaklanıldı. “Açık Kürsü” başlıklı üçüncü oturum kapsamında ise; akademi, STK ve yerel yönetim temsilcileri söz alarak, Burdur özelinde görüşlerini paylaştılar. COP Burdur etkinlik raporu ve iklim deklarasyonu sitemiz üzerinden kamuoyuyla paylaşılacak.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, Kasım 2026’da Türkiye’de gerçekleşecek COP31 BM İklim Değişikliği Konferansı hazırlık sürecinde farklı yerel kırılganlıkları tespit etmek ve ulusal iklim eylemi ile ilişkilendirmek amacıyla farklı şehirlerde yerel iklim konferansları düzenlemeye devam edecek.

İklim Kriziyle Mücadelede Yerel Adım: Burdur'da "Yerel COP" Zirvesi

Burdur, iklim krizi, kuraklık ve su yönetimi konularının masaya yatırıldığı Yerel COP toplantısına ev sahipliği yaptı. Zirvede, çözümün yerelden başlaması gerektiği vurgulandı.

İklim kriziyle mücadelenin her geçen gün hayati önem kazandığı bir dönemde, yerel yönetimlerin sorumluluklarını ve çözüm yollarını ele alan Yerel COP buluşması Burdur'da gerçekleştirildi. "İklim Krizi Karşısında Kentler, Kuraklık ve Su Yönetimi" temasıyla düzenlenen programda, uzman isimler sürdürülebilir çözüm modellerini kapsamlı bir şekilde ele aldı.

Başkanlardan Ortak Mesaj: "Sorumluluğumuz Artıyor"

Programın açılış konuşmalarını Burdur Belediye Başkanı Ali Orkun Ercengiz ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı aynı zamanda Birlik Başkanı Dr. Cemil Tugay yaptı. Konuşmalarda, iklim değişikliğinin kentler üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çekilerek, su yönetiminin geleceği için yerel yönetimlerin daha fazla inisiyatif alması gerektiği vurgulandı. İlk panel, Prof. Dr. İskender Gülle moderatörlüğünde Prof.

Dr. Mustafa Sarı'nın "Suyun Canı", Prof. Dr. Şehnaz Şener'in "İklim Krizi Altında Su Kaynakları: Hidrojeolojik Dinamikler, Kuraklık Eğilimleri ve Su Yönetiminde Artan Zorluklar" sunumu, Prof. Dr. Gül Sayan Atanur'un "İklim Değişikliği Azaltım ve Uyum Aracı Olarak Yeşil Altyapı" ve Vet. Hekim. Öztürk Sarıca'nın "İklim Değişikliğine Uyum Sürecinde Kuraklığa Alternatif Çözümler: Tıbbi-Aromatik Bitki Yetiştiriciliği" sunumları ile gerçekleşti.

İkinci panel, Prof. Dr. Gül Sayan Atanur moderatörlüğünde, Burdur Belediyesi Su ve Kanalizasyon

Müdürü Gökhan Gökçe'nin "Burdur'da Su Kullanımı, Su Tasarrufu ve Önlemler", Burdur Belediyesi Çevre Mühendisi Sezen Işlak'ın "İleri Biyolojik Atıksu Arıtma Tesisi, Entegre Katı Atık Bertaraf Tesisi ve Burdur Belediyesi Yenilenebilir Enerji Projeleri" Burdur Belediyesi Park ve Bahçeler

Müdürü Serdar Keskin'in "Susuz Peyzaj Çalışmaları" ve Burdur Belediyesi SKB Proje Koordinatörü Tülay Konak'ın "Burdur Belediyesi Gönüllülük Projesi, European Solidarity Corps ESC, EUROlakes Projesi ve Muhtemel Ortaklıklar" sunumları ile gerçekleşti.

Katılımcı Yaklaşım: Açık Kürsü

Toplantının son bölümünde ise belediye temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve gönüllüler "Açık Kürsü" etkinliğinde bir araya gelerek görüş ve önerilerini paylaştı.

SKB Webinar Serisinden:

Tıpta Yapay Zeka: Balon mu, Gerçek mi?

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği'nin çevrimiçi buluşma serisinin bir parçası olan "Tıpta Yapay Zeka: Balon mu, Gerçek mi?" başlıklı webinar, 2 Aralık Salı günü canlı olarak gerçekleştirildi.

Melih Kocatepe'nin moderatör ve Prof. Dr. Gürkan Ersoy'un konuşmacı olduğu oturumda, robotik sistemlerden karar destek mekanizmalarına, klinik uygulamalardan geleceğin sağlık hizmetlerine kadar yapay zekanın etkileri ve gerçek potansiyeli konuşuldu.

Webinar kaydına buradan erişilebilir:

[youtube.com/watch?si=xsyG21_rrbfcnAca&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fskb.gov.tr%2F&source_ve_path=Mjg2NjQsMTYONTA2&v=Sjm_gPUFMks&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?si=xsyG21_rrbfcnAca&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fskb.gov.tr%2F&source_ve_path=Mjg2NjQsMTYONTA2&v=Sjm_gPUFMks&feature=youtu.be)

Nükleer Atıklar Tehlikesi: Türkiye Perspektifinden Sağlık, Çevre ve Toplum

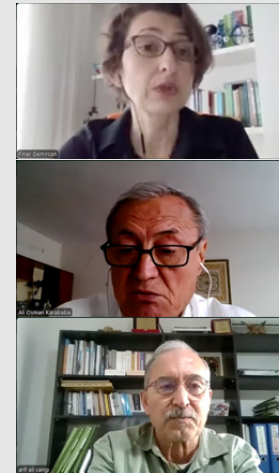
Perspektifinden Sağlık, Çevre ve Toplum" başlıklı webinar 25 Kasım Salı günü canlı olarak gerçekleştirildi.

"Nükleer Atıklar" temalı dergi sayısının misafir tema editörü olan Dr. Pınar Demircan'ın moderatörlüğünde gerçekleştirilen oturumda, yine aynı sayıda yer alan yazarlardan Prof. Dr. Ali Osman Karababa ve Av. Arif Ali Cangı konuşmacı olarak yer aldılar.

Kentli 56'ya buradan erişilebilir:
https://apiskb.izmirteknoloji.com.tr/YuklenenDosyalar/09122025_040118_kentli_56.pdf

Webinar kaydına buradan erişilebilir:

https://www.youtube.com/watch?v=FB_Qhdi_INO

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği'nin 2025 yılında gerçekleştirdiği webinar serisinin bir parçası ve Kentli dergisinin 56. sayısı ile paralel olarak "Nükleer Atıklar Tehlikesi: Türkiye

Gençlik Örgütleri Forumu: Yerel Gençlik Politikası Programı Webinarı

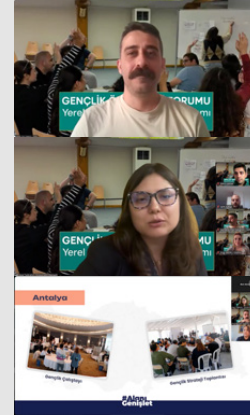

Gençlik Örgütleri Forumu: Yerel Gençlik Politikası Programı webinarı, 4 Kasım Salı günü Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği ev sahipliğinde canlı olarak gerçekleştirildi.

Oturumda, yerel düzeyde gençlerin karar alma süreçlerine katılımını güçlendirmeyi amaçlayan Yerel Gençlik Politikası Programı'nın detayları aktarıldı ve deneyimleri paylaşıldı. Webinar kapsamında, 57 gençlik örgütünün çatı kuruluşu olan Gençlik Örgütleri Forumu (GoFor) ile bir araya gelindi. Moderatörlüğünü Sosyal İklim Derneği Başkanı Gaye Tuğrulöz'ün yürüttüğü webinarı Program Yöneticisi Ezgi Gedik ve Yerel Gençlik Politikası Program Koordinatörü Mustafa Onur Kaygısız eşlik etti.

Webinar kaydına buradan erişilebilir:

[youtube.com/watch?si=pavpCNqdzUMt3KML&embeds_referri ng_euri=https%3A%2F%2Fskb.gov.tr%2F&source_ve_path=Mjg2NjQsMTYONTA2&v=8zKJ2Nuih6E&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?si=pavpCNqdzUMt3KML&embeds_referri ng_euri=https%3A%2F%2Fskb.gov.tr%2F&source_ve_path=Mjg2NjQsMTYONTA2&v=8zKJ2Nuih6E&feature=youtu.be)

“Dirlięe Ses Ver” Dijital Sergisi Açıldı

**Trabzon, Mersin Plajı -
Karadeniz'in dalgaları ve çakıl taşları**

Pamukkale - Horoz

Odunpazarı - Kahve kavurma

**Gaziantep - Halkın salça yaparken
söyledięi türküler**

İzmir Akdeniz Akademisi'nin “Dirlik” temasıyla düzenlediği İyi Tasarım/Good Design İzmir_10'a Türkiye sağlıklı Kentler Birliği “Dirlięe Ses Ver” başlıklı bir dijital sergisi ile dahil oldu. Serginin hazırlık sürecinde, Birlik üye belediyelerine “Sağlıklı ve

mutlu bir şehrin sesi nasıl olur?” sorusu soruldu ve doğadan, kırsaldan, kamusal yaşamdan ya da insanlardan sağlıklı kentlerin ruhunu anlatan sesler toplandı. Derlenen sesli çalışma sergi formatında etkinlik kapsamında sunuldu.

Ayrıca sergi, herkesin deneyimleyebilmesi amacıyla ayrıca Birliğin youtube kanalına da taşındı. Sergiye buradan erişilebilir:

<https://www.youtube.com/watch?si=41x9kQFQlsp5h2TT&v=XVtK1XGv0SU&feature=youtu.be>

44. Olağan Meclis Toplantısı İzmir’de Gerçekleştirildi

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği 44. Olağan Meclis Toplantısı 11 Ekim tarihinde İzmir’de gerçekleştirildi. Toplantımız, Birlik Başkanı Dr. Cemil Tugay’ın açılış konuşması ile başladı ve ardından “Su Yönetimi ve Kuraklıkla Mücadele Stratejileri” paneliyle devam etti.

Doç. Dr. Semahat Özdemir moderatörlüğünde gerçekleşen panelde, Prof. Dr. Yusuf Kurucu, Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Özkan ve BASUSAD Genel Sekreteri Nuri Göktepe, suyun sürdürülebilir yönetimi ve kuraklıkla mücadele konularında önemli değerlendirmelerde bulunarak değerli bilgi birikimlerini paylaştılar.

Olağan Meclis toplantısında, Birlik Tüzüğündeki değişikliklerin görüşülmesinin ve kabulünün ardından, Meclis üyeleri ve koordinatörler kentlerimizin daha sağlıklı, dirençli ve sürdürülebilir bir geleceğe hazırlanması için önerilerini sundular.

Ekim Ayı Encümen Toplantısı İzmir'de Gerçekleştirildi

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Ekim ayı Encümen Toplantısı, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Cemil Tugay başkanlığında gerçekleştirildi.

Toplantıda Birliğin yaptığı çalışmalar hakkında

bilgilendirme yapıldı. Ardından toplantı gündem maddelerine geçildi. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin yapay zeka kullanım alanları, 2026 mali yılı bütçesi, COP30'a katılım, yerel COP'ların yaygınlaştırılması, SKB Gençlik Kurulu yapılanması, bilimsel proje

destekleri ve 2026 yılında yapılması planlanan Kent ve Sağlık Forumu Birlik Başkanı Dr. Cemil Tugay ve Encümen Üyeleri tarafından değerlendirildi.

Bilecik'te Sokak Hayvanları İçin 2. Ek Yaşam Alanı Yapıldı

Bilecik Belediyesi tarafından sokak hayvanlarının daha sağlıklı ve rahat ortamlarda yaşamlarını sürdürmeleri için ikinci bir yaşam alanı yapıldı.

Sokak ve yaban hayvanlarına birçok açıdan faydalı hizmetler sağlayan Sokak Hayvanları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, ikinci bir ek yaşam alanıyla can dostlarımıza hizmet vermeye devam ediyor. Genel Başkanımız Özgür Özel'in temelini attığı ve hizmet vermeye başlayan Doğal Yaşam Alanı'na ek olarak ikinci bir yaşam alanı için çalışmalar devam ediyor.

Başkan Subaşı Çalışmaları Yerinde İnceledi

Berberinde başkan yardımcıları ve ilgili birim müdürleriyle birlikte alanda incelemelerde bulunan Başkan Subaşı, çalışmaların tamamlanmasıyla sokak hayvanlarının daha sağlıklı ve güvenli ortamlarda yaşayacaklarını kaydetti.

Başkan Subaşı yeni yaşam alanının sokak hayvanlarına doğal yaşamın olanaklarını sunması açısından önemli olduğunu ifade etti.

"Toplamda 600'ü Aşkın Hayvana Ev Sahipliği Yapacağız"

Yeni doğal yaşam alanının 400'ün üzeri kapasiteye sahip olduğunu hatırlatan Başkan Subaşı, "Toplamda 600'ü aşkın sokak hayvanını ağırlayacağız. Buranın en güzel özelliğinden birisi de doğa ile ormanlarla iç içe olması. Veterinerlerimiz ve sağlık ekibimiz buradaki can dostlarımıza da yakın olacaklar ve hizmet verecekler. Bu şekilde burada üç tesiste can dostlarımıza hizmet vermiş olacağız. Bunun için de ayrıca mutluyuz" ifadelerini kullandı.

Giresun'da Üniversite Öğrencileri İçin Planlanan “Bizim Evimiz” Projesinde Sona Gelindi

Giresun Belediyesi, üniversite öğrencilerine yönelik projelerini geliştirerek sürdürüyor. Bu kapsamda, öğrencilerin çorba ve çay ihtiyaçlarını ücretsiz olarak karşılayabilmeleri amacıyla Güre Mahallesi'nde geliştirilen “Bizim Evimiz” projesinde sona gelindi.

Projeye göre, öğrenciler için sosyal yaşam alanları oluşturulacak. Çay ve çorba

ücretsiz dağıtılacak. Bu kapsamda, üniversite öğrencilerine katkı sağlamak isteyen hayırsever kişilerin destekleri de kabul görecektir.

Bir projeyi daha hayata geçirecek olmanın mutluluğunu yaşadıklarını belirten Giresun Belediye Başkanı Fuat Köse: “Öğrencilerimizin şehrimize kattığı büyük değeri çok iyi biliyoruz ve her zaman onların

yanındayız. Misafir öğrencilerimiz şehrimizde kendilerini evlerinde hissedebilecekleri bir atmosfer yaratmayı hedefliyoruz. ‘Bizim Evimiz’ projesi de sosyal dayanışma ve paylaşımın bir noktası olacak” şeklinde konuştu. Bu anlamlı projenin önümüzdeki günlerde açılışı yapılarak hizmete sunulacağı bildirildi.

“Dönüşüme Evde Başla” Projesi İzmir’e Yayılıyor

Avrupa ülkelerinin öncülük ettiği kapıdan kapıya atık toplama projesini Mart 2025'te hayata geçiren İzmir Büyükşehir Belediyesi, projenin kapsama alanını genişletmeye devam ediyor. Pilot olarak belirlenen 6 ilçe 9 mahallede başlatılan “Dönüşüme Evde Başla” projesine, Bayraklı Manavkuyu Mahallesi'nin ardından Karşıyaka Mavişehir ile Konak Alsancak mahalleleri de eklendi. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Cemil Tugay'ın göreve gelmesinin ardından ilk etapta Karabağlar, Narlıdere, Menderes, Bornova, Bayraklı ve Konak'ta belirlenen 9 pilot mahallede başlayan “Dönüşüme Evde Başla” projesi, İzmir'e yayılmaya devam ediyor. Katı atık depolama alanlarına giden ambalaj atıklarını azaltma, sıfır karbon hedefi, çevreyi koruma ve bu atıkların tekrar ekonomiyeye kazandırılmasını

sağlamak amacıyla başlatılan projeye Bayraklı Manavkuyu Mahallesi'nin ardından 2 yeni mahalle daha eklendi.

İzmir Büyükşehir Belediyesi İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Dairesi Başkanlığı ile belediye iştiraklerinden İZDOĞA AŞ iş birliğiyle yürütülen projenin içinde artık Karşıyaka Mavişehir ve Konak Alsancak mahalleleri de var. Proje bugün itibariyle 7 ilçe ve 12 mahallede devam ediyor.

Ekonomiyeye kazandırılıyor

Görevli personelin haftalık olarak hanelerden topladığı atık poşetlerinin üzerinde bir QR kod yer alıyor. İzmir Büyükşehir Belediyesi iştiraklerinden İzmir İnovasyon ve Teknoloji AŞ tarafından geliştirilen uygulama sayesinde oluşturulan veri tabanında hanelerin bilgileri kayıt altına alınıyor. Böylece toplama yapılan haneler ve

atık poşetleri eşleştiriliyor. Toplanan poşetlerde yer alan ambalaj atıkları İZDönüşüm Fabrikası'nda türüne göre ayrıştırılarak ekonomiyeye kazandırılıyor. Atık poşetlerine yalnızca ambalaj atıklarının atılması gerekiyor. Belediye tarafından dağıtılan poşetlere organik atık atanlar cezai yaptırıma tabi tutuluyor.

Neler dönüştürülemiyor?

Dağıtılan mavi renkli poşetlere kağıt, karton, defter, kitap, gazete, dergi, pet şişe, teneke kutu, temizlik ambalajı, plastik, poşet, metal ve cam şişe ile kavanozlar atılabiliyor. Yetkililer yurttaşları karton bardak, kağıt havlu, mendil ve peçete, pipet, porselen eşya, izmarit, sakız, bebek bezi, strafor köpük, yapışkan bant, yağlı kağıt, pişirme kağıdı, dış macunu tüpü, tek kullanımlık çatal, bıçak, tabak, paketleme köpüğü atılmaması konusunda ise uyarıyor.

KentH 57/ARALIK 2025

TÜRKİYE SAĞLIKLI KENTLER BİRLİĞİ